

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชน
ในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง

นิศรา รัตนเกียรติกานต์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2558

**Special measures in lieu of Criminal Proceedings : A Study of
community Participation on Rehabilitation plan prior to Prosecution**

Nisara Ratanakeardthikarn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาการมีส่วนร่วมของ
ชื่อผู้เขียน	ผู้แทนชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง
อาจารย์ที่ปรึกษา	นิศรา รัตนเกียรติกานต์
สาขาวิชา	รองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์
ปีการศึกษา	นิติศาสตร์
	2557

บทคัดย่อ

เด็กและผู้ใหญ่ที่กระทำความผิดนั้นมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องวุฒิภาวะ การตระหนักรู้ถึงผลกระทบที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในช่วงวัยรุ่นซึ่งร่างกายและจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ถ้าสังคมเข้าไปจัดการกับเด็กกระทำผิดเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ก็เป็นทำลายทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าโดยไม่จำเป็น และการจัดการกับปัญหาเด็กกระทำผิดโดยการควบคุมตัวเด็กจำนวนมากในสถานพินิจนั้นเป็นการตัดโอกาสเด็กออกจากสังคมโดยปกติ

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงมีแนวคิดในการหันเหเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม พร้อมทั้งฟื้นฟูแก้ไขการกระทำผิดไปด้วย มากกว่าที่จะนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อหันเหเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรม

ปรากฏว่าประเทศไทยมีกฎหมายรองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนไว้อย่างกว้างๆ กฎหมายที่กำหนดวิธีดำเนินคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและทำให้สามารถจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนได้ คือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 โดยมีบทบัญญัติมาตราที่สำคัญที่สนับสนุนให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ได้แก่ มาตรา 63 ซึ่งปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ขึ้น จึงทำให้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ถูกยกเลิก ต่อมาจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 นำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แทนมาตรา 63 (เดิม)

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็น มาตรการทางเลือกที่ใช้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดเพื่อการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือ

เยาวชน การบรรเทาผลร้าย ทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย สร้างความปลอดภัยหรือความสงบสุข แก่ชุมชนและสังคม และเสนอแผนดังกล่าวให้พนักงานอัยการพิจารณา เป็นการให้อำนาจ ผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้มีบทบาทในการเริ่มต้นใช้ดุลพินิจในการทำความเข้าใจไม่ฟ้องต่อ พนักงานอัยการ โดยการทำ ความเห็นไม่ฟ้องของผู้อำนวยการสถานพินิจนี้เองที่สามารถนำเอา ประชุมกลุ่มมาใช้เป็นตัวเลือกหรือเป็นเหตุผลพื้นฐานในการทำ ความเห็นสั่งไม่ฟ้องได้ หากเห็นว่าเด็ก สามารถกลับตัวเป็นคนดีได้เพื่อส่งให้พนักงานอัยการทำความ คำสั่งไม่ฟ้องอีกทีหนึ่ง วิธีการดังกล่าวถือเป็น ตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่งถือเป็นขั้นตอนก่อนฟ้องที่สามารถหันเห เด็กออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยที่เด็กยังไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการทางศาล

อย่างไรก็ตามไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงเรื่องการประชุมกลุ่มไว้ชัดเจนให้เหมาะสมกับ บริบทของสังคมไทย จึงยังเป็นกระบวนการที่ยังไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงบุคคลที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นไป ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือไม่ ในทางปฏิบัติผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความเข้าใจถึงกระบวนการ อย่างถ่องแท้ ตลอดจนมีการประสานงานระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง จะเห็นว่าการประชุมกลุ่ม ครอบครัวที่ประเทศไทยนำมาปรับใช้กับการกระทำความผิดของเด็กเพื่อฟื้นฟูและแก้ไขเด็กให้มีความสำนึก และเพื่อให้กลับตนเป็นคนดีนั้นมีข้อดีแต่การนำมาใช้ยังติดขัดในทางปฏิบัติตาม บทบัญญัติของกฎหมาย ตลอดจนการประสานงานระหว่างองค์กรที่จะทำให้การประชุมกลุ่มครอบครัว เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเมื่อนำไปใช้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ในมาตรา 87 คือในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู ตามมาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่าย ผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ผู้แทนชุมชนที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติ ที่ปรึกษาทางกฎหมาย พนักงานอัยการ หากเห็นสมควรอาจเชิญเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่ที่เด็กหรือ เยาวชนอาศัยอยู่ด้วยก็ได้ เพื่อให้สอดคล้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่เน้นแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนโดยให้ชุมชนและครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไข และคุ้มครองสิทธิเด็ก การ บรรเทาผลร้าย ชดเชยความเสียหาย สร้างความสงบสุขแก่ชุมชนและสังคม

Thesis Title	Special Measure in lieu of Criminal Proceedings: A Study of Community Participation on Rehabilitation Plan Prior to Prosecution
Author	Nisara Ratanakeardthikarn
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Achariya Chutinun
Department	Law
Academic Year	2014

ABSTRACT

Child and Juvenile offenders - especially those who are teenagers undergoing physical changes and emotional instability - are different from adult wrongdoers in the aspects of maturity and awareness about consequences of their actions. Imposition of legal penalty on the child and juvenile offenders may result in loss of valuable human resources. Also, detention of the child and juvenile offenders in the observation and protection center may deprive those offenders of a chance to reform themselves and return to society.

Possibility of the abovementioned problems encourages effort to steer the child and juvenile offenders away from criminal prosecution, but rehabilitate them instead.

It appears that Thailand has the law recognizing restorative justice through family group conference. Initially, Act on Establishment of and Procedure for the Juvenile and Family Court, B.E. 2534 (1991) provided criminal procedure applied to the juvenile offenders, as well as allowed family and community group conferences – as prescribed in Section 63 thereof. Later, after abrogation of Act on Establishment of and Procedure for the Juvenile and Family Court, B.E. 2534 (1991), there was enactment of Act on Establishment of and Procedure for the Juvenile and Family Court, B.E. 2553 (2010) and the substitution of Section 63 by the provisions related to special measure in place of criminal prosecution.

Special measure in lieu of criminal proceedings is an alternative solution through preparation of a rehabilitation plan in a case where the director of observation and protection center views that a child or juvenile offender is reformable without requirement of prosecution. Under the rule and procedure provided by the law, the preparation thereof is intended to restore

such child or juvenile offender, ease negative effects, provide appropriate remedy or compensation, and ensure safety and peace in community and society. The rehabilitation plan to will be proposed to a public prosecutor for further consideration. In this regard, the director of observation and protection center is also allowed to exercise his/her discretion to propose a non-prosecution order to the public prosecutor. The director of observation and protection center may cite conclusion derived from a family group conference as a fundamental reason or an indicator in the proposal of a non-prosecution order to the public prosecutor for further action. Preparation of the rehabilitation plan not only stimulates cooperation between the director of observation and protection center and the public prosecutor but also takes the reformable child or juvenile offenders to the alternative process rather than judicial proceedings at the pre-prosecution level.

Nevertheless, there is no the law provided for family group conference explicitly and in a manner appropriate for Thai cultural context. It is, therefore, unable to proceed with the conferences in parallel with the special measure. Additionally, it is required to consider whether stipulation of persons participating in preparation of a rehabilitation plan is consistent with the intendment of the law or not. Also, it must be ensured that the relevant persons understand in the process exactly and there is efficient collaboration between relevant agencies in practice. Obviously, the application of family group conference is advantageous to rehabilitation and reformation of the child and juvenile offenders. However, there remain some restrictions of legal provisions in practice and some problems concerning collaboration between agencies occurring when family group conference is employed.

This thesis, thus, suggests that further amendment should be made to Section 87 of Act on Establishment of and Procedure for the Juvenile and Family Court, B.E. 2553 (2010) – in relation to preparation of a rehabilitation plan under Section 86. Such provision should prescribes that the director of observation and protection center must invite the child or juvenile offender and his/her parents, the victim, a psychologist or a social worker, a representative from the community where the offender resides, a legal adviser, and the public prosecutor to participate in preparation of a rehabilitation plan. The director of observation and protection center may also invite the police having jurisdiction over the area where the offender resides as he/she sees fit. This is to satisfy the intendment of law emphasizing on rehabilitation of the child or juvenile offenders which requires participation of family and community in correction, protection of the

child or juvenile offender's rights, providing remedy, and ensuring peace and order in the community and society.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ลุล่วงด้วยดี เพราะได้รับความเมตตากรุณาปราณี ความอนุเคราะห์จากอาจารย์หลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์ ที่ให้ความกรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการสอบวิทยานิพนธ์ที่คอยแนะนำพร่ำสอนประสิทธิประสาท วิชาความรู้ให้ผู้เขียนอยู่ตลอดเวลา พร้อมให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งได้ปรับแต่งลำดับ ความชัดเจนของเนื้อหา ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จน สมบูรณ์ จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ไพสิฐ พิพัฒน์กุล ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ศิษย์ โดยตอบรับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้กรุณาชี้แนะประเด็น ข้อคิดเห็น ข้อ สังเกตต่างๆที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์และขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ประธาน วัฒนวานิชย์ และ ดร.กรรภิรมณ์ โกมลารชุน คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ กรุณาชี้แนะประเด็น ข้อคิดเห็น ข้อสังเกตต่างๆที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับ นี้ด้วยความเมตตา ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เหนือสิ่งอื่นใดผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ และคุณแม่ ที่ได้ให้กำเนิดและ อุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน เป็นกำลังใจในทุกๆ เรื่อง พร้อมเป็นแบบอย่างที่ดี และให้การ สนับสนุนในการศึกษาเล่าเรียนของผู้เขียนมาโดยตลอด

ในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณ พี่กบ พี่ขวัญ พี่ออย พี่อิม ท่านสุพจน์ พี่ๆที่ใจดีที่ได้ช่วยเหลือด้านข้อมูลต่างๆและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้แก่ผู้เขียนและขอบคุณเพื่อนทุกคนที่ทำให้กำลังใจผู้เขียนเสมอมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีส่วนหนึ่งส่วนใดที่เป็นประโยชน์แก่สังคม สามารถ ก่อให้เกิดความรู้ วิชาการ และข้อคิดอันเป็นประโยชน์ในทางการศึกษา หรือการปฏิบัติ ผู้เขียนขอ มอบเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ และขอมอบคุณความดีนี้ให้แก่บุคคลที่ ข้าพเจ้ากล่าวมาแล้วข้างต้น รวมทั้งบุคคลหลายๆท่านที่ผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงซึ่งสนับสนุนและ ช่วยเหลือผู้เขียนในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ส่วนความบกพร่อง ประการใดที่ปรากฏจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

นิศรา รัตนเกียรติกานต์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ซ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	7
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	8
1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
2. มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	10
2.1 มาตรการระหว่างประเทศในการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักสากล	10
2.1.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก	10
2.1.2 กฎแห่งกรุงปักกิ่งอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน	14
2.1.3 กฎของสหประชาชาติเรื่องการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพ.....	16
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	19
2.2.1 สำนักและแนวคิดทางอาชญวิทยาดั้งเดิม.....	20
2.2.2 สำนักและแนวคิดทางอาชญวิทยาแก๊งดั้งเดิม.....	24
2.2.3 สำนักและแนวคิดทางอาชญวิทยาปฏิฐานนิยม.....	25
2.3 ทฤษฎีและสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน.....	29
2.3.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์.....	30

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.3.2 ทฤษฎีการเลียนแบบ.....	31
2.3.3 ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง	32
2.3.4 ทฤษฎีตราบาป	34
2.4 การคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชน และครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553	35
2.4.1 ความเป็นมาและวิวัฒนาการทางกฎหมาย	35
2.4.2 เป้าหมายในการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน	40
2.4.3 ความหมายของเด็กและเยาวชน.....	41
2.4.4 เกณฑ์อายุของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว	42
2.5 การมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง	42
2.5.1 วัตถุประสงค์ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาใน ชั้นก่อนฟ้อง	42
2.5.2 คณะกรรมการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง.....	44
2.5.3 รูปแบบและโปรแกรมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนใน ชั้นก่อนฟ้อง.....	49
3. รูปแบบและขั้นตอนในการจัดทำแผนและคณะกรรมการในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู เด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องของต่างประเทศ.....	53
3.1 ประเทศแคนาดา.....	53
3.1.1 ขั้นตอนในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้อง.....	54
3.1.2 รูปแบบในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้อง.....	56
3.1.3 คณะกรรมการในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้อง	59
3.2 ประเทศญี่ปุ่น	62

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

3.2.1 ขั้นตอนในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้อง.....	65
3.2.2 รูปแบบในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้อง	65
3.2.3 คณะกรรมการในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้อง	66
3.3 ประเทศนิวิชีแลนค์.....	66
3.3.1 ขั้นตอนในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้อง	68
3.3.2 รูปแบบในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้อง	76
3.3.3 คณะกรรมการในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้อง	77
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบการกำหนดขอบเขตของขั้นตอน รูปแบบและกำหนดตัวบุคคล ในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้น ก่อนฟ้องของประเทศไทยและต่างประเทศ.....	79
4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตของขั้นตอน รูปแบบและกำหนดตัวบุคคล ในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 87)	79
4.1.1 วิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง.....	81
4.1.2 วิเคราะห์ขั้นตอน รูปแบบ ในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ในชั้นก่อนฟ้อง.....	82
4.2 วิเคราะห์ปัญหาการขาดความร่วมมือกันระหว่างองค์กรในการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง.....	90

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบของเขตของชั้นตอน รูปแบบและกำหนดตัวบุคคล ในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ในชั้นก่อนฟ้องชั้นศาลของประเทศไทยกับต่างประเทศ.....	92
4.4 เหตุผลและความจำเป็นของการกำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ร่วม ประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง	97
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	103
5.1 บทสรุป.....	103
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	104
บรรณานุกรม.....	108
ภาคผนวก.....	114
ก ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554.....	115
ข ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและ เงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556	119
ค บทสัมภาษณ์พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและพนักงาน สถานพินิจเด็กและเยาวชน	123
ประวัติผู้เขียน	133

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

1.1 ตารางสรุปรายงานการไ้มาตรา 86 ตามพระราชบัญญัติคดีเยาวชนและ ครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553	4
---	---

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันมีอาชญากรรมเกิดขึ้นอยู่มากมาย ดังที่ปรากฏในหน้าข่าวหนังสือพิมพ์ หรือสื่อต่างๆ ซึ่งนอกจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ในผู้กระทำความผิดก็มีไม่น้อยที่เป็นเด็กกระทำความผิดรวมอยู่ด้วยที่นับวันจะมีจำนวนมากขึ้นและทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ในความรู้สึกของประชาชนทั่วไปมองว่าในการลงโทษเด็กควรเป็นไปในเชิงบำบัดฟื้นฟู แก้ไขอบรมให้เด็กกลับตัว เพราะคิดว่าเด็กคือผ้าขาว และยังอ่อนประสบการณ์ ยังเขว่วัยด้วยปัญญา สามารถอบรมบ่มนิสัยแก้ไขให้เป็นคนดีได้ ดังเช่นสุภาษิตไทยที่ว่า ไม้อ่อนดัดได้ ไม้แก่ดัดยาก ไม่เหมือนผู้ใหญ่ที่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมในเชิงลงโทษที่มากกว่าเด็ก

บุคคลทั่วไปเห็นว่าการพิจารณาการกระทำผิดของผู้ใหญ่ไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับเด็กจึงได้มีการตรากฎหมายออกมาใช้กับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะเพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพสิทธิของเด็กและเยาวชนดังเช่น ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 133¹ ว่าด้วยเรื่องในชั้น

¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 133 ทวิ

“ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการชุลมุนต่อสู้ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์ และ ปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือ คดีความผิดอื่น ที่มีอัตราโทษ จำคุก ซึ่ง ผู้เสียหาย หรือ พยาน ที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน สิบแปดปี ร้องขอ การถามปากคำ ผู้เสียหาย หรือ พยาน ที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน สิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวน แยกกระทำ เป็นส่วนสัดส่วน ในสถานที่ ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และ ให้มี นักจิตวิทยา หรือ นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และ พนักงานอัยการ ร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และ ในกรณีที่ นักจิตวิทยา หรือ นักสังคมสงเคราะห์ เห็นว่า การถามปากคำ เด็กคนใด หรือ คำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือน ต่อจิตใจเด็ก อย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวน ถามผ่าน นักจิตวิทยา หรือ นักสังคมสงเคราะห์ เป็นการเฉพาะ ตามประเด็นคำถามของ พนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็ก ได้ยินคำถามของ พนักงานสอบสวน และ ห้ามมิให้ ถามเด็ก ซ้ำซ้อนหลายครั้ง โดยไม่มีเหตุอันสมควรให้เป็นหน้าที่ของ พนักงานสอบสวน ที่จะต้องแจ้งให้ นักจิตวิทยา หรือ นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และ พนักงานอัยการ ทราบ รวมทั้ง แจ้งให้ ผู้เสียหาย หรือ พยาน ที่เป็นเด็ก ทราบถึง สิทธิ ตาม วรคหนึ่ง ด้วย

สอบสวนเมื่อมีผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนให้พนักงานสอบสวนจัดให้มี นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักอัยการ เข้าร่วมในการสอบสวน เพื่อเป็นการคุ้มครองเด็กมิให้รู้สึกถูกข่มขู่ ถูกคุกคาม ได้รับความกดดันกระทบกระเทือนทางจิตใจอันเป็นผลร้ายต่อเด็กทำให้รู้สึกต่อต้านสังคม ทำให้เด็กรู้สึกว่าเป็นอาชญากรร้ายแรง สังคมไม่ยอมรับ ทำให้ไม่มีจิตใจที่จะกลับตัวและอาจกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกกลายเป็นอาชญากรทำกระทำความผิดรุนแรงยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงไม่ได้ดำเนินกระบวนการสอบสวนโดยเคร่งครัดอันมีลักษณะผ่อนคลายเป็นพิเศษและคุ้มครองสิทธิของเด็กมากขึ้น

เนื่องจากประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติจึงได้พัฒนาและออกกฎหมายมาอนุวัติการภาคี จึงได้แยกศาลในการพิจารณาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนแยกต่างหากจากการพิจารณาการกระทำความผิดของผู้ใหญ่โดยสิ้นเชิงและมีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะให้มีความสอดคล้องกับวิธีการที่ใช้สำหรับเด็กและเยาวชนขึ้นมา คือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ. 2494 และต่อมามีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติและตราเป็น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ. 2534 ซึ่งมีการปรับปรุงและใช้ในปัจจุบันอีกฉบับคือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ. 2553 เพื่อการวางแผนทางปฏิบัติที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับปัจจุบันในการแยกศาลที่พิจารณาคดีเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดออกจากศาลที่พิจารณาคดีปกติทั่วไปที่กำหนดไว้ในนโยบายและเหตุผลในการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว ว่า เด็กและเยาวชนมีร่างกายและจิตใจไม่เหมือนผู้ใหญ่ ยังอ่อนต่อสติปัญญาและความรู้สึกผิดชอบ อารมณ์แปรปรวนขาดความยับยั้งชั่งใจซึ่งอาจเป็นเหตุให้เด็กถูกชักจูงให้กระทำความผิด ประกอบเด็กหรือเยาวชนบางคนมีร่างกายพิการหรือจิตใจไม่สมประกอบ นอกจากนี้ยังมีเด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยมีปัญหาทางครอบครัวเนื่องจากบิดามารดาหย่าร้าง หรือครอบครัวแตกแยกเพราะบิดามารดาเลิกร้างกัน หรือเป็นเด็กกำพร้าไม่ได้รับการเอาใจใส่ด้วยสาเหตุต่างๆ นานาอารยประเทศจึงได้พยายามวิจัยและวิเคราะห์แก้ไขและเป็นที่ยอมรับว่า ควรแยกกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่โดยเด็ดขาด ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งไปในทางสงเคราะห์ บำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนมากกว่ามุ่งลงโทษทางอาญาแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้น โดยให้ศาลเยาวชนและครอบครัวดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นพิเศษแตกต่างจากศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีธรรมดาและให้แยกสถานที่ควบคุมฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนต่างหากจากเรือนจำหรือทัณฑสถานซึ่งเป็นที่คุมขังอาชญากรผู้ใหญ่ เนื่องจากยังเยาว์วัยและการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอบรมบ่มนิสัยให้กลับตนเป็นคนดีโดยไม่ยาก ตลอดจนลดปัญหา

ความแตกแยกครอบครัวและปัญหาเด็กและเยาวชนที่เกิดจากครอบครัวไม่ปกติสุข² อย่างไรก็ดี แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายรองรับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งมีบทบัญญัติมาตรา 86 เปิดช่องให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเสนอความเห็นต่อพนักงานอัยการที่จะสั่งไม่ฟ้องคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไม่รุนแรงเพื่อให้คดียุติลงในชั้นอัยการ โดยไม่ต้องดำเนินคดีในชั้นศาลเยาวชนและครอบครัวอันเป็นการนำแนวคิดจากต่างประเทศในการเบี่ยงเบนหรือหันเหเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนหรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพราะเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนอาจไม่จำเป็นต้องดำเนินกระบวนการต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทุกคน เมื่อคำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กได้รับหากเด็กบางคนที่กระทำความผิดไม่รุนแรง เล็กๆ น้อยๆ มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีได้ ควรจัดให้มีการอบรมบำบัดแก้ไขให้เด็กกลับตนได้ไม่ย้อนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกจะเป็นประโยชน์ต่อตัวเด็กและสังคมมากกว่า จะเห็นผลได้จากตารางสรุปรายงานการใช้มาตรา 86 ตามพระราชบัญญัติคดีเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

² จาก กฎหมายเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนและครอบครัว. โดยอัจฉริยา ชูตินันท์, 2552, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ตารางที่ 1.1 ตารางสรุปรายงานการใช้มาตรา 86 ตามพระราชบัญญัติคดีเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

ปีงบประมาณ	จำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกจับทั้งหมด	จำนวนเด็กและเยาวชนที่พอ.เห็นควรทำแผนตามมาตรา 86	
		จำนวน	ร้อยละ
ปี พ.ศ. 2554 พฤษภาคม 2554- กันยายน 2554	13,482	208	1.54
ปี พ.ศ. 2555 ตุลาคม 2554- กันยายน 2555	30,451	961	3.16
ปี พ.ศ. 2556 ตุลาคม 2555- สิงหาคม 2556	34,521	444	1.29

ที่มา: สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กรมสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน วันที่ 3 ตุลาคม 2556³

จากสถิติดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าจำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี ประจำปีงบประมาณปี พ.ศ. 2555 ตุลาคม 2554- กันยายน 2555 เมื่อดูจากปริมาณจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกจับทั้งหมด 30,451 ราย กับจำนวนเด็กและเยาวชนที่ พอ. เห็นควรทำแผนตามมาตรา 86 จำนวน 961 คดีเป็นร้อยละ 3.16 กับปี พ.ศ. 2556 ตุลาคม 2555 สิงหาคม 2556 มีปริมาณจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกจับทั้งหมด 34,521 รายกับจำนวนเด็กและเยาวชนที่พอ.เห็นควรทำแผนตามมาตรา 86 จำนวน 444 คดีเป็นร้อยละ 1.29 ทำให้เห็นว่าการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีมาใช้ในปริมาณที่น้อยลง

ในทางปฏิบัติยังมีปัญหาเรื่องการนำไปใช้ และบุคคลกรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมยังขาดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดทฤษฎี เพราะเรื่องนี้ยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศ

³ สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กรมสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ไทยบุคคลากรที่เกี่ยวข้องยังไม่มีความเข้าใจเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนขาดความชัดเจนในรูปแบบลักษณะในการบังคับใช้ในการดำเนินการยังไม่มีองค์กรมารองรับที่ชัดเจน จึงได้มีการศึกษาเพิ่มเติมจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยนำการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนของต่างประเทศมาพัฒนาปรับใช้ในประเทศไทยเพื่อให้มีความชัดเจนขึ้นในการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่ใช้ในปัจจุบัน ซึ่งมีที่มาจากมาตรา 63 เดิม ได้เพิ่มรายละเอียดรูปแบบในการเปิดช่องให้ผู้อำนวยการคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดเห็นว่าเด็กและเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดีสามารถจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสนอต่อพนักงานอัยการแทนการฟ้องคดีเด็กและเยาวชน หากเด็กหรือเยาวชนนั้นกระทำความผิดอัตราโทษขั้นสูงไม่เกินห้าปีและยังไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน อีกทั้งเยาวชนสำนึกผิดในการกระทำก่อนฟ้องคดี อันเป็นการเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมที่เป็นผลร้ายต่อเด็กมากกว่า

การดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อเสนอต่อพนักงานอัยการอันเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด กฎหมายบัญญัติให้ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นไปตามหลัก มาตรา 87 “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุมและหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ” อันเป็นการร่วมกันจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดโดยบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งอยู่ในดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ ในการกำหนดผู้เข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนี้มีรูปแบบที่คำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับและเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนเพราะมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความเข้าใจถึงจิตใจที่เปราะบางของเด็กหรือเยาวชน มีประเด็นที่น่าสนใจว่าหากผู้อำนวยการสถานพินิจไม่ได้เชิญผู้แทนชุมชน ผู้แทนชุมชนที่เข้าร่วมการจัดทำแผนมิได้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับเด็ก หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการที่เยาวชนกระทำความผิดเข้าร่วมในการ

⁴ พระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ. 2553.

จัดทำแผนจะทำให้แผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กเสียไปหรือไม่ หรือมีประสิทธิภาพอย่างไร จะเห็นได้ว่าในการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขเด็กหรือเยาวชนนั้น หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นเป็นการสมควรสามารถจัดให้ผู้แทนชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมได้มิได้เป็นบทบัญญัติที่เคร่งครัดให้ผู้แทนชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขเด็กหรือเยาวชนเสมอไป แต่อย่างไรก็ตามหากคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดที่เด็กควรได้รับและประสิทธิผลในการตราบทบัญญัติเกี่ยวกับการนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของต่างประเทศมาใช้ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้เพื่อหันเหคดีเด็กและเยาวชนบางกลุ่มออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กหรือเยาวชนนั้น การมีส่วนร่วมของครอบครัวอันเป็นพื้นฐานสำคัญของเด็กและเยาวชน และผู้นำชุมชนในสิ่งแวดล้อมที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่มีบทบาทสำคัญในการยุติปัญหาอาชญากรรมในเด็กและเยาวชนได้ไม่ว่าจะเป็นการลดอัตราการเกิดปัญหาอาชญากรรม เปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดแก้ไขกลับตัวเป็นคนดีโดยไม่ต้องมีมลทินหรือตราบาปติดตัว เป็นการตัดโอกาสในการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนซ้ำต่อไปในอนาคต ประหยัคงบประมาณในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน ส่งผลให้ปริมาณคดีเด็กและเยาวชนที่จะขึ้นสู่กระบวนการของศาลเยาวชนและครอบครัวลดน้อยลง อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดนั้นควรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในการกำหนดแนวทางกำหนดรูปแบบของแผนเพื่อที่จะได้รับการเยียวยาที่เหมาะสมและในภาคสังคมควรเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมในการกำหนดแผนฟื้นฟู เพราะเมื่อเยาวชนพ้นจากแผนฟื้นฟูแล้วเยาวชนต้องกลับคืนสู่สังคมซึ่งภาคสังคมมีส่วนสำคัญที่ไม่ให้เยาวชนหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกอันเป็นการคืนคนดีสู่สังคม

ผู้ศึกษาจึงทำการศึกษาถึงหลักการ แนวคิดทฤษฎีพร้อมทั้งสภาพปัญหาและอุปสรรคและประสิทธิภาพของการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูบำบัดเด็กหรือเยาวชนที่มีการนำการประชุมกลุ่มครอบครัวและผู้นำชุมชนเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ.2553 ที่มีผลต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน พร้อมทั้งเสนอข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงพัฒนากฎหมายมาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ.2553 เพื่อให้มีความเหมาะสมและปฏิบัติได้จริง อีกทั้งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการลดการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนซ้ำในอนาคต ประกอบกับส่งผลต่อการลดปริมาณคดีเด็กและเยาวชนที่จะขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งศึกษาจะได้นำเสนอในเนื้อหาตามลำดับต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและมาตรการระหว่างประเทศในการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดตลอดจนการจัดรูปแบบขั้นตอนและบุคคลที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในคดีเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องในประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรคและประสิทธิภาพเกี่ยวกับรูปแบบและขั้นตอนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตลอดจนการกำหนดตัวบุคคล ในรูปของคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย

3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับแบบและขั้นตอนในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนและการกำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในประเทศไทยกับต่างประเทศ

4. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับรูปแบบและขั้นตอนในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีมาใช้กับเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องตลอดจนคณะกรรมการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูโดยกำหนดให้ผู้แทนชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฟื้นฟูทุกครั้ง ทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตลอดจนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ในมาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 เรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาการจัดทำแผนฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง มีบทบัญญัติกำหนดให้ผู้แทนชุมชนสามารถเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนแต่ผู้แทนชุมชนอาจมิได้เข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขเด็กและเยาวชนในทุกคดีและผู้แทนชุมชนที่เข้าร่วมก็มิได้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการแก้ไขเยียวยาเด็กและเยาวชนทำให้ขาดบุคคลที่เกี่ยวข้องที่สามารถแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมเด็กและเยาวชนและเข้ามาใกล้ชิดสร้างความเข้าใจอันดีแก่ผู้เสียหายและผู้กระทำผิด

จึงควรกำหนดให้ผู้แทนชุมชนที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู ทำให้การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การจัดทำแผนฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 87 โดยมุ่งเน้นศึกษารูปแบบแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตลอดจนการกำหนดตัวบุคคลในรูปของคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง โดยทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศเพื่อให้ทราบแนวทางในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและเป็นธรรมต่อผู้กระทำความผิด เหยื่อ และสังคม

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา

เป็นการศึกษาโดยการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) โดยจะทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ อาทิเช่น หนังสือบทความวิชาการ ตัวบทกฎหมาย คำพิพากษาของศาล หนังสือ วารสาร บทความ เอกสารวิจัย สื่อสารสนเทศ และความเห็นของนักกฎหมาย ทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศ ประกอบกับข้อมูลสัมภาษณ์ของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมจากแบบสอบถามถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เช่น ผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ พนักงานสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา และที่ปรึกษาทางกฎหมาย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวความคิดและทฤษฎีและมาตรการระหว่างประเทศในการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดตลอดจนการจัดรูปแบบขั้นตอนและบุคคลที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในคดีเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องในประเทศไทย
2. ทำให้ทราบสภาพปัญหา อุปสรรคและประสิทธิภาพเกี่ยวกับรูปแบบและขั้นตอนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตลอดจนการกำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย
3. ทำให้ทราบเกี่ยวกับแบบและขั้นตอนในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนและกำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในประเทศไทยกับต่างประเทศ

4. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขบทบัญญัติของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเรื่องคณะกรรมการในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยกำหนดให้ผู้แทนชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฟื้นฟูทุกครั้งเพื่อบรรลุมิติวัตถุประสงค์ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพในชั้นก่อนฟ้อง

บทที่ 2

มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เด็กและเยาวชน คือ ทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของประเทศไทย ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมือง ให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า และมั่นคง อีกทั้งเป็นผู้ที่จะต้องเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า เพื่อทำหน้าที่ดูแลสังคม ตลอดจนเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลงและอื่นๆ หากเด็กและเยาวชนได้รับการดูแลที่ดีย่อมเติบโตเป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพเป็นผู้มีคุณค่าต่อประเทศไทย เนื่องจากเด็กยังเป็นผู้ขาดประสบการณ์และความรู้ลึกซึ้งผิดชอบ การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนจึงเป็นเรื่องสำคัญและมีความละเอียดอ่อน เด็กและเยาวชนควรได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างแท้จริง จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “เด็กและเยาวชน” ตลอดจนศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน และหลักกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนตามหลักสากลระหว่างประเทศ เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางหรือมาตรการในการป้องกัน แก้ไข เยียวยาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้ได้รับความคุ้มครองอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

2.1 มาตรการระหว่างประเทศในการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักสากล

2.1.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

เนื่องจากปญญาแห่งกรุงเจนีวาเป็นเพียงคำประกาศหลักการโดยทั่วไปที่บรรดาประเทศต่างๆยอมรับ แต่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายต้องให้ปฏิบัติตาม ดังนั้น สหประชาชาติ โดยเฉพาะองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF: United National Children's Fund) ได้เพียรพยายามร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Right of the Child) ขึ้นเพื่อให้มีผลบังคับอย่างจริงจังจนกระทั่งให้การรับรอง อนุสัญญาดังกล่าวร่างเสร็จในปี ค.ศ. 1989 โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1990 อนุสัญญาสิทธิเด็กนี้ จัดได้ว่าเป็นลักษณะของสนธิสัญญาแบบพหุภาคี กล่าวคือ เป็นอนุสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เปิดกว้างให้ทุกๆรัฐสามารถเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาได้ไม่ว่ารัฐนั้นจะมาจากภูมิภาคใดและไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจหรือ

ระบอบการปกครองที่แตกต่างกัน จึงถือว่าอนุสัญญาฉบับนี้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศฉบับแรก ที่ให้ความสำคัญคุ้มครองและส่งเสริมชีวิตและการพัฒนาขั้นพื้นฐานของเด็กอย่างแท้จริงและเป็นการ กำหนดมาตรฐานสากลทางกฎหมายที่นานาประเทศได้ร่วมตกลงกันเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมเด็ก ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาเมื่อวันที่ 27 มีนาคม ค.ศ. 1992 และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยในฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศเมื่อวันที่ 26 เมษายน ค.ศ. 1992

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีหลักการสำคัญสองประการคือ⁵

1) สิทธิสัญญาเด็กนั้นไม่ใช่เรื่องที่รัฐหรือใครให้กับเด็ก แต่เป็นสิทธิของเด็กทุกคนที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ซึ่งอนุสัญญาใช้คำว่า “สิทธิติดตัว” (Inherent rights) ดังนั้น เด็กจึงเป็นผู้มีสิทธิที่ไม่มีผู้ใดสามารถไปตัดทอนหรือจำกัดการใช้สิทธิอันชอบธรรมของเด็กหรือละเมิดสิทธิของเด็กได้

2) ในการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเด็กจะต้องคำนึงถึงสิทธิเด็กและที่สำคัญที่สุดคือ ต้องยึดหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก (The best interest of the child) เป็นข้อพิจารณาในการดำเนินการ

เพื่อความมุ่งประสงค์แห่งอนุสัญญานี้ เด็ก หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านี้ตามกฎหมาย ที่ใช้บังคับแก่เด็ก ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ ต่อเด็กละเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นมีบัญญัติไว้ดังนี้

ข้อ 37 รัฐภาคีประกันว่า⁶

1) จะไม่มีเด็กคนใดได้รับการทรมาน หรือถูกปฏิบัติ หรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้า จะไม่มีการลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตที่ไม่มีโอกาสได้รับการปล่อยตัวสำหรับความผิดที่กระทำโดยบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี

2) จะไม่มีเด็กคนใดถูกกีดกันเสรีภาพโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือโดยพลการ การจับกุมกักขัง หรือจับกุมกักขังหรือจำคุกเด็กจะต้องเป็นไปตามกฎหมายและจะใช้เป็นมาตรการสุดท้ายเท่านั้น และให้มีระยะเวลาสั้นที่สุดอย่างเหมาะสม

⁵จาก มาตรฐาน การปฏิบัติงานในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามมาตรฐานของ องค์การสหประชาชาติกับประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ในการดำเนินงานและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด (น. 2-3). โดยวันชัย รุจนวงศ์, 2549, กรุงเทพฯ: กรมคุมประพฤติ.

⁶จาก การปฏิรูประบบศาลเยาวชนและครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 111-113). โดยวิชา มหาคุณ, 2543. กรุงเทพฯ: น.ป.ท.

3) เด็กทุกคนที่ถูกกลั่นแกล้งหรือถูกละเมิดสิทธิจะได้รับการปฏิบัติด้วยมนุษยธรรมและด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดของมนุษย์ และในลักษณะที่คำนึงถึงความต้องการของบุคคลในวัยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กทุกคนที่ถูกกลั่นแกล้งหรือถูกละเมิดสิทธิจะต้องถูกแยกต่างหากจากผู้ใหญ่ เว้นแต่จะพิจารณาเห็นว่าจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็กที่จะไม่แยกเช่นนั้น และเด็กจะมีสิทธิที่จะคงการติดต่อกับครอบครัวทางหนังสือได้ตอบและการเยี่ยมเยียน เว้นแต่ในสภาพการณ์พิเศษ

4) เด็กทุกคนที่ถูกกลั่นแกล้งหรือถูกละเมิดสิทธิจะมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสมโดยพลัน ตลอดจนสิทธิที่จะคำความชอบด้วยกฎหมายของการกลั่นแกล้งหรือถูกละเมิดสิทธิของเขาต่อศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจอื่นที่เป็นอิสระและเป็นกลาง ที่จะได้รับคำวินิจฉัยโดยพลันต่อการดำเนินการเช่นว่า

รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ที่จะส่งเสริมการฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจ และการกลับคืนสู่สังคมของเด็กที่ได้รับเคราะห์จากการละเมิดในรูปแบบใดๆ การแสวงประโยชน์การกระทำอันมิชอบ การทรมาน หรือการลงโทษ หรือการปฏิบัติที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือด่าซ้ำโดยรูปอื่น หรือการพิพาทกันด้วยอาวุธ การฟื้นฟูหรือการกลับคืนสู่สังคมดังกล่าวจะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ การเคารพตนเองและศักดิ์ศรีของบุตร

1) รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาที่จะได้รับการปฏิบัติต่อในลักษณะที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก ซึ่งจะเสริมความเคารพของเด็กต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้อื่น แลลักษณะที่ต้องคำนึงถึงอายุของเด็กและความปรารถนาที่จะส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคม และการมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของเด็กในสังคม

2) เพื่อการนี้และโดยคำนึงถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับตราสารระหว่างประเทศ รัฐภาคีประกันว่า

(1) จะไม่มีเด็กคนใดถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยเหตุแห่งการกระทำหรือการเว้นการกระทำ ซึ่งไม่ต้องห้ามตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่การกระทำหรือการเว้นการกระทำนั้นเกิดขึ้น

(2) เด็กทุกคนถูกกล่าวหา หรือตั้งข้อหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาอย่างน้อยที่สุดจะได้รับหลักประกันดังต่อไปนี้

ก. ได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย

ข. ได้รับการแจ้งข้อหาทันทีและโดยตรง และในกรณีที่เหมาะสมโดยบิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมาย และจะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย หรือทางอื่นที่เหมาะสมเพื่อการเตรียมและการสู้คดีของเด็ก

ค. ได้รับการตัดสินใจโดยไม่ชักช้า โดยหน่วยงานหรือองค์กรทางตุลาการที่มีอำนาจเป็นอิสระและเป็นกลาง ในการพิจารณาความอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย ทั้งนี้ ให้มีความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม เว้นเสียแต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าจะไม่มีประโยชน์สูงสุดกับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อคำนึงถึงอายุของเด็ก หรือสถานการณ์ บิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมาย

ง. จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความหรือสารภาพผิด สามารถซักถามหรือซักค้านพยาน และให้พยานของตนเข้ามามีส่วนร่วม และให้มีการซักถามพยานแทนตนภายใต้เงื่อนไขแห่งความเท่าเทียมกัน

จ. หากพิจารณาว่าได้มีการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา ก็ให้การวินิจฉัยหรือมาตรการใดที่กำหนดโดยผลของการวินิจฉัยนั้น ได้รับการทบทวนโดยหน่วยงานหรือองค์กรตุลาการที่มีอำนาจเป็นอิสระและเป็นกลางในระดับสูงขึ้น

ฉ. ให้มีความช่วยเหลือของล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากเด็กไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้อยู่

ช. ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณา ให้เคารพต่อเรื่องส่วนตัวของเด็กอย่างเต็มที่

3) รัฐบาลก็จะหาทางส่งเสริมให้มีการตรากฎหมาย กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาจัดตั้งหน่วยงานและสถาบัน ซึ่งจะใช้เป็นกรณีเฉพาะกับเด็กที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

(1) การกำหนดอายุขั้นต่ำ ซึ่งเด็กที่มีอายุน้อยกว่านั้นจะถูกถือว่าไม่มีความสามารถที่จะฝ่าฝืนกฎหมายอาญาได้

(2) เมื่อเห็นว่าเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับปรารถนา ให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กเหล่านั้น โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมาย จะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่อยู่

(3) การดำเนินงานต่างๆ เช่น คำสั่งให้มีการดูแล แนะแนว และควบคุม การให้คำปรึกษาการภาคทัณฑ์ การอุปการะดูแล แผนงานการศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ และทางอื่น

นอกเหนือจากการให้สถาบันเป็นผู้ดูแล จะต้องมิไว้เพื่อประกันว่าเด็กจะได้รับการปฏิบัติลักษณะที่เหมาะสมแก่ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก และได้สัดส่วนกับทั้งสภาพการณ์ และความผิดของเด็ก

การเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้นเป็นประโยชน์โดยตรงต่อประเทศภาคีสมาชิก เพราะเป็นการกำหนดมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิเด็กขั้นต่ำที่ประเทศเหล่านั้นจะต้องยกมาตรฐานของตนเองขึ้นให้เท่ากับที่กำหนดในอนุสัญญาฯ หรือสูงกว่า ส่วนประเทศที่มีการคุ้มครองสูงกว่าที่อนุสัญญาฯ กำหนดไว้จะได้รับการยกย่องหรือกระตุ้นให้พัฒนาการคุ้มครองสิทธิเด็กให้สูงขึ้น เหตุที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อประเทศภาคีสมาชิกเพราะการคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างน้อยตามมาตรฐานขั้นต่ำของอนุสัญญาฯ เป็นการรับประกันว่า เด็กทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจของรัฐนั้นจะได้มีอัตราการรอดที่สูง ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในระดับที่เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความหมายและมีสุขภาพกายแข็งแรงและมีสุขภาพจิตดี เด็กต้องไม่ถูกนำไปใช้แรงงานก่อนวัยอันควรซึ่งขัดขวางการพัฒนาการทางการศึกษาของเด็กและต้องไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบไม่ว่าในการค้าประเวณี ในการใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ อันเป็นการทำลายชีวิตและอนาคตของเด็กโดยตรง อนุสัญญานี้จึงกลายเป็นเสาหลักแห่งสิทธิเด็ก มีผลผูกพันรัฐภาคีให้ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีโดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้สหประชาชาติได้ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการระหว่างประเทศ เพื่อตรวจตราการเคารพสิทธิเด็กในประเทศสมาชิก เรียกว่า “คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็ก” (The Committee on the Rights of the Child)⁷ ทำให้สิทธิเด็กปรากฏเป็นผลอย่างจริงจังในแง่ของการปฏิบัติ มิใช่ปรากฏเพียงตัวอักษรในอนุสัญญาเท่านั้น

2.1.2 กฎแห่งกรุงปักกิ่งอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

องค์กรสหประชาชาติได้มีการเสนอกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง) เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1985 เชิญชวนประเทศสมาชิกให้ปรับปรุงกฎหมาย นโยบายและวิธีปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎแห่งกรุงปักกิ่ง โดยปรับปรุงให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของระบบคดีเด็กและเยาวชน ทุกส่วนของโลกจัดทำสิ่งซึ่งยอมรับกันว่าเป็นหลักปฏิบัติทั่วไปที่ดีในการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนคือเป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่สหประชาชาติยอมรับไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายใดก็เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยมีสาระสำคัญ 4 ประการ⁸ คือ เน้นการป้องกันเด็กและเยาวชนกระทำความผิด เน้นการคุ้มครองสิทธิ

⁷ แหล่งเดิม

⁸ แหล่งเดิม

เด็กและเยาวชนกระทำความผิด (Illegal acts) กับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดเพราะเหตุอายุน้อย และประพฤตินั้นไม่สมควรแก่วัย (Status offend) เน้นมาตรการการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู (Treatment/Rehabilitation) ยิ่งกว่าการลงโทษด้วยวิธีการจำกัดเสรีภาพเด็กและเยาวชนให้เป็นทางเลือกสุดท้าย และเน้นมาตรการเตรียมความพร้อมเพื่อให้เด็กกลับสู่สังคมและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ

ขณะเดียวกันก็วางมาตรฐานขั้นต่ำบางประการสำหรับการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ภายใต้ทุกคำนิยามของเด็กและเยาวชนและภายใต้ทุกระบบของการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดต่อเด็กและเยาวชน จะต้องใช้กฎนี้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกเสมอ รวมถึงการขยายความคุ้มครองถึง ความประพฤติเสียหาย ซึ่งบัญญัติไว้ในระบบกฎหมายของหลายประเทศ พฤติกรรมบัญญัติว่าเป็นความผิดในกรณีเด็กและเยาวชนนั้น เช่น หนีโรงเรียน ผิดระเบียบของโรงเรียนและของครอบครัว เมาสุราในที่สาธารณะ เป็นต้น ส่วนกระบวนการสำหรับเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด จะต้องปฏิบัติตามกระบวนการยุติธรรมอันสมควร (Due process of Law) กล่าวคือ เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดมีสิทธิในมาตรฐานดำรงชีวิตที่เพียงพอมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพที่สำคัญ เช่น อาหาร ที่พัก การบริการจากแพทย์ และการอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็น

หลักการสืบสวนการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน⁹ ซึ่งเน้นย้ำความสำคัญของเจ้าพนักงานกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กจะต้องได้รับการฝึกฝนเกี่ยวกับวิธีการสืบสวนสอบสวน เด็กและเยาวชนผู้ถูกกล่าวหาว่าประพฤติผิดหรือกระทำความผิดเป็นพิเศษด้วยการสืบสวนอย่างสุภาพไม่ใช่วิธีรุนแรง นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่พนักงานกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กในการสอบสวนความผิดที่เกิดขึ้นตามข้อเท็จจริง โดยไม่สร้างอิทธิพลเข้าครอบงำจิตใจเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดและจะต้องมีที่ปรึกษากฎหมายของเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดอยู่ร่วมในขณะสอบสวน อีกทั้งบัญญัติให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการเยียวยาแก้ไขการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนด้วย

การพิจารณาคดีและการวางข้อกำหนด กล่าวคือ เด็กและเยาวชนผู้ประพฤติผิดที่ต้องเข้ารับการพิจารณาคดีในศาลควรต้องได้รับการดำเนินการต่างๆในทางศาล โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชน เช่น กระทำในบรรยากาศของความเข้าใจ โดยอาจอนุญาตให้เด็กและ

⁹จาก บทบัญญัติ, 53, 4. “กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน” (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง) (น. 123-148), โดยศูนย์เครือข่ายสิทธิเด็กเอเชียเน็ท, 2540, กรุงเทพฯ.

เยาวชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างอิสระ จะต้องมีการปรึกษาหารือเสมอ ถ้าหากเด็กและเยาวชนผู้ประพาศิพคผู้ใด ไม่อาจจัดหาที่ปรึกษาหารือได้ รัฐหรือผู้มีอำนาจเกี่ยวข้อง จะต้องจัดหาที่ปรึกษาหารือให้แก่เด็กผู้นั้น และการดำเนินคดีแต่ละคดีควรกระทำอย่างรีบด่วน ตั้งแต่ต้น ต้องไม่กระทำให้ล่าช้าโดยไม่จำเป็น ส่วนประวัติของผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนควรเก็บเป็นความลับและไม่ควรถูกใช้ในขั้นตอนการดำเนินคดีสำหรับบุคคลเดียวกันที่กระทำผิดเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือที่จำเป็นแก่เด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด โดยการจัดให้มีอาสาสมัคร เช่น หน่วยงานอาสาสมัครของสถาบันต่างๆ ท้องถิ่นหรือชุมชนเข้ามาช่วยแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนและในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี ควรให้ความช่วยเหลือที่จำเป็นแก่เด็กและเยาวชน เช่น ที่พัก การศึกษา เป็นต้น

การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดอย่างเป็นทางการ กล่าวคือ การแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดด้วยสถาบันที่เป็นทางการ เช่น มาตรการแก้ไขเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดที่มีอาการทางจิตใจ ซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำผิด

เช่นนี้การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนจึงต้องทำควบคู่กันไประหว่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อขจัดสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กให้ตรงจุด โดเน้นหลักในการปรับปรุงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด ให้กลับเข้าสู่สังคมได้แทนการลงโทษเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดเพียงลำพังโดยเพิกเฉยที่จะปรับปรุงพฤติกรรมเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด โดยทำให้เกิดความสอดคล้องผสมผสานระหว่างมาตรการทางสังคมและมาตรการทางกฎหมาย กฎหมายอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวแก่เด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง) เป็นข้อกำหนดที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานขององค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้มีความเหมาะสมกับสภาพของประเทศรวมถึงทำให้การปฏิบัติมีคุณภาพอย่างน้อยตามมาตรฐานขั้นต่ำๆ ซึ่งทำการปฏิบัติงานขององค์กรต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลที่ดีต่อเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้รับการปฏิบัตินั้นๆ

2.1.3 กฎของสหประชาชาติเรื่องการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพ

กฎของสหประชาชาติเรื่องการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกตัดเสรีภาพ ได้กระตุ้นให้รัฐภาคีสมาชิกจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อรับประกันการปฏิบัติอย่างได้ผล อันเป็นมาตรฐาน

เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการจำกัดอิสรภาพ กฎของสหประชาชาตินี้จึงเป็นแนวทางการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพและเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมถึงเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพ เป็นผู้ที่อ่อนแอต่อการถูกใช้ให้เป็นเหยื่อไปให้กระทำในทางที่ผิดกฎหมาย ระบบความยุติธรรมเกี่ยวแก่คดีเด็กและเยาวชนนั้นควรสนับสนุนในเรื่องสิทธิความปลอดภัย การส่งเสริมสุขภาพกาย จิตใจ ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชน การลิดรอนเสรีภาพของเด็กและเยาวชนควรเป็นวิธีการสุดท้าย และหากมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดให้เด็กและเยาวชนอยู่ในสถานที่ใดควรจะให้อยู่ในกำหนดระยะเวลาที่สั้นที่สุด

การลิดรอนเสรีภาพ¹⁰ หมายถึง รูปแบบของการควบคุมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการจำคุกหรือสถานที่ที่มีการควบคุมบุคคลที่ได้จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลหรือเอกชน ซึ่งสถานที่ดังกล่าวนี้บุคคลจะไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปได้โดยสมัครใจแต่จะต้องมีคำสั่งของศาล ของผู้บริหาร หรือของผู้มีอำนาจหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งในหน่วยงานของรัฐบาล

กฎนี้บัญญัติถึงสิทธิของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการจับกุมหรืออยู่ระหว่างการพิจารณาคดีไว้ในข้อ (17) ว่า “เด็กและเยาวชนผู้ซึ่งถูกควบคุมในระหว่างการจับกุมหรือระหว่างการพิจารณาคดี ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์และจะต้องได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้บริสุทธิ์ การควบคุมก่อนการพิจารณาคดีจะต้องได้รับการหลีกเลี่ยง รวมทั้งการจำกัดสภาพแวดล้อมเป็นพิเศษเท่าที่จะทำได้ เพราะฉะนั้นความพยายามทุกอย่างจะต้องดำเนินการ โดยใช้มาตรการที่เป็นทางเลือกต่างๆ เมื่อมีการนำเอามาตรการในการป้องกันการกักขังมาใช้ ขณะเดียวกันศาลคดีเด็กและเยาวชนและพนักงานสอบสวนก็ต้องให้ความสำคัญสูงสุดต่อการช่วยให้การดำเนินคดีต่างๆ เหล่านี้ได้ดำเนินการต่อไปโดยเร็วที่สุด เพื่อประกันว่า ระยะเวลาของการกักขังนั้นจะสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ผู้ที่ถูกกักกันที่อยู่ในระหว่างรอการพิจารณาคดี จะต้องถูกแยกออกจากเด็กและเยาวชนที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดแล้ว”

และในข้อ (18) บัญญัติว่า “เงื่อนไขต่างๆ ที่ใช้ควบคุมเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีควรสอดคล้องกับกฎของสหประชาชาติที่ไคโรไว้ดังต่อไปนี้... และไม่ควรตัดสิทธิดังต่อไปนี้

1) เด็กและเยาวชนควรมีสิทธิที่จะมีที่ปรึกษาทางด้านกฎหมาย และต้องสามารถให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่เด็กและเยาวชนได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และต้องให้เด็กและ

¹⁰ การปฏิรูประบบศาลเยาวชนและครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 161). เล่มเดิม.

เยาวชนได้มีการติดต่อกับที่ปรึกษากฎหมายเป็นประจำ การติดต่อระหว่างเด็กและเยาวชนกับที่ปรึกษากฎหมายซึ่งเป็นไปในทางส่วนตัวและเป็นความลับ

2) หากเป็นไปได้เด็กและเยาวชนควรได้รับโอกาสในการเตรียมตัวเพื่อเป็นหลักประกันในการเข้าทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน และให้ได้รับการศึกษาหรือได้รับการอบรมต่อไป อย่างไรก็ตามการจัดเตรียมดังกล่าวนี้ก็มิได้เป็นการบังคับ ทั้งนี้การให้ทำงาน ให้การศึกษา หรือให้การฝึกอบรมจะต้องไม่ถือเป็นเหตุที่ทำให้มีการควบคุมเด็กและเยาวชนนั้นต่อไป

3) เด็กและเยาวชนควรได้รับและมีอุปกรณ์ต่างๆ อันเป็นของเล่นในยามว่าง และเพื่อการสร้างสรรค์ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่จัดให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรม

นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดขอบเขตการใช้กฎหมายนี้ให้เป็นประโยชน์กับเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระหว่างการจับกุมหรือที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาด้วย คือ มีการบังคับใช้กฎหมายกับการจัดการเกี่ยวกับสถานที่ควบคุมเด็ก การจัดทำรายงาน วิธีการรับตัว การลงทะเบียน การส่งต่อ การจำแนกประเภทและกำหนดสถานที่อยู่ สิ่งแวดล้อม การออกแบบโครงสร้างสถานที่ควบคุมที่ต้องมีการประกันถึงความปลอดภัย การติดตั้งสุขภัณฑ์ในระดับมาตรฐานที่มีจำนวนเพียงพอ การจัดอาหารให้ในแต่ละมื้อที่เหมาะสมทั้งจำนวน ปริมาณ คุณภาพ สุขอนามัย และโภชนาการ การจัดการบริการจัดการศึกษา การฝึกอาชีพ และสันทนาการ การให้ความบันเทิง ศาสนาและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การรักษาพยาบาลการติดต่อชุมชนในระดับกว้าง ขอบเขตการควบคุมและการใช้กำลัง บังคับ ระเบียบปฏิบัติในการรักษาวินัย การตรวจสอบและการร้องทุกข์ การกลับคืนสู่สังคม ประเทศไทยได้ลงนามในภาคยานุวัติอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2535 ส่งผลให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของอนุสัญญา ตลอดจนข้อปฏิบัติตามมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ โดยการบัญญัติเพิ่มเติมและแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์อนุสัญญาดังกล่าวและคุ้มครองสิทธิเด็ก ปัจจุบันประเทศไทยเล็งเห็นความสำคัญจึงได้บัญญัติกฎหมายและระเบียบปฏิบัติต่างๆ ขึ้นให้เกิดความชัดเจนและเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็ก และการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ฉะนั้น การนำเอากฎหมายของสหประชาชาติเรื่องการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกตัดอิสรภาพ ค.ศ. 1990 มาเป็นกรอบความคิดสำหรับหารปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ที่ดีต่อเด็กและเยาวชน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

แนวความคิดในทางทัณฑวิทยาจะมุ่งศึกษาถึงความมุ่งหมาย และเหตุผลในการลงโทษ วิธีการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดตลอดจนการหาแนวทางแก้ไขฟื้นฟูให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีซึ่งแนวคิดทางทัณฑวิทยานี้ได้เกิดขึ้นพร้อมๆกับเมื่อมีการกระทำความผิดและการลงโทษ โดยได้มีวิวัฒนาการจากแนวความคิดในสมัยโบราณจนกระทั่งมาสู่แนวความคิดในปัจจุบัน

ในสมัยโบราณมนุษย์ยังขาดการศึกษาและยังอยู่ในสภาพที่ยังด้อยความเจริญ โดยมนุษย์ยังคงมีความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับและภูติผีปิศาจ ดังนั้น เมื่อผู้ใดแสดงว่าไม่เคารพนับถือหรือละเมิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือภูติผีปิศาจนั้นผู้นั้นจึงต้องถูกลงโทษถึงแก่ชีวิต โดยคนในสังคมส่วนรวมนั้นจึงเชื่อว่าจะเกิดอันตรายหรือความหายนะอันเป็นผลมาจากความโกรธแค้นจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือภูติผีปิศาจจึงต้องหาทางป้องกันโดยนำตัวผู้กระทำการละเมิดนั้นไปลงโทษเพื่อเป็นการสังเวชและบรรเทาความโกรธแค้นต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือภูติผีปิศาจที่จะไม่เอาโทษต่อคนส่วนรวมต่อมา เมื่อผู้ใดมีการกระทำบางอย่างที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อความมั่นคงหรือสวัสดิภาพของส่วนรวม เช่น การทรยศต่อหมู่คณะ การหักหลัง หรือการคบคิดกับศัตรูเป็นต้นย่อมถูกถือว่าเป็นอาชญากรรมร้ายแรงผู้กระทำความผิดนั้นจึงต้องถูกลงโทษถึงชีวิตเช่นเดียวกันกรณีการกระทำความผิดต่อบุคคล สังคมยังไม่ถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวจึงปล่อยให้เป็นเรื่องของผู้เสียหายจะแก้แค้นระหว่างกันเอง ดังนั้น การลงโทษเป็นเรื่องของการแก้แค้นตอบแทนระหว่างคู่กรณีจึงทำให้เกิดความอาฆาตจองเวรลูกหลานเป็นความบาดหมางระหว่างตระกูล และมักจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆซึ่งแนวความคิดในการลงโทษระหว่างกันเองนี้ เรียกว่าการแก้แค้นตอบแทน (Revenge) แบบตาต่อตาฟันต่อฟัน(an eye for an eye and a tooth for a tooth)

ในระยะต่อมาคนในสังคมเห็นว่าลักษณะการกระทำเช่นนี้ได้แผ่ขยายในวงกว้างและกระทำให้เกิดความไม่สงบสุขต่อสังคมส่วนรวมด้วยจึงจำเป็นที่จะยุติความขัดแย้ง โดย ต้องมีคนกลางขึ้นมาเพื่อไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น กล่าวคือคนกลางต้องเป็นที่ยอมรับนับถือหรือเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจในสังคมนั้นทำหน้าที่ประสานรอยร้าวรวมทั้งให้ผู้ได้รับความเสียหายได้รับค่าชดเชยในความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นซึ่งถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดนั้นเช่นกัน ซึ่งแนวความคิดนี้เรียกว่า แนวไกล่เกลี่ยและชดเชย (Composition and Compensation)

อย่างไรก็ดีเมื่อสังคมมีความเจริญและกฎเกณฑ์มากขึ้น และมีการปกครองที่เป็นระเบียบแบบแผนมากขึ้น หัวหน้าของสังคมหรือกษัตริย์จึงได้รับอำนาจในการลงโทษผู้กระทำความผิดต่อสังคมอย่างเป็นทางการ การลงโทษผู้กระทำความผิดแทนที่จะเป็นการกระทำโดยคนหมู่

มากลงมือกับผู้กระทำความผิดเสียเองก็เปลี่ยนเป็นการฟ้องร้องกล่าวโทษให้ผู้มีอำนาจกระทำการตัดสิน อนึ่ง การประทุษร้ายระหว่างเอกชนนั้น นอกจากจะเป็นการทำลายความสงบเรียบร้อยแล้วยังถือว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อสถาบันของสังคมด้วย ดังนั้น สังคมจึงเข้ามาจัดการลงโทษผู้กระทำความผิด ความมุ่งหมายในการลงโทษแนวนี้ก็เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเข็ดหลาบและไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก (Deterrence)

อนึ่งแนวความคิดในการลงโทษ เป็นอย่างนี้เรื่อยมาจนถึงกลาง ศตวรรษที่ 18 จึงมีความตื่นตัวด้านมนุษยธรรมและความยุติธรรมมากขึ้นโดยมีการปรับแนวคิดและวิธีการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับการกระทำความผิด โดยมีมนุษยธรรมและความยุติธรรมมากขึ้นแต่ความมุ่งหมายเดิมที่ต้องการแก้แค้นทดแทน การไถ่เกลียดใช้ค่าเสียหาย รวมทั้งการลงโทษเพื่อให้เข็ดหลาบยังคงมีอยู่โดยตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา นักอาชญาวิทยาและนักทัณฑวิทยาได้เริ่มมีการตื่นตัวและได้เริ่มมีการศึกษาถึงแนวคิดและวิธีการลงโทษอย่างเป็นแก่นสารมากยิ่งขึ้นจนเป็นที่ยอมรับมาจนถึงปัจจุบัน แนวความคิดที่สำคัญมีดังต่อไปนี้¹¹ โดยแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาสังคม 3 สำนัก คือ สำนักดั้งเดิมหรือสำนักคลาสสิก (Classic School), สำนักอาชญาวิทยาแก่งดั้งเดิม (Neo-Classic School of Criminology) และสำนักปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งมีแนวคิดดังนี้¹²

2.2.1 แนวความคิดทางทัณฑวิทยาของสำนักคลาสสิก (Classic School of Penology)¹³

แนวความคิดในทางทัณฑวิทยาของสำนักคลาสสิกเกิดขึ้นในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยหลักใหญ่ของแนวคิดหรือทฤษฎีนี้เป็นไปในทางนามธรรมไม่ค่อยคำนึงถึงความเป็นจริงจึงเป็นข้อเสียของสำนักนี้บุคคลสำคัญของความคิดของสำนักนี้มี 2 คนคือ

1) ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) เป็นชาวอิตาลี และมีตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์ในวิชาเศรษฐกิจการเมืองในโรงเรียน Palatine School ในเมืองมิลานเมื่อลาออกจากหน้าที่อาจารย์ต่อมาจึงได้รับเชิญทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาและเป็นกรรมการต่างๆในสังคมจนกระทั่ง

¹¹ จาก อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2). (น. 138-139). โดย อัจฉริยา ชูตินันท์, 2557. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹² จาก บทบาทของผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวของไทยศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีของประเทศฝรั่งเศส (น. 25). โดย มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, 2548, กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์.

¹³ อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 139-141). เล่มเดิม.

เบ็คคาเรีย ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ “เรียงความเรื่องอาชญากรรมกับการลงโทษ” (Essay on Crimes and Punishment) เป็นภาษาอิตาเลียนซึ่งหนังสือเล่มนี้เป็นที่สนใจแก่วงการยุติธรรมและ นักศึกษาด้านอาชญาวิทยาในสมัยนั้น หนังสือเล่มนี้มีหลักสำคัญกล่าวโดยสรุปคือ การลงโทษต้องกระทำเพื่อความมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดคือ เพื่อป้องกันอาชญากรรม มิใช่กระทำตามอำเภอใจเพียงเพื่อความพอใจของคนๆหนึ่งหรือบางกลุ่มเท่านั้น วัตถุประสงค์ของการลงโทษมิใช่เพื่อการแก้แค้นทดแทนเพราะการแก้แค้นมักจะกระทำเกินเลยไปและไม่เกิดประโยชน์ในด้านการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำความผิดควรกระทำโดยเปิดเผย รวดเร็วและมีความหนักเบาเหมาะสมและได้สัดส่วนแห่งความร้ายแรงของอาชญากรรมและการลงโทษต้องเป็นโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายนอกจากนี้ยังเห็นว่าโทษสำหรับกระทำความผิดต่อรัฐควรเป็นการเนรเทศและยังมีความเห็นว่าควรยกเลิกโทษประหารชีวิตเพราะเห็นว่าโทษประหารชีวิตไม่มีผลให้อาชญากรรมลดน้อยลงได้โดยเห็นว่าควรเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตแทนซึ่งจะมีผลทำให้คนเกรงกลัวและเป็นการป้องกันอาชญากรรมได้ดีกว่า

อย่างไรก็ดี อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าเบ็คคาเรียไม่เห็นด้วยกับการลงโทษที่โหดร้ายและป่าเถื่อนโดยเฉพาะการทรมานผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนหาความผิดซึ่งเห็นว่าการกระทำเช่นนั้นก่อให้เกิดผลเสียต่อบุคคลที่ไม่ได้กระทำผิดเพราะหากบุคคลดังกล่าวไม่สามารถทนต่อการถูกทรมานดังกล่าวได้ก็จะถูกตัดสินว่ากระทำผิดในขณะที่บุคคลกระทำผิดมีแต่ผลได้อย่างเดียวเพราะหากสามารถทนต่อการทรมานได้ก็จะพ้นผิด แต่เบ็คคาเรียเน้นย้ำว่าการป้องกันอาชญากรรมนั้นดีกว่าการลงโทษอาชญากรรมหลังจากที่ได้ประกอบอาชญากรรมแล้ว

2) เจเรมี เบ็นธัม (Jeremy Bentham) เป็นชาวอังกฤษเป็นนักส่งเสริมมนุษยธรรมและเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ (Utilitarian) มีความสนใจเกี่ยวกับการแก้ไขอาชญากรรมให้กลับตัวเป็นคนดี และมีความปรารถนาให้กฎหมายต่างๆ โดยเฉพาะกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่มีความก้าวหน้าและมีเหตุผลในด้านทฤษฎีความเป็นธรรม มีความเห็นว่ามนุษย์ทุกคนถ้ามีสติปัญญาหรือฉลาดพอสมควร มิใช่ทึบหรือโรคจิตทรมานแล้วมักที่จะต้องปรารถนาที่จะหาความสุขให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และให้ได้รับความทุกข์น้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ เบ็นธัมจึงได้นำแนวคิดนี้ไปปรับกับทฤษฎีทฤษฎี โดยเสนอแนะว่า โทษสำหรับการกระทำความผิดนั้นกฎหมายควรจะกำหนดไว้ให้ผู้กระทำความผิดต้องได้รับความทุกข์ทรมานให้สาสมหรือมากกว่าความพอใจที่เขาได้รับจากการกระทำความผิดหรือประกอบอาชญากรรมนั้น โดยจะส่งผลให้คนในสังคมเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้าประกอบอาชญากรรมขึ้นอีก

อย่างไรก็ดี เป็นชัดไม่เห็นด้วยกับการลงโทษที่ทำให้ผู้ได้รับโทษนั้นได้รับความทุกข์ทรมานจนเกินความจำเป็นหรือโดยไม่มีเหตุผลแต่มีความเห็นว่า กฎหมายควรกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิดและควรกำหนดลักษณะของโทษไว้หลายประเภท เพราะการกระทำอย่างเดียวยังจะเหมาะสมกับความผิดทุกอย่างนั้นย่อมเป็นไปได้ นอกจากนี้ เป็นชัด ยังมีความเห็นอีกว่า โทษชนิดที่ทำให้เสื่อมเสียเกียรติหรือฐานะในทางสังคมเป็นวิธีลงโทษที่ได้ผลดีที่สุดในด้านป้องกันอาชญากรรม เพราะเป็นตัวอย่างแก่คนอื่นเพื่อเตือนใจคนที่พบเห็นไม่ให้ประกอบอาชญากรรม ทฤษฎีหรือแนวความคิดของเบ็คคาเรีย และเป็นชัด ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของสำนักคลาสสิก นิยมเรียกว่า ทฤษฎี Free Will กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ถือว่าทุกคนมีเสรีภาพที่จะเลือกตามใจปรารถนาว่าจะกระทำความผิดหรือไม่ เพราะกฎหมายได้กำหนดโทษสำหรับความผิดนั้นลงแล้ว และเมื่อเห็นว่าการลงโทษความผิดจากความพอใจการกระทำความผิดนั้นจะไม่คุ้มกันกับความทุกข์ทรมานที่ตนจะได้รับก็จะไม่กล้าตัดสินใจเสี่ยงกระทำความผิดซึ่งตรงนี้ย่อมเป็นผลในทางป้องกันอาชญากรรม

อย่างไรก็ดีทฤษฎี Free Will ของสำนักคลาสสิกโดยมีเบ็คคาเรีย และเป็นชัด เป็นบุคคลสำคัญและคิดค้นทฤษฎีนี้ยังมีข้อบกพร่องซึ่งเป็นหัวใจของทฤษฎีนี้ กล่าวคือทฤษฎี Free Will มีสำคัญคือ ต้องกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด จึงเป็นเรื่องที่ กฎหมายสันนิษฐานไว้ว่า ทุกคนมีความสามารถในการคิดไตร่ตรองได้เท่ากันหมด ดังนั้น เมื่อละเมิดกฎหมายทุกคนย่อมต้องรับโทษเท่ากัน โดยลืมความจริงไปข้อหนึ่งว่ามนุษย์แต่ละคนนั้น ความจริงมีความสามารถรู้ผิดชอบสติปัญญาไม่เท่ากัน เช่น เป็นเด็กเยาวชน คนปัญญาอ่อน คนที่เป็นโรคจิตคนที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลบางอย่างหรือเป็นผู้กระทำความผิดเพราะความจำเป็น เป็นต้น ซึ่งตามทฤษฎีนี้ถือว่า การกำหนดโทษไว้ให้เหมาะสมกับความผิด และโทษตายตัวซึ่งเมื่อผู้ใดกระทำความผิดนั้นย่อมต้องได้รับโทษเช่นนั้นเหมือนกันหมด จุดอ่อนของทฤษฎีนี้มีผลทำให้ได้รับการคัดค้านจากนักอาชญาวิทยาหลายท่าน ในระยะต่อมาจึงทำให้นักอาชญาวิทยาในรุ่นต่อมาได้เปลี่ยนแนวคิดไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีที่ “ต้องกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด” มานิยมแนวความคิดใหม่ที่ว่า “ต้องกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด” ซึ่งเห็นว่าเหมาะสมซึ่งคำนึงถึงความเป็นจริงมากกว่า

สำนักและแนวคิดทางอาชญาวิทยาดั้งเดิมหรือสำนักคลาสสิก (Classic School) สำนักความคิดที่ถือกำเนิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 เพื่อต่อต้านกับความป่าเถื่อนและความไม่แน่นอนของระบบกฎหมายและการลงโทษในสมัยนั้น โดยสำนักนี้ได้เสนอแนวความคิดในการปฏิรูปกฎหมายการลงโทษให้เหมาะสมกับการกระทำผิดเพื่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างเสมอภาคซึ่งผู้นำของสำนักนี้ คือ ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Baccaria) ชาวอิตาลี และเจเรมี เบนแทม (Jeremy Bentham) ชาว

อังกฤษ โดยทั้งสองท่านได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการลงโทษอย่างเที่ยงธรรมและเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎหมาย ทั้งนี้เบ็คคาเรียกล่าวว่า

“บุคคลทุกคนมีสิทธิเทียมกันภายใต้กฎหมาย ดังนั้น ไม่ว่าผู้ใดกระทำความผิดในลักษณะเดียวกัน จะต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน นอกจากนั้น เพื่อให้บุคคลทุกคนได้รับทราบว่า พฤติกรรมประเภทใดเป็นความผิด และบทลงโทษ ด้วยกฎหมายจำเป็นต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจน เพียงพอที่บุคคลทั่วไปจะเข้าใจได้”

สำนักคลาสสิก มีแนวความคิดที่เชื่อว่า บุคคลจะเลือกประพฤติปฏิบัติอย่างใดโดยเจตจำนงอิสระ (Free will) ภายใต้ความพอใจ หรือความเจ็บปวดที่คาดคะเนไว้ล่วงหน้า และการจะยับยั้งบุคคลมิให้กระทำผิดได้นั้น จะต้องกำหนดบทลงโทษให้หนักพอเพียงที่จะระงับความพอใจจากการกระทำความผิด การลงโทษควรกำหนดในแต่ละความผิดบุคคลทุกคนมีความเท่าเทียมกัน การลงโทษจึงต้องกระทำอย่างเดียวกันโดยไม่ต้องคำนึงถึง อายุ เพศ สภาพของร่างกายหรือชนชั้น ดังนั้นการดำเนินคดีกับเด็กหรือเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในระยะแรก จึงยังไม่ได้แยกออกจากการดำเนินคดีสำหรับจำเลยที่เป็นผู้ใหญ่

แนวความคิดนี้มีข้อบกพร่องอย่างมาก เนื่องจากได้ละเลยปัญหาปัญหาสำคัญของผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน คนปัญญาอ่อน และวิกลจริตโดยสิ้นเชิง¹⁴ สำนักนี้ได้เสนอให้ใช้วิธีการลงโทษเป็นเครื่องมือในการข่มขู่ยับยั้งการกระทำความผิดและเป็นการป้องกันอาชญากรรมโดยมีความเห็นว่ามนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผลและสามารถเลือกได้ว่า การกระทำเช่นไรถูก การกระทำเช่นไรเป็นสิ่งที่ผิด ดังนั้น การที่มนุษย์จะมีพฤติกรรมเช่นใดนั้น เขาจะคำนึงถึงประโยชน์หรือผลร้ายที่เขาจะได้รับจากการกระทำของเขา ฉะนั้นกฎหมายจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้งการกระทำผิดของบุคคลก็ต่อเมื่อกฎหมายได้ให้ผลร้ายแก่ผู้กระทำความผิดมากกว่าผลดีหรือประโยชน์ที่เขาจะได้รับ ดังนั้น การบังคับใช้กฎหมายจึงต้องมีความแน่นอนและรวดเร็ว และสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายได้ทุกครั้ง หรือทำให้โอกาสที่จะถูกลงโทษมีมากกว่าโอกาสที่จะหลุดรอดไปได้ ทั้งนี้ เพื่อทำให้เกิดความเกรงกลัวจากหลักการข้างต้นจะเห็นได้ว่าแนวความคิดนี้เน้นที่การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดทุกรายด้วยวิธีการที่รวดเร็วและแน่นอน เพื่อเป็นการข่มขู่และยับยั้งการกระทำความผิดที่อาจจะเกิดขึ้นอีกซึ่งเท่ากับเป็นการป้องกันอาชญากรรมไปในตัวด้วย

¹⁴ จาก กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน (น. 22), โดย ประธาน วัฒนาวณิชช์, 2526.
กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2.2.2 สำนักและแนวคิดทางอาชญาวิทยาถึงดั้งเดิม(Neo-Classic School of Criminology)¹⁵

หรือแนวความคิดทางทัณฑวิทยาของสำนักนีโอคลาสสิก

สำนักนี้ถือกำเนิดในราวต้นศตวรรษที่ 19 ซึ่งขณะนั้นแนวความคิดของเบ็คคาเรียได้รับการยกย่องยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั่วทั้งยุโรปอยู่นั่นเอง ก็มีนักคิดนักวิชาการสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลายท่านที่สนใจศึกษาแนวคิดดังกล่าวของเบ็คคาเรีย ได้แก่ Rossi, Garrand และ Joly เป็นต้น แนวความคิดของเบ็คคาเรียแม้จะดีโดยส่วนรวมทั่วไป แต่มีจุดอ่อนในรายละเอียดในการนำมาประยุกต์ใช้หลายอย่างกล่าวคือ แนวคิดความคิดของสำนักดั้งเดิมหรือสำนักคลาสสิกมุ่งสนใจไปที่การประกอบอาชญากรรม หรือพฤติกรรมของอาชญากร โดยมองข้ามความแตกต่างระหว่างบุคคลและความแตกต่างเกี่ยวกับสถานการณ์แห่งคดี ได้แก่มูลเหตุจูงใจในการกระทำผิด การกำหนดใช้หลักเจตจำนงอิสระ (Free will) อย่างเคร่งครัด ตายตัว ไม่มีข้อยกเว้นได้ก่อให้เกิดความไม่เหมาะสมในกรณีที่ผู้กระทำผิดเป็นเด็ก เยาวชน คนชรา คนวิกลจริต หรือคนปัญญาอ่อน ซึ่งบุคคลดังกล่าวควรจะได้รับ การลดหย่อนผ่อนโทษลงบ้าง แนวความคิดของสำนักดั้งเดิมหรือสำนักคลาสสิกกำหนดโทษผู้กระทำผิดไว้เป็นเกณฑ์เดียวกัน ผู้กระทำผิดทุกคนจะได้รับ โทษเท่าเทียมกันหมด แต่ในทางปฏิบัตินั้น ผู้กระทำผิดมีหลายประเภท คือ ผู้กระทำผิดครั้งแรก และผู้กระทำผิดซ้ำ ซึ่งตามเกณฑ์เบ็คคาเรีย ผู้กระทำผิดครั้งแรกก็ต้องได้รับโทษเท่ากับผู้กระทำผิดซ้ำจึงเป็นการไม่เหมาะสม

นักอาชญาวิทยาถึงดั้งเดิมได้นำข้อบกพร่องของสำนักดั้งเดิมหรือสำนักคลาสสิกดังกล่าวมาแก้ไขปรับปรุง ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริงในการปฏิบัติ โดยสำนักถึงดั้งเดิมได้เสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ คือ เสนอให้มีการนำพฤติการณ์แห่งคดี มาใช้เพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีด้วย อันเป็นผลทำให้กระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะศาลได้เริ่มหันมาสนใจต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมสิ่งแวดล้อมของผู้กระทำผิด ให้มีการนำประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดมาประกอบการพิจารณาด้วย โดยไม่จำกัดการพิจารณาเพียงเฉพาะพฤติกรรมขณะประกอบอาชญากรรมเท่านั้น และให้มีการยอมรับฟังคำให้การของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการเฉพาะสาขาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะคดี เพื่อประกอบการพิจารณาคดี ได้แก่ แพทย์ จิตแพทย์ จิตเวช นิติเวช เป็นต้น อีกทั้งได้พยายามกระตุ้นและเสนอแนวทางปฏิบัติแก่กระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะศาลให้เริ่มหันมาสนใจบุคคลบางประเภทที่อาจมีความรับผิดชอบแตกต่างไปจากบุคคลทั่วไปเพราะบุคคลบางประเภทดังกล่าวนี้ ไม่สามารถมี

¹⁵ จาก อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (น. 54-55), โดย ประเทือง ธนียผล, 2544, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เจตจำนงอิสระ (Free will) ในการกระทำได้ทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป ดังนั้น กฎหมายจึงควรให้การปราณีและผ่อนปรนในการลงโทษ บุคคลบางประเภทดังกล่าว ได้แก่ เด็ก เยาวชน คนชราหลายๆ คน ปัญญาอ่อน เป็นต้น

กล่าวคือ แนวคิดของสำนักกึ่งดั้งเดิมนั้น ได้เสนอให้มีการนำสาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชญากรรมและเหตุอันควรแก่การปราณีลดหย่อนผ่อนโทษของอาชญากรรมมาประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี แนวคิดนี้มีความสำคัญและก่อให้เกิดการผลักดันการแก้ไขกฎหมายอาญาให้กำหนดข้อยกเว้น และวิธีพิจารณาคดีของศาลในปัจจุบัน

แนวความคิดทางทัณฑวิทยาของสำนักนีโอคลาสสิก มีมุมมองถึงความสำคัญเกี่ยวกับสถานะของบุคคลในการตัดสินใจประกอบอาชญากรรมเนื่องจากบุคคลบางประเภทไม่สามารถใช้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกหนทางในความประพฤติดของตนเองได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัจจัยทางจิตใจ หรือกายภาพ เช่นเป็นบุคคลโรคจิตปัญญาอ่อน หรือเป็นเด็กหรือเยาวชน ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมต้องคำนึงถึงข้อยกเว้น ของบุคคลเหล่านี้ด้วย แนวความคิดทางทัณฑวิทยาของสำนักนีโอคลาสสิกมีแนวความคิดสอดคล้องกับแนวความคิดทางทัณฑวิทยาของสำนักคลาสสิก เพียงแต่มีแนวความคิดที่เพิ่มเติมขึ้นมาพอสรุปได้สามประการ ดังนี้ คือ¹⁶

1) ยอมรับว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกันในความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ดังนั้น ผู้กระทำ ผู้กระทำความผิดที่มีมีความสามารถรู้สึกผิดชอบชั่วดีน้อยกว่าคนปกติทั่วไป จึงไม่ควรต้องรับโทษตามกฎหมายเท่ากับคนปกติอื่นๆที่มีความสามารถรู้สึกผิดชอบชั่วดีว่า

2) ยอมรับให้มีพยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert Witness) ในศาล เพื่อพิสูจน์ความสามารถรู้สึกผิดชอบชั่วดีสภาพจิตใจของผู้กระทำความผิดซึ่งแต่เดิมมีเพียงประจักษ์พยานเท่านั้น

3) ยอมรับให้มีพยานความเห็นได้ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นว่า ตามความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นในขณะที่จำเลยกระทำความผิดนั้นจำเลยมีความสามารถรู้สึกผิดชอบชั่วดีเช่นคนปกติหรือไม่

2.2.3 สำนักและแนวความคิดทางอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School)¹⁷ หรือแนวความคิดทางทัณฑวิทยาของสำนักปฏิฐานนิยม

¹⁶ จาก อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (น. 141-142), โดย อัจฉริยา ชูตินันท์. (2557). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹⁷ บทบาทของผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวของไทยศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีของประเทศฝรั่งเศส. (น. 26-27). เล่มเดิม.

สำนักนี้ถือกำเนิดขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยได้รับอิทธิพลของความเจริญทางวิทยาศาสตร์ที่เข้ามามีอิทธิพลเหนือหลักเหตุผลและปรัชญาในศตวรรษที่ 18 สำนักนี้นำโดยนักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี 3 ท่าน คือ ซีซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso) ราฟาเอลโล กาโรฟาโล (Raffaello Farofaro) และเอนริโก เฟอริ (Enrico Ferri) ทั้งสามท่านได้เสนอแนวความคิดโดยใช้หลักวิทยาศาสตร์ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุแห่งการกระทำความผิด และวางหลักว่าการบังคับใช้กฎหมายจะต้องคำนึงถึงสาเหตุและพื้นเพดั้งเดิมของผู้กระทำเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เนื่องจากแนวคิดของสำนักนี้เชื่อว่าการที่คนจะกระทำความผิดได้นั้นเกิดจากการที่เขาถูกกดดันหรือบีบคั้นจากแรงกดดันทางด้านร่างกาย จิตใจ และสภาพสังคม เช่น เกิดจากความบกพร่องทางกรรมพันธุ์หรือกายภาพหรือเกิดจากความยากจนหรือหมดโอกาสในสังคม เกิดจากความกดดันในจิตใจ ซึ่งทำให้เขาไม่มีโอกาสใช้เหตุผลพิจารณาถึงผลดีผลเสียก่อนที่จะกระทำความผิด สำนักนี้จึงหันมาศึกษาเกี่ยวกับตัวอาชญากรมากกว่าศึกษาตัวบทกฎหมาย

การที่สำนักนี้หันไปศึกษาตัวอาชญากร เพราะถือกันว่ากฎหมายและรัฐเป็นสิ่งที่สมบูรณ์อยู่แล้วและสิ่งที่ผิดปกติดูอยู่ที่ตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่ละเมิดกฎหมาย ซึ่งจำเป็นต้องทำการศึกษาว่าทำไมจึงกระทำความผิด มีอะไรเป็นสาเหตุที่แท้จริง ทั้งนี้ก็เพื่ออบรมแก้ไขให้ปรับตัวเข้ากับสังคมหรือปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง ซึ่งผลจากแนวความคิดนี้ก็คือ มีการหันมาใช้กฎหมายในลักษณะที่มีการผ่อนปรนต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายๆ ไป โดยคำนึงถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิด “ผิดปกติ” หรือประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อมุ่งแก้ไขหรือปรับปรุงสิ่งที่ “ผิดปกติ” ให้กลับเป็น “ปกติ” ดังนั้น การลงโทษผู้กระทำความผิดจึงไม่ได้มุ่งในด้านข่มขู่ให้เข็ดหลาบ แต่พุ่งเป้าไปที่อบรมแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสปรับตัวและแก้ไขพฤติกรรม เพื่อให้กลับเข้าสู่สังคมได้ต่อไป

บุคคลสำคัญในสำนักปฏิฐานนิยม มีสามคน คือ เซซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso) ราฟาเอลโล กาโรฟาโล (Raffaele Garofalo) และเอนริโก เฟอริ (Enrico Ferri) ซึ่งบุคคลสำคัญทั้งสามคนนี้เป็นชาวอิตาลี โดยแนวความคิดของสำนักปฏิฐานนิยม เห็นว่า การที่มนุษย์ประกอบอาชญากรรม หรือกระทำความผิดกฎหมายนั้นมิสาเหตุมาจากทางธรรมชาติหรือสาเหตุทางชีววิทยาโดยแนวความคิดใหม่นี้ได้สังเกตและศึกษาจากความเป็นจริงมากกว่าจึงได้ชื่อว่าสำนักปฏิฐานนิยม ซึ่งหมายความว่าถึงของจริง โดยแนวความคิดนี้ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดเดิมพอสรุปได้ดังนี้คือ

ก) สำนักปฏิธานนิยมไม่เห็นด้วยกับการลงโทษเพื่อแก้แค้นตอบแทน แต่สำนักนี้เชื่อว่าการลงโทษควรกระทำเพื่อความมุ่งหมายในการแก้ไขสาเหตุของการกระทำความผิดจึงถูกต้องเหมาะสมและเกิดประโยชน์มากกว่า

ข) สำนักปฏิธานนิยมไม่เห็นด้วยกับการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อให้บุคคลอื่นหวาดกลัวจะได้ไม่กล้ากระทำความผิดเพราะผู้กระทำความผิดบางประเภทจะไม่หวาดกลัวต่อโทษที่จะได้รับ จึงทำให้อาชญากรรมยังคงมีอยู่

ค) สำนักปฏิธานนิยมเห็นว่าในการแก้ไขผู้กระทำความผิดควรเลือกให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล (Individualization of punishment)

อนึ่ง มีแนวความคิดของนักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาซึ่งเป็นบุคคลสำคัญอยู่สามคนกล่าวถึงแนวความคิดในการลงโทษโดยมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้ คือ

1) เซซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso) เป็นชาวอิตาลี ได้รับราชการเป็นแพทย์ในกองทัพอิตาลี ลอมโบรโซมีนิสัยเป็นคนช่างสังเกตและมีความละเอียดถี่ถ้วน โดยในระหว่างที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นแพทย์ทหารได้สังเกตเห็นว่า ทหารที่กระทำผิดวินัย หรือกระทำความผิดกฎหมายบ่อยๆ นั้น มักเป็นคนมีร่างกายหรืออวัยวะต่างๆ ที่ผิดปกติกว่าคนธรรมดา เช่น หน้าผากลาดกว่าปกติ จมูกใหญ่ผิดปกติ หรือใบหูใหญ่หรือเล็กผิดปกติ หูไม่มีตุ่ม กรามใหญ่ คางสั้น ขนคอกหรือน้อยผิดปกติ มีความรู้สึกไวต่อความเจ็บปวดมากหรือน้อยผิดปกติ เป็นต้น นอกจากนี้ ลอมโบรโซ ยังได้สังเกตรอยสักบนร่างกายซึ่งเป็นที่นิยมของทหารและคนทั่วไปในสมัยนั้นว่า ทหารที่มีความประพฤติที่ไม่ดีมักสักเป็นแบบต่างๆ ฝ่ามือหยาบๆ หรือสักเป็นรูปหยาบโหล แต่คนที่มีความประพฤติเรียบร้อยมักมีรอยสักที่สวยงาม มีศิลปะ เป็นต้น จากการที่ลอมโบรโซเป็นคนช่างสังเกตจึงได้พยายามศึกษาค้นคว้าต่อไปเรื่อยๆ จนในที่สุด ลอมโบรโซ ได้สรุปความเห็นว่ามีมนุษย์ที่เป็นอาชญากรนั้นเป็นมาแต่กำเนิด และอาชญากรพวกนี้ไม่มีทางแก้ไขให้กลับตัวเป็นคนดีได้ และลอมโบรโซยังได้แบ่งประเภทของอาชญากร ออกเป็น 4 ประเภทคือ

- 1.1) อาชญากรโดยกำเนิด
- 1.2) อาชญากรที่วิกลจริต
- 1.3) อาชญากรที่กระทำความผิดเพราะถูกกดดันทางอารมณ์
- 1.5) อาชญากรที่กระทำความผิดเป็นครั้งคราว โดยอาชญากรประเภทนี้ยังแบ่ง

ออกเป็น

ก) เป็นอาชญากรที่ตามปกติเป็นคนดี หมายถึง อาชญากรที่ต้องกระทำความผิดเพื่อป้องกันเกียรติยศ หรือเพื่อการดำรงชีพ หรือถูกเหตุการณ์บังคับ

ข) เป็นอาชญากรที่กระทำความผิดคดีนี้สืบ หมายถึง อาชญากรประเภทนี้ไม่ใช่อาชญากรโดยกำเนิด เป็นอาชญากรที่ถูกอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่เลวจึงทำให้เขากลายเป็นอาชญากร

ค) เป็นอาชญากรที่มีลักษณะกึ่งเป็นคนดี และกึ่งอาชญากรโดยกำเนิดหมายถึง ไม่ใช่อาชญากรโดยกำเนิดอย่างเต็มที่ โดยมีส่วนที่เลวได้รับจากกรรมพันธุ์จึงทำให้เขากลายเป็นอาชญากร

อนึ่ง ลอมโบรโซ ยังมีความเห็นว่ามนุษย์ในสมัยโบราณก่อนที่จะมีอารยธรรมนั้นมักมีความป่าเถื่อนดุร้าย ดังนั้น พวกอาชญากรโดยกำเนิดจึงมีรูปร่างสัดส่วนหรืออวัยวะที่ผิดปกติจึงมีส่วนคล้ายคลึงกับมนุษย์ในสมัยยุคหินซึ่งได้รับความป่าเถื่อนข้ามขั้นมาจากบรรพบุรุษดั้งเดิมทั้งร่างกายและจิตใจ หรือเรียกว่าเป็นการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ (Atavism) อย่างไรก็ดี ลอมโบรโซ¹⁸ ยังได้เสนอแนวคิด ที่สำคัญไว้ข้อหนึ่งคือ โดยที่อาชญากรในความคิดของเขามีหลายประเภท และแต่ละประเภทก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นการลงโทษอาชญากรแต่ละประเภทจึงไม่ควรใช้วิธีเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะกระทำความผิดอย่างเดียวกันก็ตาม

2) ราฟาเอลเล การ์โฟโล¹⁹ (Raffaele Garofalo) มีความเห็นด้วยกับลอมโบรโซในข้อที่ว่า อาชญากรนั้นเป็นมนุษย์ประเภทหนึ่งที่มีความแตกต่างกับมนุษย์ธรรมดา เพียงแต่การ์โฟโลมีความเห็นแตกต่างเพิ่มเติมว่า ต้องให้ความแตกต่างในด้านจิตใจมีมากกว่าความแตกต่างในด้านร่างกายโดยความผิดปกติของร่างกายที่มองเห็นได้จากด้านภายนอกย่อมมีความสำคัญน้อยกว่าความผิดปกติในด้านจิตใจ กล่าวคือ ผู้เป็นอาชญากรนั้นเป็นผู้ที่เกิดมาด้วยความบกพร่องทางด้านจิตใจ โดยมีความรู้สึกผิดชอบสำนึกในบาปบุญคุณโทษน้อยกว่าปกติหรือมีจิตใจเสื่อมในด้านศีลธรรม และยอมรับว่าอาชญากรมีหลายประเภท ดังนั้น โทษที่สมควรให้แตกต่างกันและให้เหมาะสม กับประเภทของอาชญากรโดยเฉพาะอาชญากรที่กระทำความผิดกรรมควรกำจัดให้หมดไปโดยการประหารชีวิต เพราะอาชญากรประเภทนี้ไม่มีทางกลับตัวได้

3) เอนริโก เฟอริ²⁰ (Enrico Ferri) เป็นนักอาชญาวิทยาที่เป็นทั้งนักกฎหมายและ

¹⁸ จาก *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. โดย ประเทือง ธนิยผล, 2552, (อ้างถึงใน อัจฉริยา ชูตินันท์, 2557, น. 144). เล่มเดิม.

¹⁹ ชาย เสวิกุล. (อ้างถึงใน อัจฉริยา ชูตินันท์, 2557, น. 144).

²⁰ จาก *ทฤษฎีและงานวิจัยทางอาชญาวิทยา*, โดย พรชัย ขันดี, ธัชชัย ปิตะนีละบุตร และอัศวิน วัฒนวิบูลย์, 2547, (อ้างถึงใน อัจฉริยา ชูตินันท์, 2557, น. 144).

นักปฏิรูปสังคมชาวอิตาลี และเป็นลูกศิษย์คนสำคัญของลอมโบโซและมีความเห็นด้วยกับลอมโบโซเป็นส่วนใหญ่เพียงแต่มีความเห็นเพิ่มเติมว่าควรจะมีผู้เชี่ยวชาญด้านมานุษยวิทยาอันเกี่ยวกับอาชญากรรมประจำศาลทั้งนี้เพื่อวินิจฉัยว่าอาชญากรแต่ละคนจัดอยู่ในประเภทใดเพื่อจะให้งำหนดวิธีการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับอาชญากรประเภทนั้น

สำหรับทฤษฎีของสำนักปฏิฐานนิยมนี้ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีความไม่สมบูรณ์ นักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาในสมัยต่อมาจึงได้ให้ความสนใจหาทฤษฎีอื่นๆ อาทิเช่น มาตรการทางเลือกโดยไม่ใช้เรือนจำโดยนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์และยุติธรรมชุมชน มาใช้เพื่อแก้ไขความประพฤติผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดีของสังคม²¹

จากการศึกษาแนวคิดทั้งสามแนวคิดนี้แล้ว และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับปรัชญาของทั้งสามสำนัก จะเห็นได้ว่ามีแนวความคิดที่ขัดแย้งและตรงข้ามกันในเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม แนวความคิดของสำนักทั้งสามได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าอิทธิพลของทั้งสามสำนักแนวคิดนี้ได้แทรกซึมอยู่ในลักษณะการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมไม่มากนักน้อย อาทิเช่น อิทธิพลของสำนักดั้งเดิม ซึ่งเน้นการข่มขู่ยับยั้ง มักจะแฝงอยู่ในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษาและราชทัณฑ์ ในขณะที่อิทธิพลของสำนักกึ่งดั้งเดิมและสำนักปฏิฐานนิยม ซึ่งเน้นการอบรมแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดจะเข้าไปมีบทบาทในการทำงานของพนักงานคุมประพฤติของศาล ศาลคดีเด็กและเยาวชน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นต้น

2.3 ทฤษฎีและสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน²²

การเกิดอาชญากรรมอาจมีที่มาจากหลายสาเหตุหลายประการด้วยกัน ในการนี้จะขอแบ่งสาเหตุของการเกิดอาชญากรรมโดยพิจารณาจากแนวความคิดของนักอาชญาวิทยาคนสำคัญต่างๆ มาเป็นแนวทางในการแบ่งแยกสาเหตุของอาชญากรรม โดยการอธิบายสาเหตุของอาชญากรรมได้เริ่มต้นในศตวรรษที่ 18 โดยนักอาชญาวิทยาส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ จากหลายสาขาเช่น กฎหมาย แพทย์ จิตวิทยาสังคมวิทยา เป็นต้น ในระยะเริ่มต้น นักอาชญาวิทยามีแนวทางการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปฏิรูปกฎหมายอาญา อย่างไรก็ตาม การศึกษา

²¹ อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 142-144).

²² อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 78-98). เล่มเดิม.

ค้นคว้า วิจัยและผลิตตำรา รวมทั้งผลงานของนักอาชญาวิทยาในสมัยแรกก็มีอิทธิพลต่อแนวความคิด ทฤษฎี และการพัฒนาการของวิชาอาชญาวิทยาเป็นลำดับ

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า การเกิดอาชญากรรมนั้นมิใช่เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเพียงสาเหตุเดียว หากแต่มีทั้งสาเหตุต่างๆหลายประการ รวมทั้งปัจจัยต่างๆเป็นส่วนประกอบ นักวิชาการสาขาต่างๆได้พยายามศึกษาวิเคราะห์สาเหตุของอาชญากรรมมาโดยตลอดแต่นักวิชาการเหล่านั้นก็มักอธิบายสาเหตุของอาชญากรรมไปตามแนวความคิดความรู้และประสบการณ์ของตนเป็นหลักกล่าวคือ นักสังคมวิทยามักมุ่งเน้นว่าอาชญากรรมส่วนใหญ่เกิด จากสาเหตุทางสังคมและสิ่งแวดล้อม นักเศรษฐศาสตร์ มักมุ่งเน้นว่าอาชญากรรมส่วนใหญ่เกิดจากความยากจน นักจิตวิทยา ก็มุ่งเน้นว่า สาเหตุของอาชญากรรมเกิดจากสาเหตุทางจิตนักชีววิทยา และจิตแพทย์ มุ่งเน้นว่าอาชญากรรมเกิดจากสาเหตุทางกรรมพันธุ์และความบกพร่องทางพันธุกรรมและร่างกาย

จากแนวความคิดของนักอาชญาวิทยาคนสำคัญต่างๆสามารถแบ่งแยกสาเหตุของอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนได้ ดังนี้

2.3.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ผู้ก่อตั้งทฤษฎีนี้คือ ซิกมันด์ ฟรอยด์²³ เป็นจิตแพทย์ชาวออสเตรียได้คิดทฤษฎีจิตวิเคราะห์ขึ้นเพื่อศึกษาจิตใจของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ และพฤติกรรมต่างๆของมนุษย์ที่แสดงออก เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุอาชญากรรมทางจิตวิทยา ตามทฤษฎีของฟรอยด์สามารถนำมาอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมของอาชญากรว่า โครงสร้างบุคลิกภาพที่อยู่ในจิตได้สำนึกของบุคคลประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้²⁴ คือ

(1) อิด(ID) เป็นโครงสร้างจิตใจขั้นพื้นฐาน มีลักษณะสัญชาตญาณที่ฝังลึกเป็นบุคลิกภาพของมนุษย์ที่มาจากแรงผลักดัน หรือกระตุ้นทางชีววิทยาให้บุคคลกระทำการต่างๆตามความปรารถนาโดยไม่รู้ตัว หรือเรียกว่า เป็นสันดานดิบที่มีมาแต่กำเนิด เช่น เด็กหิวนมจึงร้อง ก้นเปียกและจึงร้อง กินนมไม่อิ่มก็ร้อง เป็นต้น

(2) อัดตา (EGO) เป็นส่วนประกอบที่สองของบุคลิกภาพเป็นองค์ประกอบที่ได้รับการ

²³ จาก “The Ego and the Id.” In *The Complete Psychological Work of Sigmund Freud* (Vol.19). by Freud Sigmund, 1961, (อ้างถึงใน อัจฉริยา ชูตินันท์, 2557, น. 88).

²⁴ จาก *อาชญากรรม (การป้องกัน: การควบคุม)*, โดย นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, 2540, (อ้างถึงใน อัจฉริยา ชูตินันท์, 2557, น. 89).

พัฒนามาจาก ID กล่าวคือ เป็นความรู้สึกนึกคิด ซึ่งตระหนักถึงความจริงที่เผชิญอยู่และคอยเตือนให้ ID แสวงหาสิ่งที่ต้องการเช่น ความสุข ความเพลิดเพลิน การหลีกเลี่ยงอันตราย หรือความเจ็บปวด เป็นต้น

(3) สติสัมปชัญญะหรือมโนธรรม (Superego) เป็นภาวะจิตใจชั้นสูง ที่แสดงออกถึงความรู้สึกผิดชอบชั่วดี กล่าวคือ บุคคลจะกระทำความผิดเมื่อ Superego ไม่สามารถกด ID ได้และ ID มีพลังแรงกว่า Ego จนไม่สามารถยับยั้งได้ จึงทำให้บุคคลกระทำการต่างๆตามความต้องการของตน โดยไม่คำนึงถึงสิ่งใดๆจากทฤษฎีนี้จึงเชื่อว่า ถ้าบุคคลได้รับการอบรมเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อมที่ดี ตั้งแต่เด็ก ก็จะพัฒนา Superego ให้เข้มแข็งอยู่ตลอดเวลา แม้ร่างกายจะบกพร่องก็ตาม หรือต้องเผชิญกับสิ่งบีบคั้น กดดัน ก็จะอดกลั้น มีความยับยั้งชั่งใจไม่กระทำความผิด เช่น เด็กหญิงฟ้าใสอยู่ชั้นประถมปีที่ 4 เห็นกระเป๋าสตางค์ของเพื่อนวางอยู่บนโต๊ะซึ่งเวลานั้นเลิกเรียนแล้วเพื่อนทุกคนกลับบ้านหมดแล้ว เด็กหญิงฟ้าใสขณะนั้นใจคอกำลังอยากได้เงินแต่ก็คิดถึงบาปและสงสารเจ้าของกระเป๋าสตางค์ จึงรีบนำกระเป๋าสตางค์ที่พบไปให้ครูเพื่อประกาศหาเจ้าของต่อไป เป็นต้น ในทางกลับกันถ้า Superego ได้รับการพัฒนาอย่างกระปรองกระเปร่ง คือ ไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีมาตั้งแต่เด็ก ก็จะทำให้เกิดแรงกระตุ้นสูงและมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดได้ง่าย และในทัศนะของ فروยด์ ยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ความต้องการทางเพศจะเป็นแรงขับที่มีพลังสูง และเป็นเหตุแห่งการแสดงออกทางพฤติกรรมต่างๆของบุคคลโดยไม่รู้ตัว

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การปลูกฝัง Superego ในแต่ละคนจะได้รับมาจากการอบรมสั่งสอนจากครอบครัวโดยเฉพาะมาจากการเลี้ยงดูตั้งแต่วัยเด็กของพ่อแม่มากที่สุด โดยจะค่อยๆสะสมทีละน้อยๆ แล้วพัฒนาเป็นบุคลิกภาพของมนุษย์

2.3.2 ทฤษฎีการเลียนแบบ (Imitation Theory)

ทาร์ด (Gabriel Tarde) เป็นนักอาชญาวิทยาและนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส มีแนวความคิดว่า ทฤษฎีการเลียนแบบหรือทฤษฎีการเอาอย่างนี้อิทธิพลของหนังสือพิมพ์มีผลต่อการเกิดอาชญากรรม และชี้ให้เห็นว่า เมื่ออาชญากรรมเกิดขึ้น มันมิได้เกิดขึ้นโดยลำพังโดดเดียว แต่มีเทคนิคของการกระทำความผิดที่คล้ายคลึงกันเกิดตามมาด้วยเป็นปัญหาลูกโซ่ ทาร์ดได้ศึกษากรณีตัวอย่างของอาชญากรรมหลายกรณี และได้ตั้งข้อสังเกตว่า อาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้นมีความละม้ายคล้ายคลึงกัน ในที่สุดทาร์ดจึงได้ตั้งกฎแห่งการเลียนแบบขึ้นมา กล่าวคือ

(1) มนุษย์มีแนวโน้มที่จะเลียนแบบแฟชั่นและประเพณีของคนอื่น ตามปกติกลุ่มชนที่มีลักษณะละม้ายคล้ายคลึงกันจะมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องแฟชั่นและประเพณีอย่างช้าๆ แต่ถ้ากลุ่มที่แตกต่างกันติดต่อกัน ก็จะส่งเสริมให้เกิดการเลียนแบบมากขึ้น

(2) ผู้ที่มีฐานะต่ำกว่าจะเลียนแบบผู้ที่มีฐานะสูงกว่า โดยอาชญากรรมหลายชนิดที่เริ่มเกิดขึ้นในหมู่มุขชั้นสูงและแพร่หลายไปในหมู่มุขชั้นต่ำโดยการเลียนแบบ

(3) มนุษย์จะเลียนแบบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ถ้าหากว่าพฤติกรรมแบบเก่าๆ หลายๆ แบบเกิดขัดแย้งกัน และทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเลียนแบบเป็นการเรียนรู้อย่างหนึ่งและการเลียนแบบบางอย่างทำให้เกิดอาชญากรรม และอาชญากรรมจะแพร่ไปในลักษณะเดียวกับแฟชั่นและแฟชั่นของอาชญากรรมก็เหมือนกับแฟชั่นของเสื้อผ้าและทรงผม ที่บุกเบิกแนวความคิดการเรียนรู้ทางสังคมโดยเห็นว่าอาชญากรก่ออาชญากรรมได้เพราะเคยรู้เคยเห็นมาก่อนซึ่งหมายความว่าอาชญากรรมเกิดจากการเลียนแบบ

2.3.3 ทฤษฎีคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Different Association Theory)

ซูทเธอร์แลนด์ (Sutherland) เป็นนักอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน ผู้เขียนตำรา “หลักอาชญาวิทยา” (Principle of Criminal) และเป็นผู้สร้าง “ทฤษฎีคบหาสมาคมที่แตกต่าง” (Theory of Different Association) ได้ให้ข้อคิดเห็นเป็นประเด็นสำคัญว่า “พฤติกรรมของอาชญากรรมเรียนรู้กันได้โดยการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดภายในกลุ่ม และความประพฤติที่แสดงออกมาในลักษณะที่จะเป็นอาชญากรนั้น ขึ้นอยู่กับความแตกต่างในช่วงระยะเวลาและความสม่ำเสมอในการติดต่อหรือสัมผัสซึ่งกันและกัน” จากข้อคิดเห็นดังกล่าวซูทเธอร์แลนด์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าพฤติกรรมของอาชญากรรมสามารถถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่บุคคลอื่นๆ ได้ โดยขบวนการดังต่อไปนี้

(1) พฤติกรรมของอาชญากรรมสามารถเรียนรู้กันได้ ซูทเธอร์แลนด์มีความเชื่อว่า พฤติกรรมของอาชญากรรมมิใช่เป็นการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ แต่เกิดจากการเรียนและฝึกรอบรม โดยเหตุนี้บุคคลที่มีได้รับการฝึกรอบรมให้ประกอบอาชญากรรมจะไม่ได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมของอาชญากรรม เช่นเดียวกับบุคคลที่แก้เครื่องยนต์ได้จะต้องได้รับการฝึกฝนวิธีการแก้เครื่องยนต์มาอย่างดีแล้ว

(2) พฤติกรรมของอาชญากรรมสามารถเรียนรู้ได้จากบุคคลอื่นโดยขบวนการติดต่อซึ่ง ขบวนการติดต่อดังกล่าวนี้เป็นได้ทั้งการอบรม สั่งสอน ได้พบเห็น หรือรับรู้จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา รวมทั้งการเรียนแบบจากวิธีการต่างๆ

(3) หลักสำคัญของการเรียนรู้พฤติกรรมของอาชญากรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้มีการติดต่อกันใกล้ชิดภายในกลุ่ม อย่างไรก็ตาม การติดต่ออย่างผิวเผิน หรือการพบปะชั่วคราว รวมถึงการได้พบเห็นจากภาพยนตร์และหนังสือพิมพ์อย่างฉาบฉวย ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญของการถ่ายทอดพฤติกรรมของอาชญากรรม

(4) การเรียนรู้พฤติกรรมของอาชญากรรมจะประกอบด้วย

(4.1) วิธีการที่จะประกอบอาชญากรรมซึ่งอาจมีความยากง่ายแตกต่างกันออกไป

(4.2) แรงบันดาลใจ แรงขับเคลื่อนภายใน ความมุ่งหมาย และทัศนคติ

(5) การเรียนรู้ถึงแรงบันดาลใจ และแรงขับเคลื่อนภายในดังกล่าวข้างต้น จะเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติต่อกฎหมายของบ้านเมืองในทางที่นิยมชมชอบหรือเป็นปฏิกิริยาได้ ทั้งนี้เพราะบางสังคมสมาชิกจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักเคารพในกฎหมายของบ้านเมือง แต่ในกลุ่มนอกกฎหมายหรือคิดว่าตนเองอยู่เหนือกฎหมาย ย่อมถือว่า การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเป็นค่านิยมที่จะได้รับการยกย่อง

(6) เด็กกระทำความผิดเพราะเห็นว่าการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเป็นสิ่งที่มีความค่านิยมมากกว่า เพราะโดยสภาพธรรมชาติแล้ว พฤติกรรมของเด็กจะดีหรือเลวย่อมขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมที่จะชักนำไป หรืออาจกล่าวได้ว่า บุคคลที่กลายเป็นอาชญากรก็เพราะมีความเกี่ยวข้องและความเคยชินต่อพฤติกรรมของอาชญากร จนถูกกลืนหรือถลำตัวเข้าไปอยู่ภายใต้อิทธิพลทางวัฒนธรรมของหมู่โจร

(7) คบหาสมาคมที่แตกต่าง หมายถึง ความแตกต่างในช่วงระยะเวลาความสม่ำเสมอ และลำดับเหตุการณ์ที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของอาชญากรรม และในการศึกษาพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น จะพบว่าความประพฤติกเลาะจะเป็นพฤติกรรมหนึ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ ขณะที่เด็กกำลังพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ โดยพฤติกรรมดังกล่าวนี้ ถ้าเกิดขึ้นตลอดเวลาของการพัฒนาการและเป็นไปอย่างสม่ำเสมอแล้ว ความประพฤติกเลาะก็จะกลายสภาพเป็นพฤติกรรมของอาชญากรรมได้ในอนาคต

(8) ขบวนการของการเรียนรู้พฤติกรรมของอาชญากรรมสัมพันธ์กับแบบของอาชญากรและแบบที่ต่อต้านอาชญากรซึ่งเกี่ยวกับกลไกของการเรียนรู้ กล่าวคือ การเรียนรู้พฤติกรรมของอาชญากรรมไม่จำกัดอยู่เพียงขบวนการของการเลียนแบบเท่านั้น บุคคลที่ถูกชักชวนหรือถูกล่อลวงก็อาจจะเรียนรู้พฤติกรรมของอาชญากรรมได้โดยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นการเลียนแบบ

(9) ขณะที่พฤติกรรมของอาชญากรรม เป็นการแสดงออกถึงความต้องการโดยทั่วไป และค่านิยม แต่พฤติกรรมของอาชญากรรมไม่สามารถจะอธิบายหรือตัดสินได้จากความต้องการ และค่านิยมนั้นๆ ในขณะที่พฤติกรรมปกติก็เป็นการแสดงออกถึงความต้องการ และค่านิยมอย่างเดียวกัน

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้แม้จะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นทฤษฎีที่ยังไม่สมบูรณ์นัก แต่ก็ยังเป็นทฤษฎีที่มีคุณค่าต่อการศึกษาทางอาชญวิทยา เพราะเป็นกุญแจสำคัญของนักวิจัยทางอาชญวิทยาที่จะทำการศึกษาค้นคว้าต่อไป เพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายแก้ไข ฝึกอบรมผู้กระทำความผิด และป้องกันอาชญากรรม

2.3.4 ทฤษฎีตราบาป²⁵ (Labeling Theory)

ทฤษฎีตราบาปหรือตราหน้า มีจุดกำเนิดโดยสามารถกล่าวย้อนไปถึงผลงานเขียนของแฟรงค์ แทนเนนบาม (Frank Tannenbaum) ซึ่งเป็นนักอาชญวิทยาชาวอังกฤษที่เริ่มใช้คำว่า “การระบายสีเส้นแก่ความชั่วร้าย” เพื่ออธิบายพฤติกรรมของอาชญากร โดยสาระสำคัญของทฤษฎีตราหน้านี้ คือแม้พฤติกรรมของอาชญากรจะเป็นสิ่งชั่วร้าย แต่ที่ร้ายยิ่งกว่าคือ การที่สังคมพยายามผลักดันให้อาชญากรลดต่ำลึกลงไปในทางที่ผิดเป็นภัยแก่สังคมมากยิ่งขึ้น โดยไม่ยอมเปิดโอกาสให้บุคคลที่ประพฤติดีกกลับตัวเป็นคนดี

ทาร์ด (Gabriel Tarde) เป็นนักอาชญวิทยาและนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสที่น่าเสนอทฤษฎีตราบาปหรือทฤษฎีตราหน้าขึ้นเป็นคนแรก โดยมีแนวความคิดว่าอาชญากรรมเกิดขึ้นเพราะสังคมเป็นผู้ตราบาป การตราบาปจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำความผิดครั้งแรก และผู้กระทำความผิดได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานอื่นในสังคม สถาบันเหล่านี้เป็นผู้กำหนดว่าเขาประพฤติดีเป็นอาชญากร เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้กระทำความผิดก็ยอมรับการตราบาปและเริ่มกำหนดทิศทางแห่งความประพฤติของตนในอนาคตให้สอดคล้องกับการรับรู้ของสังคมด้วยเหตุนี้อาชญากรรมจึงเกิดขึ้นเพราะปฏิกิริยาระหว่างบุคคลกับสังคม²⁶

เบคเคอร์ (Becker) เป็นนักอาชญวิทยาอีกท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า ทฤษฎีตราบาปจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับ

- (1) เวลาที่มีการกระทำความผิด
- (2) มีผู้กระทำความผิดและมีผู้ตกเป็นเหยื่อ

²⁵ คำว่า “ทฤษฎีตราบาป” (ดู นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. (2540). *อาชญากรรม (การป้องกัน: การควบคุม)*. หน้า 114. บางตำราใช้คำว่า “ทฤษฎีตราหน้า” หรือ “ทฤษฎีตีตรา” (ดู *ทฤษฎีและงานวิจัยทางอาชญวิทยา*. โดย พรชัย ชันดี, ธัชชัย ปิยะนิละบุตร และอศวิน วัฒนวิบูลย์, 2547. (อ้างถึงใน อัจฉริยา ชูตินันท์, 2557, น. 98).

²⁶ จาก *Criminology*, New York: Barnes & Noble Books. 72, by Isidore Silver, 1981. (อ้างถึงใน อัจฉริยา ชูตินันท์, 2557, น. 98).

(3) การรับรู้ของสังคมต่อผลของการกระทำความผิด

ตามทฤษฎี เบคเคอร์ จึงเชื่อว่า สังคมนั้นไม่เพียงแต่ลงโทษผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเท่านั้น แต่ยังห่างเหินจากผู้ที่เบี่ยงเบนอีกด้วย โดยถือว่าผู้เบี่ยงเบนเป็นคนนอกคอก เป็นคนคบไม่ได้ เป็นคนเลว จึงเท่ากับเพิ่มแรงกดดันให้ผู้เบี่ยงเบนมากขึ้น เขาก็จะเบี่ยงเบนมากขึ้นเป็นเงาตามตัวด้วย

อย่างไรก็ดี การปฏิบัติตราบาป หรือตราหน้าแก่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่เคยกระทำความผิดนั้นไม่เป็นผลดีมีแต่จะเกิดผลร้ายเสมือนผลึกผู้กระทำความผิดให้ลงเหวทำให้ยิ่งถลำตัวเองไปในทางที่ชั่วร้ายมากยิ่งขึ้น และแม้จะกลับตัวเป็นคนดีแล้วก็ตาม สังคมก็ไม่ยอมรับ พวกเขาจึงไม่มีทางเลือกและไม่มีโอกาสออกไป พฤติการณ์ตราหน้าจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำซาก และยังทำให้ผู้กระทำความผิดก่ออาชญากรรมที่มีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ

ดังนั้น ตราบใดที่สังคมไม่ยอมรับหรือให้อภัยแก่ผู้ที่เคยกระทำความผิดที่เท่ากับเป็นการผลักดันให้ผู้กระทำความผิดกลับไปประกอบอาชญากรรมซ้ำอีก ซึ่งไม่เป็นผลดีแก่สังคมเลย

จากที่ได้อธิบายมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าในการอธิบายถึงสาเหตุแห่งการประกอบอาชญากรรมจะอาศัยเพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง เพื่อสรุปหาผลนั้นย่อมเป็นไปได้ การศึกษาถึงทฤษฎีหรือแนวความคิดของนักวิชาการต่างๆก็เช่นเดียวกัน เพียงเป็นแนวทางในหลายๆด้านเข้ามาเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยเสริมให้การศึกษาวเคราะห์ปัญหานั้นสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้

อนึ่ง เมื่อมนุษย์แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันทั้งสรีรวิทยาและบุคลิกภาพซึ่งเป็นผลจากการอบรมขัดเกลา ฉะนั้น ความแตกต่างของมนุษย์ที่มีอยู่เหล่านี้ เมื่อจะศึกษาสาเหตุของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นก็จะยึดหลักแน่นอนตายตัวจากการศึกษาบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งไม่ได้ หรือแม้กระทั่งบุคคลคนเดียวความแตกต่างจะเกิดขึ้นอยู่เสมอในตัวบุคคลเมื่อวัยเพิ่มมากขึ้น และประสบการณ์เพิ่มขึ้นซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลในเวลาและสถานที่นั้นด้วย

2.4 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

2.4.1 ความเป็นมาและวิวัฒนาการทางกฎหมาย²⁷

ประเทศไทยแต่เดิมได้มีวิธีการพิพากษาที่นำมาใช้แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยให้ได้รับการสงเคราะห์เยียวยาและแก้ไขแทนที่จะถูกลงโทษจำคุกทั้งให้มีการศึกษาอบรมและฝึกฝนอาชีพเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตที่งดงามต่อไปแทนที่จะส่งตัวเด็กและเยาวชนไปคุมขัง

²⁷ จาก กฎหมายเกี่ยวกับคดีเด็ก เยาวชน และคดีครอบครัว (น. 34-39). โดย อัจฉริยา ชูตินันท์. (2552). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ไว้ในเรือนจำซึ่งเป็นการลงโทษเด็กและเยาวชนให้ได้รับความอับอายอีกทั้งมักจะได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมที่ชั่วร้ายจากนักโทษที่เป็นผู้ใหญ่ ทางรัฐจึงจัดส่งเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเหล่านี้ไปยังโรงเรียนฝึกอาชีพตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 หรือจัดส่งเด็กที่กระทำความผิดไปยังสถานฝึกและอบรมตามพระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นโรงเรียนฝึกอบรมสำหรับเด็กที่กระทำความผิดซึ่งมีอายุไม่เกิน 18 ปีซึ่งอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมราชทัณฑ์ นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. 2479 ยังได้บัญญัติวิธีการปฏิบัติต่อนักโทษซึ่งรวมทั้งเด็กและเยาวชนที่ต้องคำพิพากษาโดยเน้นหนักไปในทางฝึกอบรมไม่ใช่การลงโทษซึ่งต่อมากรมราชทัณฑ์ได้โอนการโรงเรียนฝึกอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์ไปให้กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการตามพระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2501 ซึ่งปัจจุบันคือเยาวชนสถานห้วยโป่ง จังหวัดระยอง และต่อมากรมราชทัณฑ์ได้มีการแยกการควบคุมผู้ต้องโทษที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ไว้เป็นพิเศษ โดยจัดสถานที่ควบคุมผู้ต้องโทษครั้งแรกดังกล่าวขึ้น เรียกว่าทัณฑสถานวัยหนุ่มปัจจุบันยังคงสังกัดกรมราชทัณฑ์ ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติควบคุมเด็กและนักเรียน พ.ศ. 2481 ซึ่งบัญญัติให้กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าหน้าที่จัดการกับเด็กนักเรียนหรือเด็กอนาถาที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมแก่วัยและให้ศาลมีอำนาจสั่งถอนอำนาจปกครองบิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็กที่ใช้อำนาจปกครองโดยมิชอบเสียบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้ แล้วตั้งกรมเจ้าหน้าที่เป็นผู้ปกครองแทน ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ใช้เฉพาะกรุงเทพมหานครเท่านั้นโดยกระทรวงศึกษาธิการจัดให้มีสารวัตรนักเรียนออกทำการตรวจตราดูแลความประพฤติของนักเรียนในกรุงเทพมหานครที่เร่ร่อนหรือประพฤติไม่สมควรนอกโรงเรียนเพื่อว่ากล่าวตักเตือน และแจ้งเหตุไปยังโรงเรียนต่างๆ ในส่วนของกรมประชาสงเคราะห์ได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์สำหรับการเลี้ยงดูและอบรมเด็กและเยาวชนขึ้นด้วย เช่น สถานสงเคราะห์เด็กอ่อน โรงเรียนประชาสงเคราะห์ที่อำเภอปากเกร็ด เยาวชนสถานทุ่งมหาเมฆ และเยาวชนสถานบ้านบางละมุงที่จังหวัดชลบุรี

จะเห็นได้ว่าวิธีการพิเศษดังกล่าวเป็นการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนหลังจากศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วเท่านั้นโดยยังไม่มีวิธีการพิเศษที่จะปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในระหว่างถูกจับกุมและในระหว่างพิจารณาคดี ดังนั้นเมื่อเด็กและเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด จึงถูกปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ใหญ่กับกรณีผู้ใหญ่กระทำความผิด

ในขณะที่ยังใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งต่อมาถูกยกเลิกเมื่อใช้ประมวลกฎหมายอาญาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2500 นั้น การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้น

ศาลก็ได้วินิจฉัยเคราะห์ถึงความรู้สึกผิดชอบของเด็กและเยาวชน ประกอบกับลักษณะของความผิดที่เด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิดแล้วกำหนดโทษไปตามความเหมาะสมกับความผิดและความรู้สึกผิดชอบของเด็กและเยาวชนเท่านั้น หลักการที่จะค้นหาสาเหตุที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดแล้วพยายามแก้ไขสาเหตุดังกล่าวยิ่งกว่าที่จะมุ่งลงโทษนั้นยังไม่อาจปฏิบัติได้ในศาลธรรมดาเพราะขาดหน่วยงานพิเศษที่มีอำนาจหน้าที่ในการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนรวมทั้งเสนอความเห็นต่อศาลเพื่อทราบสาเหตุที่กระทำความผิด ตลอดจนการสงเคราะห์และบำบัดแก้ไขให้เด็กหรือเยาวชนให้กลับตนเป็นพลเมืองดี

ได้เริ่มมีแนวคิดในการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม โดยนายเขมชาติ บุญรัตนพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้ส่งผู้พิพากษาไปดูงานศาลคดีเด็กและเยาวชนที่ต่างประเทศ หลังจากนั้นได้เสนอข้อคณะกรรมการพิจารณาจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนต่อคณะรัฐมนตรี และในการประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2493 ได้วางแนวทางการจัดตั้งไว้ว่า ศาลคดีเด็กและเยาวชนต้องเป็นศาลอาญาปนแพ่ง ในชั้นแรกจะเริ่มดำเนินการเฉพาะกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด และคดีแพ่งที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองเป็นเบื้องต้นก่อนเท่านั้น ในส่วนเกี่ยวกับเด็กประการอื่นๆ และคดีแพ่งส่วนอื่นสมควรดำเนินการในภายหลังต่อมาคณะกรรมการดังกล่าวจึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 24..และร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 24..ต่อคณะรัฐมนตรี และในที่สุดวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2494 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และกำหนดให้จัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางขึ้นในจังหวัดพระนคร ภายใน 180 วัน นับแต่วันประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ โดยมีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางเป็นเครื่องมือของศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางด้วย ดังนั้นจึงได้ดำเนินการศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 พ.ศ. 2495 ต่อมาได้มีการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนในจังหวัดต่างๆ ขึ้นดังนี้คือ ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา และสถานพินิจคุ้มครองเด็กจังหวัดสงขลาเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2505 ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดนครราชสีมา และสถานพินิจคุ้มครองเด็กจังหวัดนครราชสีมาเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2507 ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ และสถานพินิจคุ้มครองเด็กจังหวัดเชียงใหม่เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2513 ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีและสถานพินิจคุ้มครองเด็กจังหวัดอุบลราชธานีเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2523 ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดระยองและสถานพินิจคุ้มครองเด็กจังหวัดระยองเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2526 ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานีและสถานพินิจ

คุ้มครองเด็กจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2530 ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดนครสวรรค์ และสถานพินิจคุ้มครองเด็กจังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2531 นอกจากนี้ยังมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งศาลจังหวัดสมุทรปราการแผนกคดีเด็กและเยาวชน และศาลจังหวัดนนทบุรีแผนกคดีเด็กและเยาวชนเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 จะเห็นได้ว่าการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน โดยในทางอาญามีบทบัญญัติให้ศาลคำนึงถึงสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนซึ่งควรจะได้รับ การฝึกอบรม สั่งสอน และสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการที่จะลงโทษ ทั้งในการพิพากษาคดีอาญานั้นให้ศาลคำนึงถึง บุคลิกลักษณะ สุขภาพ และภาวะแห่งจิตของเด็กและเยาวชน ซึ่งแตกต่างกันเป็นกันไปและการลงโทษ หรือการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนก็ให้เหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชนตามพฤติการณ์เฉพาะเรื่อง ถึงแม้ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้กระทำความผิดร่วมกันก็ตามส่วนในทางแพ่งมีบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ หรือส่วนได้เสียบางประการของผู้เยาว์

ต่อมาจนถึง พ.ศ. 2527 กระทรวงยุติธรรมได้เล็งเห็นว่า การที่จะคุ้มครองเด็กและเยาวชนอย่างเดียวไม่เพียงพอเพราะเด็กและเยาวชนต้องอยู่กับครอบครัว คือ บิดามารดา หรือผู้ปกครองหากครอบครัวแตกแยกหรือไม่สงบสุข เช่น บิดามารดา หย่าร้าง ทอดทิ้งบุตรหรืออยู่ด้วยกันไม่ราบรื่นมีปากเสียงกัน ย่อมส่งผลกระทบต่อจิตใจเด็กและเยาวชน ทำให้เด็กและเยาวชนเบื่อหน่ายออกไปมั่วสุมกับเพื่อนและหันเข้าหายาเสพติด และอาจกลายเป็นอาชญากรได้ในภายหน้า ฉะนั้นการมุ่งคุ้มครองเด็กและเยาวชนโดยไม่ได้มุ่งคุ้มครองครอบครัวย่อมไม่เป็นการคุ้มครองเด็กและเยาวชนอย่างเพียงพอ จึงมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวขึ้น โดยยกเลิกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนทุกฉบับ รวมทั้งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 163 ด้วย และต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 และโดยผลของมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลทำให้ศาลคดีเด็กและเยาวชนต่างๆ และศาลจังหวัดแผนกคดีเด็กและเยาวชนดังกล่าว เปลี่ยนสถานะเป็นศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยประกาศใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2540 จากบทบัญญัติในมาตรา 275 จึงทำให้เกิดโครงการแยกศาลออกจากกระทรวงยุติธรรม และปรับปรุงโครงสร้างศาลยุติธรรม ซึ่งทำให้แยกหน่วยงานธุรการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยให้ไปสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งมีเลขานุการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็น

ผู้บังคับบัญชา และต้องจัดหน่วยงานต่างๆในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นสำนักทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีฐานะเทียบได้กับกรมในระบบบริหารราชการพลเรือน ต่อมาเกิดวิกฤตบ้านเมตตา และบ้านกรุณาขึ้น รวมทั้งการตีความของศาลรัฐธรรมนูญให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนอยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมจึงมีผลทำให้ศาลเยาวชนและครอบครัวอยู่ในกรอบโครงสร้างศาลยุติธรรมใหม่ ส่วนสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนอยู่ในกรอบของโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมใหม่

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนมีปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวพ.ศ. 2534 แต่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอาญาจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายดังกล่าวจะต้องเป็นเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นรัฐจึงมีนโยบายขยายงานศาลเยาวชนและครอบครัวไปทั่วประเทศด้วยการเร่งรัดให้มีการจัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวทุกท้องที่ทั่วประเทศ แล้ว กล่าวคือเป็นศาลเยาวชนและครอบครัว 10 ท้องที่ คือศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง 1 ท้องที่ กรุงเทพฯ ฯและศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดรวม 9 ท้องที่ นอกจากนี้มีพระราชกฤษฎีกาเปิดทำการแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวรวม 73 ท้องที่นอกจากศาลเยาวชนและครอบครัวตามมาตรา 4 สามารถเปิดทำการทุกท้องที่ทั่วประเทศแล้วยังมีอีกหน่วยงานหนึ่งที่ทำงานควบคู่กับศาลเยาวชนและครอบครัวคือ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนก็เปิดดำเนินการทุกท้องที่ทั่วประเทศเช่นกัน ดังนั้นตั้งแต่ สิงหาคม พ.ศ. 2549 จึงทำให้มีศาลเยาวชนและครอบครัวตามมาตรา 4 และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทุกท้องที่ทั่วประเทศ จึงทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกันทุกคนทั่วประเทศปัญหาเด็กหรือเยาวชนจะอยู่นอกเขตอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวจึงไม่เกิดขึ้น

ต่อมาได้มีการแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม โดยมีสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยธุรการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระและกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม จึงได้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่และโครงสร้างใหม่ ประกอบกับสมควรปรับปรุงในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพและวิธีปฏิบัติต่อเด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว รวมทั้งในส่วนของกระบวนการวิธีพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติศาล

เยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวพ.ศ. 2553 และยกเลิกพระราชบัญญัติเดิม

2.4.2 เป้าหมายในการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

เป้าหมายในการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน เมื่อได้พิจารณาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แล้ว เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน จะแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน จะเป็นกรณีที่มุ่งแก้ตัวเด็กและเยาวชนที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา เป็นเรื่องของสถานภาพส่วนตัวของเด็กและเยาวชน มุ่งที่จะให้หอรอบรมสั่งสอน ให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนทั้งในด้านส่วนตัวและด้านสังคมทั่วไป เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มิได้มุ่งหวังที่การลงโทษ แม้ถึงว่าจะมีการลงโทษเด็กและเยาวชนอยู่ด้วยก็ตามดังนั้น การดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน จึงมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตัวเด็กและเยาวชน²⁸

แนวความคิดเกี่ยวกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตัวเด็กและเยาวชน จะแสดงให้เห็นจากโครงสร้างขององค์กรต่างๆ ในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน ซึ่งได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี พ.ศ. 2553 มาตรการต่างๆ ตั้งแต่คุณสมบัติของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ พนักงานอัยการ ที่ปรึกษาทนายความ ดังนี้²⁹

1) ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวจะต้องเป็นผู้ที่มีอรรถาสัย และมีความประพฤติเหมาะสมที่จะปกครองและอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน และจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวที่ประกอบเป็นองค์คณะอย่างน้อยต้องมีสตรีหนึ่งคน โดยคุณสมบัติของผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวจะต้องเป็นผู้ที่มีหรือเคยมีบุตรมาแล้ว หรือเคยทำงานเกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์ หรืออบรมเด็กแล้ว กับทั้งต้องมีอรรถาสัยและความประพฤติเหมาะสม แก่การพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

2) พนักงานอัยการที่มีหน้าที่ดำเนินคดีเด็กและเยาวชนกฎหมายบัญญัติให้อัยการสูงสุดแต่งตั้งพนักงานอัยการคนหนึ่งหรือหลายคนตามความจำเป็น เพื่อมีหน้าที่ดำเนินคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชน กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดที่ต้องฟ้องยังศาลเยาวชนและครอบครัว และแม้กฎหมายจะไม่ได้กำหนดคุณสมบัติพนักงานอัยการเหมือนกับผู้พิพากษา แต่การที่กฎหมายกำหนดให้อัยการสูงสุดดำเนินการเช่นนั้น แสดงว่ากฎหมายประสงค์ที่จะให้อัยการสูงสุดเลือกสรรพนักงานอัยการให้เหมาะสมกับลักษณะคดี กล่าวคือมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้พิพากษานั้นเอง

²⁸ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 587), โดย คณิต ณ นคร, 2549, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

²⁹ แหล่งเดิม.

3) ที่ปรึกษากฎหมายในคดีอาญาเด็กและเยาวชนตามบทบัญญัติของกฎหมายจะต้องกระทำโดยมีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ในคดีอาญาเด็กและเยาวชนผู้อำนวยการสถานพินิจ จะมีบทบาทสำคัญยิ่งในการคุ้มครองเด็กและเยาวชน และในส่วนที่เกี่ยวกับพนักงานสอบสวน กฎหมายเร่งรัดให้ดำเนินคดี และมุ่งคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยการจำกัดอำนาจพนักงานสอบสวนบางอย่างให้น้อยลง

ทั้งนี้ ในการพิจารณาคดีอาญาเด็กและเยาวชน จะต้องใช้ห้องธรรมดา จะต้องพิจารณาโดยลับ การพิจารณาลับหลังจำเลยได้ การรับฟังรายงานของสถานพินิจ รายงานของพนักงานคุมประพฤติ ของแพทย์หรือของโรงเรียน การพูดจากับจำเลย โดยเฉพาะการเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชน อาศัยอยู่ด้วยมาสอบถามข้อเท็จจริง เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จะเห็นว่ากฎหมายที่บัญญัติขึ้นมีเจตนารมณ์ที่จะให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน โคนเน้นการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมากกว่าการลงโทษ เพราะการลงโทษถือว่าเป็นการทำลายศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

2.4.3 ความหมายของเด็กและเยาวชน

ความหมายของเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อพิจารณาความตามมาตรา 4 แล้วจะเห็นได้ว่า การพิจารณาถึงอายุของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาต้องพิจารณาโดยสอดคล้องกับความรู้สึกลึกซึ้งของผู้กระทำในขณะกระทำความผิดนั้นด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ถึงมาตรา 75³⁰ ดังนั้นในปัจจุบันคำว่า “เด็ก” หมายถึงบุคคลที่อายุไม่เกินกว่าสิบห้าปีบริบูรณ์ และ “เยาวชน” หมายถึง บุคคลที่อายุเกินกว่าสิบห้าปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน

³⁰ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 73 บัญญัติว่า “เด็กอายุไม่เกินสิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ

ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กตามวรรคหนึ่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็กเพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น”

ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 74 บัญญัติว่า “เด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ...”

ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 75 บัญญัติว่า “ผู้ใดอายุกว่าสิบห้าปีแต่ต่ำกว่าสิบแปดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ให้ศาลพิจารณาถึงความผิดและสิ่งทั้งปวงเกี่ยวกับผู้นั้น ในอันที่จะควรวินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควรพิพากษาลงโทษก็ให้จัดการตามมาตรา 74 หรือถ้าศาลเห็นสมควรพิพากษาลงโทษก็ให้ลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดลงกึ่งหนึ่ง.”

และครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 4 ประกอบความรับผิดชอบของบุคคลในทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ถึงมาตรา 75 ให้คำนิยามของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” โดยพิจารณาจากเกณฑ์อายุของบุคคลที่กระทำความผิดอาญาเท่านั้น การบรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสในทางแพ่งจึงไม่นำมาเป็นข้อพิจารณา ดังนั้น ไม่ว่าบุคคลนั้นจะบรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสทางแพ่งก็ตาม ถ้าบุคคลนั้นอายุยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ กฎหมายถือว่าเป็นเยาวชนอยู่และย่อมอยู่ภายใต้การคุ้มครองของพระราชบัญญัตินี้³¹

2.4.4 เกณฑ์อายุของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดว่า

“เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์

“เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

“คดีเยาวชนและครอบครัว” หมายความว่า คดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาตามพระราชบัญญัตินี้

“คดีครอบครัว” หมายความว่า คดีแพ่งที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาลหรือกระทำการใด ๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์หรือครอบครัว ซึ่งจะต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับครอบครัว

มาตรา 5 คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ให้ถืออายุเด็กหรือเยาวชนนั้นในวันที่มีการกระทำความผิดได้เกิดขึ้น

2.5 การมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

2.5.1 วัตถุประสงค์ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

ในสถานพินิจ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้เริ่มจัดโครงการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2546³² โดยเริ่มต้นจากสถานพินิจและ

³¹ จาก กฎหมายเกี่ยวกับคดีเด็ก เยาวชน และคดีครอบครัว (น. 54-55), โดย อัจฉริยา ชูตินันท์, 2552, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

³² จาก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในประเทศไทย”. เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการการนำหลักยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว.

คุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร และขยายไปยังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในจังหวัดอื่นๆทั่วประเทศ ภายใต้กฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกำหนดไว้การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนจะไม่ประสบความสำเร็จหากไม่มีกฎหมายสนับสนุนการปฏิบัติดังกล่าว ปรากฏว่าประเทศไทยมีกฎหมายรองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนไว้อย่างกว้างๆ กฎหมายที่กำหนดวิธีดำเนินคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและทำให้สามารถจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนได้ คือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยมีบทบัญญัติมาตราที่สำคัญที่สนับสนุนให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ได้แก่ มาตรา 63 ซึ่งปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ขึ้น จึงได้มีการนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เป็นทางเลือกที่ใช้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา³³ หมายถึง มาตรการทางเลือกที่ใช้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดเพื่อการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน การบรรเทาผลร้าย ทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย สร้างความปลอดภัยหรือความสงบสุขแก่ชุมชนและสังคม และเสนอแผนดังกล่าวให้พนักงานอัยการพิจารณา กล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนได้ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนมาจนถึงที่สถานีตำรวจพนักงานสอบสวนต้องรับนำตัวเด็กหรือเยาวชนที่ถูกจับในทุกคดีนำส่งศาลเยาวชนและครอบครัวในทันทีตามมาตรา 72 ซึ่งศาลเยาวชนและครอบครัวจะให้ประกันตัว หรือรับตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ในความครอบครองดูแลก็ได้ โดยให้เด็กหรือเยาวชนอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในระหว่างการดำเนินคดี โดยในขณะเดียวกันทางสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนก็จะทำการสืบเสาะประวัติส่วนตัวและประวัติทางสังคมของเด็กและเยาวชนในทุกคดี

โดยมาตรา 86 กำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเสนอความเห็นต่อพนักงานอัยการว่าไม่ควรฟ้องเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด มีความประพฤติที่

หน้า 2-3, วันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2549 ณ ห้องประชุม 1 ชั้น 7 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพฯ, โดย วันชัย รุจนวงศ์.

³³ จาก คู่มือมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา (น. 3), โดย กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. 2554, กรุงเทพฯ: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.

เสียหายไม่มากและสามารถปรับปรุงแก้ไขความประพฤติและกลับตัวเป็นคนดีได้ไม่ยาก ซึ่งในการเสนอความเห็นมาตรา 86 นี้ กฎหมายเปิดช่องให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับกรณีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดได้

2.5.2 คณะกรรมการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

2.5.2.1 ขั้นตอนและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต้องใช้ดุลพินิจอย่างรอบคอบโดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังนี้ คือ

1) เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงจำคุกไม่เกิน 5 ปี จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม กล่าวคือ เมื่อเด็กหรือเยาวชนกระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดและเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก ซึ่งความผิดนั้นอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินห้าปี และไม่ใช่คดีที่รัฐมนตรีมอบหมายปราบปรามเป็นพิเศษ จึงอยู่ในอำนาจของผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่จะใช้วิธีควบคุมโดยไม่ต้องฟ้องคดีอาญาดังกล่าวได้ ดังนั้น ถ้าเป็นคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าห้าปีผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจะใช้วิธีการควบคุมโดยไม่ต้องฟ้องคดีตามมาตรา 86 ไม่ได้ ต้องเสนอความเห็นไปยังศาลตามมาตรา 90

2) เด็กหรือเยาวชนนั้นต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

3) เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี หมายถึง เด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิเสธข้อกล่าวหา รับรู้ถึงการกระทำเกี่ยวกับคดีของตนเอง โดยสามารถอธิบายถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้อื่นและตนเอง พร้อมทั้งสามารถบอกถึงสาเหตุที่กระทำผิด ผลที่ตามมาและแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง โดยวันสำนึกให้นับตั้งแต่วันที่ผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณามีคำสั่งเห็นชอบให้ใช้มาตรการพิเศษ กล่าวคือ เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนรับตัวเด็กหรือเยาวชนมาจากพนักงานสอบสวนแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจึงสั่งให้พนักงานคุมประพฤติทำการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว และประวัติทางสังคมของเด็กหรือเยาวชนนั้น และเมื่อเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิดจริง และมีความประพฤติเสียหายไม่มาก และยังสามารถแก้ไขได้ โดยเด็กหรือเยาวชนนั้นได้รับสารภาพและสำนึก

ผิดโดยการกล่าวคำขอโทษ และต้องการแก้ไขข้อผิดพลาดของตนเองและแสดงความรับผิดชอบ โดยยินยอมชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง รวมทั้งบิดามารดา หรือผู้ปกครองมีความเอาใจใส่และพร้อมสนับสนุนให้เด็กหรือเยาวชนแก้ไขพฤติกรรม รวมทั้งมีแผนป้องกันมิให้เด็กหรือเยาวชนนั้นกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก

4) ผู้เสียหายยินยอมให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้นับรวมถึงคดีซึ่งไม่มีบุคคลใดเป็นผู้เสียหาย โดยถือว่าเป็นความผิดที่ไม่มีผู้เสียหาย ให้สามารถดำเนินการได้ตามมาตรา 86 ได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย กล่าวคือ การจัดประชุมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้มาปรับความเข้าใจกัน โดยเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดยอมรับผิดและกล่าวคำขอโทษ และยินยอมชดใช้เยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งยินยอมรับการแก้ไขฟื้นฟูสำหรับผู้เสียหายก็ยินยอมให้อภัย และเมื่อผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายสามารถตกลงด้วยความสมานฉันท์โดยได้ข้อตกลงเป็นที่ยุติแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนก็จะมีความเห็นว่าไม่สมควรฟ้องเด็กหรือเยาวชนต่อศาลเยาวชนและครอบครัว แล้วนำเสนอความเห็นต่อพนักงานอัยการต่อไป

5) เป็นคดีมีผลเกณฑ์การประเมินตามแบบประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นแล้วมีแนวโน้มกลับตนเป็นคนดีได้ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน พ.ศ. 2554 ข้อ 9(1)³⁴

6) เด็กหรือเยาวชนยินยอมให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

เมื่อเข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้วผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจะมีความเห็นว่าไม่สมควรฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นต่อพนักงานอัยการต่อไป ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยกับผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนก็จะทำให้คดียุติลงได้ในชั้นพนักงานอัยการ โดยไม่ต้องยื่นฟ้องคดีต่อศาลเยาวชนและครอบครัว เมื่อพิจารณาบทบัญญัติใน

³⁴ ข้อ 9 เมื่อพนักงานคุมประพฤติสอบถามปากคำและพิจารณาข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบเสาะและพินิจแล้ว ให้ส่งรายงานสรุปผลความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุแห่งการทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนไปยังพนักงานสอบสวน และให้พิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มกลับตนเป็นคนดี ให้พิจารณาได้รับการดำเนินการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 หากมีอัตราโทษอย่างสูงจำคุกเกิน 5 ปีแต่ไม่เกิน 20 ปีให้เสนอความเห็นต่อศาลให้พิจารณาได้รับการดำเนินการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 90 ในชั้นศาล.

มาตรา 86 แล้ว จะเห็นได้ว่ามีบัญญัติในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เป็นเวลานานแล้ว แต่ไม่มีการนำมาใช้เหตุผลหนึ่งอาจเป็น เพราะผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนไม่กล้าใช้ดุลพินิจของตนแต่เพียง ผู้เดียวในการเสนอความเห็นต่อพนักงานอัยการเพื่อสั่งไม่ฟ้อง แต่สำหรับมาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญาเป็นการกำหนดมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและ การตัดสินใจร่วมกันของผู้ที่เข้าร่วมประชุมทั้งหมด บทบาทของผู้อำนวยการสถานพินิจและ คุ้มครองเด็กและเยาวชนจึงเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวกให้มีการจัดประชุมขึ้น และเป็นผู้นำเสนอ มติของที่ประชุมต่อพนักงานอัยการเท่านั้น สำหรับในช่วงระยะแรกของการดำเนินงานโดยการนำ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้นั้น มีการนำคดีเข้าสู่การประชุมน้อยมาก เนื่องจากผู้ประสานงานและผู้อำนวยการสถานพินิจและ คุ้มครองเด็กและเยาวชนยังไม่มี ความมั่นใจในการจัดประชุมและยังมีข้อโต้แย้งกันในหลายเรื่อง และอีกทั้งในส่วนของผู้ต้องหาที่ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมาก และต้องการคำแนะนำในการ ดำเนินการประชุมเกือบทุกขั้นตอน แต่หลังจากการดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญาผ่านไปได้ระยะหนึ่งแล้ว มีการแก้ไขข้อโต้แย้งระหว่างสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและ เยาวชนกับศาลเยาวชนและครอบครัวแล้ว ประกอบกับเจ้าหน้าที่เริ่มมีประสบการณ์และการพัฒนา ในการทำงานมากขึ้นต่างยอมรับว่าเป็นมาตรการที่ดีและเป็นผลดีต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิดในการได้รับโอกาสให้กลับตัวเป็นคนดีโดยไม่มีประวัติอาชญากรรมติดตัว และยังเป็นเวที ที่เปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนกับครอบครัวได้พูดคุยหารื้อร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาเด็กหรือเยาวชน อย่างแท้จริงโดยชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐคอยช่วยเหลือ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจอันดีขึ้นภายใน ครอบครัวของเยาวชน นอกจากนี้ยังให้โอกาสผู้เสียหายได้มีสิทธิพูดถึงความรู้สึกของตนและได้มี ส่วนร่วมในการกำหนดผลของการประชุม รวมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด และผู้เสียหายได้พบปะเจรจาตกลงค่าเสียหายกัน อีกทั้งมีโอกาสขอโทษและให้อภัยกันทำให้เกิด ความสมานฉันท์ระหว่างทั้งสองฝ่ายสำหรับชุมชนของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอยู่อาศัย ได้มีส่วนร่วมสนับสนุน ให้เด็กหรือเยาวชนรวมทั้งครอบครัวได้แก้ปัญหาซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชน โดยตรงยิ่งกว่านั้น ความสงบสุขในสังคมได้รับการฟื้นฟูโดยการนำมาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญาอันมีลักษณะเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแท้จริง เมื่อผู้ ประสานงานประชุมและผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้คุ้นเคยและมี ประสบการณ์และความชำนาญในการจัดการประชุม การดำเนินการต่างๆก็เป็นที่ไปอย่างราบรื่น มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจึงได้เป็นส่วนหนึ่งของงานหลักของสถานพินิจและ

คุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยผู้เข้าร่วมประชุมมีความพึงพอใจและเห็นได้ว่าการนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ นั้น เป็นมาตรการที่เหมาะสมสำหรับคดีไม่ร้ายแรง และเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ทำให้เกิดความสงบขึ้นในสังคม

ขั้นตอนในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อเด็กหรือเยาวชนจะได้กลับคืนสู่สังคมโดยไม่มีตราบาป มีวิธีดังนี้ คือ

1) คัดเลือกคดีที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินห้าปี จะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม และมีใช้กรณีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำการอันก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคมหรือความผิดที่รัฐมีนโยบายปราบปรามเป็นพิเศษ

2) พนักงานคุมประพฤติสอบปากคำเด็กหรือเยาวชนนั้นแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติยังไม่เลวร้าย หรือเลวร้ายอยู่บ้างแต่ก็พอแก้ไขได้ และเด็กหรือเยาวชนให้การรับสารภาพด้วยสำนึกในความผิดอย่างแท้จริง มีความรับผิดชอบที่จะแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือบรรเทาผลร้ายที่ผู้เสียหายได้รับ

3) สอบปากคำบิดา มารดา ผู้ปกครอง ผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วยแล้ว เห็นว่าบุคคลดังกล่าวยังเอาใจใส่พร้อมสนับสนุนให้เด็กหรือเยาวชนแก้ไขพฤติกรรมและสามารถหลีกเลี่ยงต่อภาวะเสี่ยงที่จะกระทำความผิดอีก หรือสามารถแก้ไขเด็กหรือเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดีได้ รวมทั้งมีแผนป้องกันมิให้กระทำผิดซ้ำ

4) การดำเนินการเพื่อเสนอความเห็นตามมาตรา 86 นั้น ต้องพยายามให้มีการปล่อยชั่วคราว เด็กหรือเยาวชนนั้นไปโดยให้ดำเนินการดังนี้ หากยังไม่ได้ผลจำแนกและบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วย ไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์ที่จะนำมาวางเป็นหลักประกัน ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณาความน่าเชื่อถือของบุคคลเหล่านั้น หรืออาจให้ครู อาจารย์ นายจ้าง กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านมาให้การรับรอง หรือมีหนังสือรับรองความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน จากบุคคลเหล่านั้นมาแสดงก็ให้พิจารณาปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีประกันแต่ไม่ต้องวางหลักประกันก็ได้ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่มีบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วย หรือมีแต่ไม่สามารถติดตามบุคคลดังกล่าวได้ ให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนประสานกับหน่วยงานของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการหรือองค์การเอกชน หรือมูลนิธิที่ให้การสงเคราะห์เด็กกับเด็กหรือเยาวชนไปดูแล โดยแจ้งให้หน่วยงานดังกล่าวทราบถึงขั้นตอนการดำเนินงานที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต้องดำเนินการเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนนั้น ในกรณีที่ศาลเยาวชนและ

ครอบครัวปล่อยตัวชั่วคราวไปโดยไม่มีหลักประกัน หากเด็กหรือเยาวชนไม่มาตามกำหนดนัด ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวออกหมายเรียกไปยังบุคคลเหล่านั้น ถ้าไม่ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนโดยจงใจหรือโดยไม่มีเหตุอันควร ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจที่จะสั่งปรับผู้นั้นเป็นเงินตามที่เห็นสมควรไม่เกินห้าพันบาทอันเป็นบทกำหนดโทษที่บัญญัติไว้ในมาตรา 128 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

5) จัดให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการตรวจสุขภาพกาย และตรวจสุขภาพจิต

6) เมื่อดำเนินการตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว ให้พนักงานคุมประพฤติพิจารณาโดยคำนึงถึงประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์ต่างๆแห่งคดีแล้ว หากเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้พนักงานคุมประพฤติและหัวหน้าฝ่ายคดีหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้ทำหน้าที่ผู้ประสานการประชุมจัดให้มีการดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เพื่อเสนอความเห็นตามมาตรา 86 ต่อไป

2.5.2.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบและผู้ประสานงานเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุม ดูแล และบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยผลของกฎหมายประกอบกับนโยบายของกระทรวงยุติธรรมจึงถูกกำหนดให้เป็นหน่วยงานที่ต้องนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อหันเหคดีเด็กและเยาวชนโดยไม่ต้องเข้าสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งในการประชุมที่จัดขึ้นโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้นจะเป็นไปตาม มาตรา 87 ประกอบมาตรา 86 แห่ง พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

2.5.2.3 คณะกรรมการที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยบุคคลนี้

(1) เด็กหรือเยาวชน ครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ บิด มารดา

ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติใกล้ชิด ซึ่งมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนนั้น หากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนส่งเด็กและเยาวชนไปอยู่ในความดูแลของหน่วยงานอื่นก็ให้เชิญผู้แทนของหน่วยงานดังกล่าวเข้าประชุมด้วย

(2) คณะสหวิชาชีพ ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พนักงานอัยการ พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องและสมควรเข้าร่วมประชุมด้วย เช่น พนักงานสอบสวน ครู อาจารย์ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

(3) ผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง ของผู้เสียหาย กรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ รวมทั้งบุคคลที่จะเป็นกำลังใจแก่ผู้เสียหายในกรณีเป็นความผิดต่อแผ่นดินหรือความเสียหายต่อทรัพย์สินของทางราชการหรือทรัพย์สินอันเป็นสาธารณะประโยชน์ให้ประสานกับหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายนั้นให้ส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุม

2.5.3 รูปแบบและโปรแกรมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

ระหว่างการประชุม ให้ดำเนินการโดยให้ทุกฝ่ายตกลงกันในเชิงสมานฉันท์ ปลุกจิตสำนึกเด็กหรือเยาวชนให้ได้รับรู้ถึงผลเสียอันเกิดจากการกระทำที่เด็กหรือเยาวชนได้ก่อขึ้นและทำให้ของเด็กหรือเยาวชนเกิดความรับผิดชอบพร้อมแก้ไขหรือบรรเทาความเสียหายนั้น

ให้ที่ประชุมกำหนดแนวทางแก้ไขเด็กหรือเยาวชนนั้น แนวทางแก้ไขที่กำหนดอาจได้แก่ ให้เด็กหรือเยาวชนทำงานบริการสังคมหรืองานอื่นตามเห็นสมควรในระยะเวลาที่ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่าได้สัดส่วนที่เหมาะสมกับความผิดที่ได้กระทำความ โดยวันและเวลาทำงานบริการสังคมดังกล่าวต้องไม่ขัดขวางการศึกษาเล่าเรียนหรืองานอาชีพที่เด็กหรือเยาวชนทำอยู่ ลักษณะงานที่ให้ทำต้องไม่เป็นการประจานหรือเป็นการใช้งานแรงงานเกินสมควรแก่กำลังของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรืออาจกำหนดมาตรการอื่นๆ เช่น การบรรพชาตามระยะเวลาที่เหมาะสมในช่วงปิดภาคเรียนหรือการให้พบจิตแพทย์

ต้องจัดให้เด็กหรือเยาวชนให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่กระทำความผิดอีกและอาจกำหนดให้มีการติดตามความประพฤติโดยให้เด็กหรือเยาวชนมาพบพนักงานคุมประพฤติเป็นครั้งคราวเพื่อติดตามผลการปฏิบัติของเด็กและเยาวชนในระยะเวลาซึ่งที่ประชุมกำหนด

จัดให้มีบันทึกข้อตกลงให้ทุกฝ่ายลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน หากคดีนั้นมีผู้เสียหายก็ให้จัดทำบันทึกความยินยอมของผู้เสียหายด้วย และให้จัดทำบันทึกความยินยอมของเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในสถานควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเพื่อรับการแก้ไขในแบบที่กำหนดและคำมั่นสัญญาให้เด็กหรือเยาวชนและบิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่อยู่ในฐานะเสมือนผู้ปกครองลงลายมือชื่อไว้

หากพนักงานอัยการไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ ให้พนักงานคุมประพฤติส่งแนวทางในการแก้ไขที่กำหนดขึ้นทางโทรสารหรือวิธีอื่นใด ไปยังสำนักงานอัยการ คดีเยาวชนและครอบครัวหรือสำนักงานอัยการประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือสำนักงานอัยการประจำศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้พนักงานอัยการพิจารณาว่าแนวทางแก้ไขที่กำหนดได้สัดส่วนที่เหมาะสมกับการกระทำความผิดที่เด็กหรือเยาวชนได้ก่อไว้หรือไม่ หรือควรได้รับการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือไม่ประการใด

การดำเนินการประชุมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจะประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้คือ เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดจะเริ่มต้นด้วยการเล่าเรื่องการกระทำความผิดและสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของตน สำหรับผู้เสียหายจะอธิบายให้เด็กหรือเยาวชนได้ทราบถึงความเสียหายและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน และร่วมกันอภิปรายเพื่อร่วมกันหาทางออก พร้อมทั้งวางแนวทางแก้ไขพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนนั้นด้วย อาทิ เช่น การให้อุปสมบทในระหว่างปิดภาคเรียน หรือกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนทำงานบริการสาธารณะตามระยะเวลาที่ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นควรว่าเหมาะสม

อย่างไรก็ดีวันและเวลาดังกล่าวต้องไม่ขัดขวางต่อการศึกษาเล่าเรียนหรืออาชีพที่เด็กหรือเยาวชนทำอยู่ และลักษณะงานที่ทำได้ไม่เป็นการประจาน หรือใช้แรงงานเกินสมควร เมื่อที่ประชุมได้ตกลงเป็นที่ยุติโดยได้วางแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน โดยได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่ายแล้วจัดให้มีบันทึกข้อตกลงให้ทุกฝ่ายลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน หากคดีนั้นมีผู้เสียหายก็ให้จัดทำบันทึกความยินยอมของผู้เสียหายด้วย และให้จัดทำบันทึกความยินยอมของเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในสถานควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเพื่อรับการแก้ไขในแบบที่กำหนด นอกจากนี้ในการประชุมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญายังต้องจัดให้เด็กหรือเยาวชนให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่กระทำความผิดอีกและกำหนดให้มีการติดตามความประพฤติโดยให้เด็กหรือเยาวชนมาพบพนักงานคุมประพฤติเป็นครั้งคราวเพื่อติดตามผลการปฏิบัติของเด็กและเยาวชนในระยะเวลาตามที่คณะผู้เข้าร่วมประชุมกำหนด

การประชุมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาอัยการจะมีส่วนร่วมโดยตรงในการให้ความเห็นชอบต่อแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมติที่ประชุม หลังจากนั้นสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต้องติดตามหรือจัดให้มีการติดตามดูแลเด็กหรือเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน หากเด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตาม หรือปฏิบัติตามไม่ครบถ้วนโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือกระทำความผิดซ้ำในระหว่างอยู่ในการแก้ไข ให้อยู่การดำเนินการเพื่อเสนอความเห็นตาม มาตรา 86 โดยพนักงานคุมประพฤติต้องจัดทำหนังสือแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่ง

สำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการ โดยไม่ต้องรอรายงานแสดงข้อเท็จจริงจากสถานพินิจ
คุ้มครองเด็กและเยาวชน

หากเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามครบถ้วน เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ให้ผู้อำนวยการ
สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจัดทำรายงานแสดงข้อเท็จจริงและผลการแก้ไขตามแบบที่
กำหนดเพื่อเสนอความเห็นตาม มาตรา 86 พร้อมหนังสือแจ้งความเห็น สำเนาบันทึกการประชุม
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไปยังสำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวหรือ
สำนักงานอัยการประจำศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อส่งต่อไป ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการมักจะ
เปลี่ยนแปลงคำสั่งได้ อันเป็นผลให้คดียุติลงในชั้นพนักงานอัยการ ทำให้เด็กกลุ่มนี้ไม่ต้องถูกนำคดี
ขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว

จากที่ได้ศึกษามา อาจสรุปปัญหาจากการศึกษารูปแบบและโปรแกรมในการจัดทำแผน
แก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง ได้ว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็น
มาตรการทางเลือกที่ใช้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือ
เยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดเพื่อการแก้ไข
ปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน การบรรเทาผลร้าย ทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย
สร้างความปลอดภัยหรือความสงบสุขแก่ชุมชนและสังคม และเสนอแผนดังกล่าวให้พนักงาน
อัยการพิจารณา เป็นการให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้มีบทบาทในการเริ่มต้นใช้ดุลพินิจ
ในการทำความเห็นสั่งไม่ฟ้องต่อพนักงานอัยการ โดยการทำความเห็นสั่งไม่ฟ้องของผู้อำนวยการ
สถานพินิจนี้เองที่สามารถนำเอาประชุมกลุ่มมาใช้เป็นตัววัดหรือเป็นเหตุผลพื้นฐานในการทำ
ความเห็นสั่งไม่ฟ้องได้ หากเห็นว่าเด็กสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้เพื่อส่งให้พนักงานอัยการทำ
คำสั่งไม่ฟ้องอีกทีหนึ่ง วิธีการดังกล่าวถือเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่ง
ถือเป็นขั้นตอนก่อนฟ้องที่สามารถหันเหเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยที่เด็กยังไม่ต้องเข้าสู่
กระบวนการทางศาล

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงเรื่องการประชุมกลุ่มไว้ชัดเจนให้เหมาะสม กับ
บริบทของสังคมไทย จึงยังเป็นกระบวนการที่ยังไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้
อีกทั้งยังต้องคำนึงในเรื่องของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไข
ฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนว่าเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือไม่ซึ่งถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญ จะ
เห็นว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนที่ประเทศไทยนำมาปรับใช้กับการกระทำความผิดของ
เด็กเพื่อฟื้นฟูและแก้ไขเด็กให้มีความสำนึก และเพื่อให้กลับตนเป็นคนดีนั้นมีข้อดีแต่การนำมาใช้ยัง

ติดขัดในเรื่องของกฎหมาย ที่จะทำให้การประชุมกลุ่มครอบครัวเกิดปัญหาในทางปฏิบัติเมื่อนำไปใช้

บทที่ 3

รูปแบบและขั้นตอนในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชน ก่อนฟ้องคดีในต่างประเทศ

รูปแบบและขั้นตอนในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนก่อนฟ้องคดีในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศแคนาดา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศนิวซีแลนด์ ต่างมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นและได้ผลเป็นอย่างดีดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1 ประเทศแคนาดา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศแคนาดามีรากฐานจากวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง (Aboriginal culture)³⁵ ความศรัทธาของชุมชน และหน่วยงานที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ ที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ทั่วประเทศแคนาดากับผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ในคดีอาญาเล็กน้อยหรือรุนแรงในทุกขั้นตอนทั้งก่อนและหลังชั้นศาล ในช่วงปี ค.ศ. 1990 The National Associations Active in Criminal Justice ซึ่งเป็นองค์กรที่รวมหน่วยงานด้านอาญาภาครัฐและเอกชนจำนวน 20 แห่งได้จัดทำข้อมูลเอกสารที่ส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบของสังคมต่อการพัฒนาระบบยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสม³⁶

โครงการแก้ปัญหาระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Resolutions Programme- VORP) เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศแคนาดาเมื่อปี ค.ศ. 1974 ที่เมือง Kitchener รัฐ

³⁵ เป็น Aboriginal Justice Process โดยศึกษาจากวิถีการลงโทษของ First nations ที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดและชุมชน และการนำเสนอโดยนักโทษที่เป็นคนพื้นเมือง (Aboriginal men and women in prison) โดยกระบวนการจะประกอบด้วยผู้อาวุโสของชุมชน ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ครอบครัว และชุมชนนั่งล้อมวงกันเพื่อช่วยเหลือเยียวยาแก่ทุกฝ่าย โปรดดู “*Rethinking Access to Criminal Justice in Canada: a Critical Review of Needs, Responses and Restorative Justice Initiatives*”, Department of Justice Canada, Retrieved 25 January 2014, from http://www.kustice.gc.ca/eng/pi/rs/rep-rap/2003/rr03_2/p/22.html

³⁶ From “*Restorative Justice: Directions and Principles- Developments in Canada*” (p.i,2.), by Robert B.Cormier, Copyright 2002 by Public Works and Government Services Canada.

Ontario³⁷ ซึ่งเป็นการพบเผชิญหน้าระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สามารถปรับใช้ได้ตลอดกระบวนการและช่วยแก้ปัญหาที่เน้นการไกล่เกลี่ยประนีประนอมมากกว่าการปรับหรือการลงโทษ³⁸ และในปีเดียวกัน The Church Council on Justice and Corrections ที่เป็นการรวมตัวกันของโบสถ์ 11 แห่ง ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ The Mennonite Central Committee ก็ได้แนะนำโครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด (Victim Offender Mediation) ไปใช้ในศาลด้วย³⁹ นอกจากนี้ The Royal Canadian Mounted Police (RCMP) ได้ใช้โครงการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing-FGC) ในคดีอาญาที่ไม่รุนแรงที่เกิดจากการกระทำความผิดของเยาวชนที่เรียกว่า “Community Justice Forums”⁴⁰

3.1.1 ขั้นตอนในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนขึ้นก่อนฟ้อง

เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทสำคัญในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการทางเลือกก่อนที่จะดำเนินคดีผู้กระทำผิด⁴¹ หรือหลังจากที่ฟ้องร้องแล้วเพื่อชะลอการดำเนินคดีโดยการนำมาตรการทางเลือกมาใช้กับผู้กระทำความผิดเมื่อทุกฝ่ายตกลงยินยอมใช้มาตรการดังกล่าวหรือในขั้นตอนเกี่ยวกับการพิพากษาลงโทษ ผู้พิพากษาอาจจะใช้โครงการประชุมเพื่อลงโทษ (Circle Sentencing) ในการกำหนดโทษที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงปัจจัยการลงโทษ หลักในการลงโทษและมาตรการลงโทษอย่างอื่นที่ไม่ใช่โทษจำคุก ตามมาตร 718(2)(e)(f) Part XXII ของ The Canadian Criminal Code 1996 โดยเฉพาะในกรณีที่คนพื้นเมือง (Canada's Aboriginal People) ได้กระทำความผิดรุนแรง ศาลสูงของแคนาดาได้รับรองแนวปฏิบัติตามโครงการประชุมเพื่อลงโทษ (Circle Sentencing) มาใช้กับคนกลุ่มนี้ด้วย⁴²

³⁷ From “*Restorative Justice Programs and Services in Criminal Matters: Summary of Consultations*” (p. 9), by Sara Johnson, Copyright 2003 by Canadian Centre for Justice Statistics.

³⁸ From “*Restorative Justice: an Evaluation of The Restorative Resolutions Project*”, by James Bonta, Suzanne Wallace-Capretta and Jeannifer Rooney, October 1998, Solicitor General Canada, Retrieved 18 January 2014, from <http://www-ps-sp.ca/publications/corrections/1998/ob.e.asp>.

³⁹ From “*Restorative Justice: Directions and Principles- Developments in Canada*” (p.3.), by Robert B. Cormier, 2002, Public Works and Government Services Canada.

⁴⁰ From “*An International Review of Restorative Justice*” (pp.65-66.), by David Mier, Crime Reduction Research Series Paper 10, (Home Office, February 2001)

⁴¹ มาตรา 717 ของ The Criminal Code 1985 และมาตรา 4 ของ The Young Offenders Act 1984.

⁴² R v Gladue, [1999] 1 S.C.R. 688.

ในคดีที่เป็นการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน มาตรา 2 และมาตรา 4 ของ The Young Offender Act (1985) รวมถึงมาตรา 5 ของ The Youth Criminal Justice Act 2003 ได้บัญญัติให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการทางเลือกแทนกระบวนการทางศาล ทั้งนี้ โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศแคนาดาสามารถใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา โดยจะต้องสร้างความเข้าใจและทำให้ทุกฝ่ายยอมรับที่จะร่วมโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการจะขอถอนตัวไม่เข้าร่วมโครงการในขั้นตอนใดก็ได้⁴³

นอกจากนี้ ยังมีการใช้โครงการประชุมเยาวชน (Youth conference program) ภายใต้บทบัญญัติของพิธีสาร The Canadian Nova Scotia Restorative Justice (NSRJ) Restorative Justice Protocol เพื่อใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนตามหลัก “การยอมรับในความรับผิดชอบ (Acceptance of Responsibility)” ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าวสอดคล้องกับมาตรา 717 (1) ของ The Canadian Criminal Code 1985 มาตรา 10(1) ของ The Youth Criminal Justice Act 2002 และมาตรา 10 ของ Nova Scotia Youth Justice Act 2001⁴⁴

ส่วนคดีความรุนแรงในครอบครัวประเทศแคนาดาได้นำการประชุมเสวนา (Restorative dialogue sessions) เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้กับคดีดังกล่าว ซึ่งใช้เวลาค่อนข้างนานและใช้ทรัพยากรจำนวนมาก⁴⁵ รวมถึงโครงการประชุมกลุ่มครอบครัวแบบ Family Group Decision Making Project (FGDMP) หรือ Family Group Conferencing (FGD) ที่ใช้กับคดีความผิดเด็กและความรุนแรงในครอบครัวประกอบด้วยกลุ่มคนจากหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน กลุ่มสตรี และตัวแทนชนพื้นเมือง ที่ใช้เวลาในการวางแผนและเตรียมงานนานกว่า 4 สัปดาห์ และใช้เวลาในการดำเนินโครงการประมาณ 4-8 ชั่วโมง หรืออาจถึง 3 วัน มีการติดตามผลโดยการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ 1-2 ปี ผลที่ได้สามารถลดอัตราการกระทำต่อเด็กและความรุนแรงในครอบครัว แต่ในเวลาต่อมาโครงการดังกล่าวถูกยกเลิกไปเพราะค่าใช้จ่ายสูง⁴⁶

⁴³ Canadian Centre for Justice Statistics. (Pp.64-65.), Op.cit.

⁴⁴ From “Restorative Justice and Due Process Protections” (pp.4-5), by Tony Foley, Retrieved 19 January 2014, from http://www.varj.asn.au/pdf/08_FoleyT_RJandDueProcessProtections.pdf, 14 May 2008.

⁴⁵ เป็นกระบวนการที่ใช้ในเมือง Edmonton ตั้งแต่ปี 1998 From “Restorative Justice, Domestic Violence and Family Violence”, Australia Domestic & Family Violence Clearinghouse, Issues paper 9, 2004, p.9, by Julie Stubbs.

⁴⁶ Ibid.

ในคดีอาญาเกี่ยวกับการกระทำผิดต่อผู้สูงอายุ Ontario Trillium Foundation ได้สนับสนุนงบประมาณในการออกแบบวิธีการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับคดีดังกล่าวเริ่มบังคับใช้ในแถบตะวันตกเฉียงใต้ของรัฐ Ontario ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 โดยจัดตั้งคณะกรรมการ The Waterloo Region Committee on Elder Abuse และมี The Senior's Advisory Council ทำหน้าที่ทบทวนและให้การสนับสนุน โดย Facilitator เป็นผู้ดำเนินกระบวนการทั้งก่อนและหลังกระบวนการมีการติดตามผล และดำเนินการแตกต่างตามข้อเท็จจริงของแต่ละคดี ที่ผ่านมามีเพียง 8 คดี ใน 24 คดีที่สร้างความไม่พึงพอใจและกลับไปใช้กระบวนการยุติธรรมทางปกติ⁴⁷

ในการดำเนินการตามโครงการทั้งการประชุม การประชุมล้อมวง หรือการประนีประนอมระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย จะต้องเป็นการเข้าร่วมโครงการโดยสมัครใจ มีข้อตกลงที่ชัดเจนร่วมกัน สามารถถอนตัวจากโครงการในขั้นตอนใดก็ได้ มีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมายในทุกขั้นตอน ต้องสร้างความมั่นใจและปลอดภัยแก่ทุกฝ่าย ผลการดำเนินโครงการจะนำไปใช้เป็นพยานในชั้นศาลไม่ได้ และจะต้องมีการประเมินผลโครงการสม่ำเสมอ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามระบบและบรรลุลวัตถุประสงค์⁴⁸

3.1.2 รูปแบบในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนก่อนฟ้อง

ปี ค.ศ. 2003 กระทรวงยุติธรรมของประเทศแคนาดาได้จัดทำแนวทาง Restorative Justice Programs Guidelines และเผยแพร่ทางออนไลน์ ในหัวข้อ Values and Principles of Restorative Justice in Criminal Matters และ The Conflict Resolution Network เพื่อส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาและกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดในหลายแนวทาง เนื่องจากแต่ละรัฐแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันสามารถเลือกปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และยังสามารถกำหนดคุณสมบัติของผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ประสานงานโครงการหรือผู้ประสานงานโครงการที่จะต้องผ่านการฝึกอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องเรียนรู้การเตรียมโครงการประชุมที่ดี เช่น สถานประชุม การอำนวยความสะดวก การบันทึกการประชุม⁴⁹ และการ

⁴⁷ From *Restorative Justice: "a Healing Approach to Elder Abuse"*, by Arlene Groh, Retrieved 5 January 2014, from <http://www.sfu.ca/cfrj/fulltext/groh.pdf>.

⁴⁸ From *Value and Principles of Restorative Justice in Criminal Matters, Serving Canadians*, Department of Justice Canada, Retrieved 25 January 2014, from http://www.iirp.org/pdf/RJV_Alues-DOJCan.pdf.

⁴⁹ ข้อมูลจากรายงานการประชุมจะเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอแหล่งทุนเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณด้วย.

ประเมินผลโครงการ⁵⁰ สำหรับการให้ความรู้ การฝึกอบรม และการทำวิจัย เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามรัฐต่างๆ นั้นมีหน่วยงานเฉพาะทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ เช่น The Centre for Restorative Justice แห่ง School of Criminology, Arts and Social Science ของ The Simon Fraser University ซึ่งได้รับงบประมาณจาก The Correctional Service of Canada จะเป็นผู้ดำเนินการดังกล่าว⁵¹ British Columbia for Community Living (BCACL) ได้จัดทำคู่มือ Restorative Justice and People with Development Disabilities สำหรับผู้ประสานดำเนินโครงการ (Restorative Justice Facilitators) ได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

ประเทศแคนาดาได้นำโครงการประชุม Wagga Wagga ของประเทศออสเตรเลียมาใช้กับคนพื้นเมืองในแคนาดา (Canada First Nation People) ด้วย⁵² แต่เนื่องจากประเทศแคนาดาเป็นประเทศที่ประกอบด้วยหลายมลรัฐ แต่ละมลรัฐใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างกันไป เช่น

รัฐ Manitoba มีโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ศาลสามารถใช้เป็นทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่แทนการจำคุกได้ ผู้เสียหายจะได้พบกับผู้กระทำผิดเพื่อรับคำขอโทษ รับค่าเสียหาย ช่วยผู้กระทำผิดหาวิธีการกำจัดความโกรธ ฝึกทักษะการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น หรือรักษาอาการติดยา โดย The John Howard Society ของรัฐ Manitoba เป็นผู้ดำเนินการและเป็นแหล่งทุนสำคัญ ส่วนที่เมือง Hollow Water มีโครงการ Community holistic Circle Healing Programme ที่ใช้กับคดีความผิดทางเพศและในคดีความรุนแรงในครอบครัวของชุมชนพื้นเมือง Aboriginal People ซึ่งผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนจะได้พบกันโทษของผู้กระทำผิดคือการกล่าวคำขอโทษผู้เสียหายและคนในชุมชน รวมถึงมีการลงนามในสัญญาในการปรับปรุงพฤติกรรมในอนาคต⁵³

รัฐ Alberta มีโครงการการประชุมของชุมชน (Community Conferencing Programme) ที่เยาวชนผู้กระทำผิดจะไม่ถูกดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมแต่จะมีบุคลากรที่ผ่านการ

⁵⁰ Canadian Centre for Justice Statistics. (pp. 11,68-69.), Op.cit.

⁵¹ From *The Centre for Restorative Justice*, by School of Criminology, Arts and Social Science, The Simon Fraser University, Retrieved 5 January 2014, available in <http://www.sfu.ca/crj/index.html>.

⁵² จาก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ, เอกสารจัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ สหราชอาณาจักร, (น. 27), โดย ฌ็อง-บาติสต์ ปอล, 2550.

⁵³ *An International Review of Restorative Justice*, (p. 66.), Op.cit.

ฝึกอบรมช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทและมีทักษะการสื่อสารเป็นอย่างดีช่วยโน้มน้าวให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้แสดงความรู้สึกในสิ่งที่เกิดขึ้น หาข้อสรุปเพื่อชดเชยและเยียวยาผลจากการกระทำความผิดนั้น และจะกำหนดโทษโดยการกล่าวคำขอโทษรวมถึงการลงนามในสัญญาที่กำหนดกิจกรรมต่างๆที่เป็นการช่วยเหลือชุมชนและผู้เสียหาย⁵⁴ ซึ่งจะมีหลายฝ่ายเกี่ยวข้องกับโครงการประชุม ตั้งแต่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ครอบครัว เจ้าหน้าที่ตำรวจ และองค์กรต่างๆในชุมชน ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน⁵⁵ นอกจากนี้ยังมีโครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation) โดย The Mediation and Restorative Justice Centre เป็นการประชุมเสวนาคดีการกระทำผิดเด็กและความรุนแรงในครอบครัวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ซึ่งค่อนข้างใช้เวลาในการเตรียมการประชุม การประชุมมักจัดขึ้นมากกว่า 1 ครั้ง (5-7 ครั้งโดยเฉลี่ย) และความสามารถของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการดำเนินโครงการในช่วงประชุมเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นจากความสมัครใจและเสียสละผ่านการฝึกอบรมด้าน Restorative Justice เป็นอย่างดี มีความพร้อมและประสบการณ์ ต้องเตรียมข้อมูลครบถ้วนต้องสร้างความเชื่อมั่น ลดความกดดันและความหวาดกลัวแก่ทุกฝ่าย⁵⁶ สำหรับงบประมาณการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของรัฐ Alberta จะมี Alberta Community Restorative Justice Grant Program ร่วมกับองค์กรต่างๆ เป็นแหล่งทุนให้การสนับสนุนโครงการต่างๆประมาณปีละ \$350,000⁵⁷

รัฐ Yukon ใช้โครงการ Circle Sentencing เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีที่เยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด เริ่มใช้ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1992 ในเมือง Whitehorse โดย Yukon

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ องค์กรในชุมชนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เช่น The Legal Aid Youth Office, The John Howard Society, The Victim Offender Mediation Society และ The Native Youth Justice Committee.

⁵⁶ รากฐานปัญหาที่เกิดขึ้นกับคดีความรุนแรงในความครัว เช่น ความสัมพันธ์และการสื่อสารที่ไม่ถูกต้องและไม่ปลอดภัย ดู “Domestic Violence and Restorative Justice: Advancing The Dialogue”, 6th International Conference on Restorative Justice (pp.1-8), by Alan Edwards and Jennifer Haslett, June 2003 , Retrieved 4 January 2014, from <http://www.sfu.ca/cfrj/fulltext/haslett.pdf>.

⁵⁷ From “Grant Funding” (p. 23.), Aboriginal Justice Program and Initiatives, Alberta Justice and Attorney General, October 2006,

Territorial Court ในคดี Philip Moses⁵⁸ ศาลมีอำนาจที่จะพิจารณาใช้เป็นมาตรการทางเลือกกับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ซึ่งส่วนมากจะใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นคนพื้นเมือง⁵⁹

3.1.3 คณะกรรมการในการจัดทำแผนการประหมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนก่อนฟ้อง

โครงการ Circle Sentencing เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีที่เยาวชนเป็นผู้กระทำผิด เริ่มใช้ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1992 ในเมือง Whitehorse โดย Yukon Territorial Court ในคดี Philip Moses ศาลมีอำนาจที่จะพิจารณาใช้เป็นมาตรการทางเลือกกับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ซึ่งส่วนมากจะใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นคนพื้นเมือง

Circle Sentencing เป็นการนั่งล้อมวงประชุมร่วมกันระหว่างประธานในที่ประชุมซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือในชุมชนนั้นหรือเป็นผู้ที่ศาลคัดเลือก⁶⁰ กับคนในชุมชนอีก 15-50 คน เริ่มจากการแนะนำตัวเอง อ่านข้อกล่าวหา พนักงานอัยการและทนายจำเลยจะแถลงเปิดคดีสั้นๆ จากนั้นจะเริ่มการประชุมใช้เวลา 2-8 ชั่วโมง และอาจแบ่งการประชุมออกเป็น 2 ครั้ง ในท้ายการประชุมครั้งแรก ผู้กระทำผิดจะได้รับข้อเสนอให้กลับไปปฏิบัติตามมติที่ไว้ก่อนที่จะมีการประชุมครั้งสุดท้ายในอีกหลายสัปดาห์หรือหลายเดือนต่อมาเพื่อทบทวนและติดตามพฤติกรรมการของผู้กระทำผิด จากนั้นศาลจะกำหนดโทษให้สอดคล้องกับมติของที่ประชุม⁶¹ หลังจากการประชุมจะมีการติดตามตรวจสอบผู้กระทำผิดโดยที่ประชุม เจ้าหน้าที่คุมประพฤติและ The Justice Committee ของชุมชน ทั้งนี้ รูปแบบของ Circle Sentencing มีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนของรัฐ Yukon ที่จะพัฒนากระบวนการเป็นของตนเอง นับเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับทุกฝ่ายในระบบยุติธรรม ได้แก่ ผู้พิพากษา ทนายความ พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้เสียหายและครอบครัว ผู้กระทำผิดและครอบครัว และคนใน

⁵⁸ R v Moses (1992), 71 CCC (3d) 347(Yukon Territorial Court)

⁵⁹ ข้อมูลจาก The Royal Commission on Aboriginal Peoples 1996 ระบุว่าอัตราการเกิดอาชญากรรมในชุมชนพื้นเมืองสูงมากและมีจำนวนคนพื้นเมืองที่ต้องโทษจำคุกเพิ่มขึ้นทุกปี.

⁶⁰ ประธานที่ประชุมที่เป็นผู้อาวุโสอาจทำให้วิธีการจัดการกับความรุนแรงในครอบครัวไม่ทันสมัยเกิดความขัดแย้งกับเยาวชนรุ่นใหม่ ดังนั้น คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมประชุมล้อมวงจะสามารถช่วยให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความเหมาะสมที่สุดได้จะต้องมีความแตกต่างทางเพศและวัยและผ่านการฝึกอบรมการเข้าร่วมโครงการมาแล้ว หรือจะขอให้ศาลสั่งให้ผู้เชี่ยวชาญมาช่วยเหลือก็ได้ See “Circle Sentencing: Part of The Restorative Justice Continuum”, The Third International Conference on Conferencing, Circles and oTher Restorative Practices, Minneapolis, Minnesota, by Heino Lilles, 9 August 2002, Retrieved 12 January 2014, from http://www.iirp.org/library/mn02/mn02_lilles.html.

⁶¹ Ibid.

ชุมชน เพื่ออภิปรายและมีมติสอดคล้องร่วมกันในการหาหนทางที่ดีที่สุดในการจัดการกับคดี ซึ่งมาตรการทางเลือกนี้อาจจะใช้กับผู้กระทำความผิดที่อยู่ในระหว่างถูกควบคุมตัวก็ได้⁶² และที่ประชุมสามารถมีมติโดยที่ผู้เสียหายไม่อยู่ในที่ประชุมก็ได้เนื่องจากเป้าหมายของ Circle Sentencing อยู่ที่การปกป้องชุมชนและให้ผู้กระทำความผิดปรับตัวใหม่เป็นคนดี ในกรณีที่ประชุมไม่สามารถมีมติสอดคล้องร่วมกัน ศาลอาจเลื่อนการตัดสินคดีเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมหรือให้ที่ประชุมหาวิธีอื่นที่ดี ซึ่งการหามติร่วมในที่ประชุมไม่ได้ไม่ใช่เป็นความล้มเหลวเพราะข้อมูลต่างๆ ที่ได้นั้นศาลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำคำพิพากษาในคดีได้⁶³

อย่างไรก็ตาม ในความเห็นของนักการเมืองแคนาดาเห็นว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคของการใช้ Circle Sentencing เพราะไม่มั่นใจในประสิทธิภาพที่จะส่งผลถึงการลดอัตราการเกิดอาชญากรรมและในความเห็นของสาธารณะเห็นว่าการใช้ Circle Sentencing ของศาลนั้นเป็นการลงโทษที่น้อยเกินไปไม่สามารถเพิ่มความปลอดภัยในสังคมได้เพราะสาธารณะต้องการเห็นบทลงโทษที่รุนแรงมากกว่า⁶⁴ ซึ่งงบประมาณดำเนินการของ Circle Sentencing มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าการขึ้นศาลและผลของกระบวนการของ Circle Sentencing ต้องใช้เวลา มีประโยชน์ในระยะยาวแต่ยากในการพิสูจน์ผู้สาธารณะและการดึงดูดสาธารณะให้ร่วมในโครงการมีน้อยถ้าศาลไม่สั่งแต่การบังคับใช้กับชนพื้นเมืองกับองค์กรท้องถิ่นจะได้ผลที่ดีกว่า เช่น The Aboriginal Legal of Toronto Community Council สโมสรชุมชนหรือชมรมท้องถิ่นต่างๆ โบสถ์ โรงเรียน และสหภาพแรงงาน เพราะอาศัยอยู่ในชุมชนเล็กๆ หรือห่างไกล มีประสบการณ์ที่ไม่ดีกับกระบวนการระบบยุติธรรมปกติแต่มีความสนใจในประโยชน์สาธารณะเพื่อท้องถิ่น และไม่ค่อยมีคดีรุนแรงที่เป็นความผิดทางเพศหรือการกระทำผิดต่อเนื่องรุนแรงอันเกิดจากความผิดปกติทางสมองจึงเห็นความสำคัญและเต็มใจที่จะใช้มาตรการทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่า⁶⁵

⁶² From *An International Review of Restorative Justice* (p.67), by David Miers, Crime Reduction Research Series Paper 10, (Home Office, February 2001).

⁶³ “Circle Sentencing: Part of The Restorative Justice Continuum”, The Third International Conference on Conferencing, Circles and oTher Restorative Practices, Minneapolis, Minnesota, Op.cit.

⁶⁴ การที่ประชาชนต้องการเห็นการลงโทษทางอาญารุนแรงอาจเป็นเพราะว่ารู้จักแต่วิธีการลงโทษเพียงอย่างเดียวโดยไม่ทราบว่ามี แนวทางเลือกที่สามารถจัดการกับความขัดแย้งนั้นได้ from “Punishment Not Answer For Crime, by Aaeon Epp, CMU Professor Say’27 June 2008, Paul Redekop’s New Book Aims to Take Restorative Justice to Next Level, Retrieved 11 January 2014, from <http://www.cmu.ca/news/RedekopBook.html>.

⁶⁵ Ibid.

ข้อดีของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศแคนาดากับชนพื้นเมืองนั้นคือการที่คนพื้นเมืองดั้งเดิมและคนยุคใหม่ได้นำสิ่งที่ดีที่สุดมาเรียนรู้ในความผิดพลาดที่เกิดขึ้นซึ่งกันและกันจนสามารถหาทางออกแบบระบบที่เหมาะสมมาใช้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้⁶⁶ (John Braithwaite, 1996,p.10) ส่วนงานวิจัยในปี ค.ศ. 1995 พบว่าคู่อริที่เข้าร่วมโครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด Victim Offender Mediation Programme (VOMP) ที่ดำเนินการโดยศาลนั้นมีความพึงพอใจสูงมาก⁶⁷ สำหรับการใช้ VOMP ในคดีอาญารุนแรงหลังคำพิพากษาเช่นคดีฆาตกรรม คดีความรุนแรงทางเพศหรือคดียิงปืนที่ร้ายแรง พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการทุกฝ่ายมีความพอใจที่ได้เข้าร่วมในประสบการณ์จริงเพราะมีความยืดหยุ่น ไม่รู้สึกกดดัน ได้รับการเอาใจใส่ทำให้รู้สาเหตุของการกระทำผิดและกระตุ้นให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวกลับใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง⁶⁸ ในกรณีทั่วไป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

โดยการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชนในประเทศแคนาดา กฎหมายมาตรา 4 ของ The Young Offender Act 1984, มาตรา 2 และมาตรา 4 ของ The Young Offender Act (1985) , มาตรา 5 ของ The Youth Criminal Justice Act 2003 กำหนดกระบวนการโครงการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing-FGC), ในคดีอาญาที่ไม่รุนแรงที่เกิดจากการกระทำความผิดของเยาวชนที่เรียกว่า “Community Justice Forums” เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทสำคัญในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการทางเลือกแทนกระบวนการทางศาลก่อนที่จะดำเนินคดีผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ มีเทคนิคต้องสร้างความเข้าใจและทำให้ทุกฝ่ายยอมรับที่จะร่วมโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการจะขอถอนตัวไม่เข้าร่วมโครงการในขั้นตอนใดก็ได้ นอกจากนี้ กฎหมาย The Canadian Nova Scotia Restorative Justice (NSRJ) Restorative Justice Protocol ที่สอดคล้องกับมาตรา 717 (1) ของ The Canadian Criminal Code 1985 มาตรา 10(1) ของ The Youth Criminal Justice Act 2002 และมาตรา 10 ของ The Nova Scotia Youth Justice Act 2001 กำหนดกระบวนการโครงการประชุมเยาวชน (Youth Conference Program) โดยมีเทคนิค ใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนตามหลัก “การยอมรับในความรับผิดชอบ” (Acceptance of Responsibility)

⁶⁶ From “Criminal Justice and Native Self-Government” (p.255), by Marianne Nielsen, 1992, Aboriginal People and Canadian Criminal Justice, Butterworths, Toronto .

⁶⁷ ผู้กระทำความผิดที่เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในโครงการสูงมากถึงร้อยละ 91 สูงกว่าความพึงพอใจของผู้เสียหายที่เข้าร่วมโครงการเล็กน้อย (ร้อยละ 89) ดู Robert B.Cornier, Ibid.

⁶⁸ อัตราความพึงพอใจที่จะสนับสนุนโครงการต่อไปสูงถึงร้อยละ 91 see Ibid.

3.2 ประเทศญี่ปุ่น

เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในสังคม วัฒนธรรมของญี่ปุ่นจะ “ขอโทษและให้อภัย” (apology-forgiveness)⁶⁹ ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวมีทั้งข้อดีและข้อเสีย กล่าวคือ ข้อดีทำให้สังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมแห่งการประนีประนอมซึ่งทำให้สังคมสงบสุขและสมานฉันท์ ในขณะที่ข้อเสียก็ทำให้เกิดอาญานั้นผู้เสียหายอาจไม่ได้รับการเยียวยาทั้งๆที่ประเทศญี่ปุ่นได้มีกฎหมายเยียวยาผู้เสียหายให้กับผู้เสียหาย(Crime victims Benefit Payment Law) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981 แต่ผู้เสียหายกลับไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ผลการวิจัยเมื่อ ค.ศ.1996 ผู้เสียหายส่วนมากในประเทศญี่ปุ่นไม่พอใจในหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ ศาล รวมทั้งผู้กระทำความผิด โดยผู้เสียหายรู้สึกโดดเดี่ยวและไม่ได้รับการดูแลจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่าที่ควร อีกทั้งไม่ได้รับข้อมูลที่เพียงพอในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดมาลงโทษ⁷⁰

โดยทั่วไปการขอโทษ (apology) มีความหมายถึง การสารภาพ (confession) การยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำที่ตนได้กระทำ แม้ว่าตนไม่ได้กระทำความผิด เมื่อผู้กระทำได้ดำเนินการขอโทษแล้ว ฝ่ายผู้เสียหายก็จะตอบแทนด้วยการให้อภัย (forgiveness) ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวกลายมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (habitus) ที่ทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม หลักการดังกล่าวกลายมาเป็นหลักที่เรียกว่า “principle of wa”

Haley ได้ยกตัวอย่างของความสำเร็จของวัฒนธรรมการขอโทษและการให้อภัยโดยยกเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งมีข้อเท็จจริงคือ เด็กผู้ชายคนหนึ่งสร้างปัญหาให้โรงเรียน โดยข่มขู่เพื่อนร่วมชั้นและกรรโชกเงินจากเพื่อน พ่อของเด็กผู้ชายคนดังกล่าวซึ่งเคยเป็นครูใหญ่โรงเรียนได้ไปพบครูประจำชั้นของเด็กตามจดหมายเชิญ เมื่อพ่อของเด็กผู้ชายได้รับทราบเรื่องการกระทำความผิดของลูกชายตน พ่อของเด็กผู้ชายคนนี้ได้ก้มศีรษะและกล่าวคำขอโทษต่อหน้าลูกชายที่เป็นผู้กระทำความผิด เมื่อลูกชายเห็นพฤติกรรมของพ่อตนลูกชายก็เริ่มร้องไห้ เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นจุดเปลี่ยนสำหรับการดำเนินชีวิตของเด็กผู้ชายคนนี้อย่างชัดเจน เด็กจะสำนึกผิดจากการที่พ่อขอโทษซึ่งเป็นผลให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นคนดีมากกว่าการนำเด็กไปลงโทษ⁷¹

⁶⁹ From *The Role of apology in The Japanese criminal justice system, paper presented at The Restoration for Victims of Crime Conference* (p.2.), by Yoko Hosoi, & Haruo Nishimura, 1999, Melbourne,

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

แต่หลัก“Principle of wa”โดยผ่านทางกรขอโทษและให้อภัยก็ก่อให้เกิดปัญหาในบางกรณี ประการที่หนึ่ง กระบวนการดังกล่าวไม่ได้คำนึงถึงบทบาทของผู้เสียหาย ประการที่สอง บางครั้งการขอโทษและให้อภัยกลายเป็นเพียงรูปแบบโดยผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต่างไม่ได้กระทำด้วยความจริงใจโดยการขอโทษและการให้อภัยมีขึ้นเพียงเพื่อต้องการให้รักษาประเพณี การปฏิบัติเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้กระทำความผิดขอโทษโดยไม่จริงใจ ทำให้โอกาสกระทำความผิดซ้ำหรือการไม่สำนึกการกระทำของตนยังคงมีอยู่

ผลของการขอโทษและให้อภัย ทำให้การกระทำความผิดอาญาเล็กน้อยไม่ถูกดำเนินคดีอย่างเป็นทางการ โดยปกติแล้วผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นจะให้การรับสารภาพ แสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และขอให้ผู้เสียหายให้อภัย และยื่นหนังสือที่เป็นผลมาจากการตกลงกับผู้เสียหายให้กับหน่วยงานของรัฐ ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษสถานเบาหรือไม่ต้องถูกดำเนินคดี จากสถิติพบว่ากรขอโทษและให้อภัยทำให้คดีที่ขึ้นดำรงได้ร้อยละ 40 ของคดีทั้งหมด และพนักงานอัยการชะลอการฟ้องจำนวนหนึ่งในสามของคดีที่ได้รับ แม้คดีจะถึงศาลซึ่งศาลลงโทษได้ถึงร้อยละ 99.5 แต่โดยทั่วไปศาลจะให้ออกรลงโทษร้อยละ 60 ของคดีที่ขึ้นสู่ศาล⁷²

แต่กระบวนการขอโทษและให้อภัยนี้ก็มิใช่เป็นการลดความรุนแรงของการลงโทษหรือการดำเนินคดีอาญาให้กับผู้กระทำความผิดเท่านั้น โดยผู้เสียหายไม่ได้รับผลใดอย่างใดกับการขอโทษและให้อภัยจากการศึกษาของ Haley พบว่าการขอโทษและให้อภัยเป็นกระบวนการระหว่างผู้กระทำความผิดกับหน่วยงานของรัฐเท่านั้นเพื่อที่จะไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยผู้เสียหายยังคงรู้สึกไม่พอใจในเรื่องของการได้รับค่าสินไหมทดแทน รวมทั้งการขอโทษอย่างจริงใจจากผู้กระทำความผิดเพราะหลายกรณีที่ผู้กระทำความผิดขอโทษผ่านทางตัวแทนหรือทนายความ

การคำนึงถึงบทบาทของผู้เสียหายในประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มมีมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอย่างมาก ในอดีตผู้เสียหายในญี่ปุ่นไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญา จนกระทั่งมีเหตุการณ์สำคัญๆ บางเรื่อง ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเพื่อการคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายขึ้นในประเทศญี่ปุ่น ทำให้เกิดการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายหลายครั้งเพื่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

เหตุการณ์แรก คือ เหตุการณ์วางระเบิดสำนักงานใหญ่บริษัท Mitsubishi Heavy Industry ในโตเกียว เมื่อปี ค.ศ. 1974 โดยกลุ่มลัทธิกลุ่มหนึ่ง กลุ่มผู้กระทำความผิดได้ขู่พนักงาน

⁷²กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ, เอกสารจัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ สหราชอาณาจักร(น. 63). เล่มเดิม.

รักษาความปลอดภัยให้ออกจากตึกแต่พนักงานไม่เชื่อ จนในที่สุดระเบิดได้ฆ่าคนตาย 8 ศพและทำให้คนได้รับบาดเจ็บ 376 คน⁷³

จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สังคมญี่ปุ่นตระหนักว่าการกระทำความผิดอาญาเพียงครั้งเดียวสร้างความเสียหายให้กับผู้เสียหาย (Crime victims Benefit Payment Law) ในปี ค.ศ. 1981 และในปีเดียวกันได้จัดตั้งกองทุนบรรเทาความเดือดร้อนให้กับผู้เสียหายจากคดีอาญา (Crime victims Relief Fund)

หลังจากนั้น ในปี ค.ศ. 1995 เหตุการณ์สถานีรถไฟใต้ดินในโตเกียวด้วยแก๊สซาริน (sarin gas) โดยลัทธิต Aum ได้ฆ่าผู้เสียหาย 12 ศพ และบาดเจ็บถึง 5,510 คน เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความตระหนักที่มากขึ้นกับสังคมญี่ปุ่นถึงสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

ปี ค.ศ. 1999 เครือข่ายแห่งชาติเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหาย (National Network for Victim Support) ได้ถูกตั้งขึ้นเพื่อรับคำปรึกษาให้กับผู้เสียหายในคดีอาญา องค์กรนี้ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนบรรเทาความเดือดร้อนให้กับผู้เสียหายและองค์กรอื่นๆ

ปี ค.ศ. 2000 สมาคมผู้เสียหายคดีอาญาและครอบครัวแห่งชาติ (National Association of Crime Victims and Surviving Families) ได้ถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

สำนักงานตำรวจแห่งชาติของญี่ปุ่นมีแผนการที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีอาญาเล็กน้อยที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีแนวคิดว่าการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้น่าจะมีผลเป็นการลดจำนวนผู้กระทำความผิดซ้ำได้

เหตุที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติตัดสินใจนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เนื่องจากสถิติพบว่าจำนวนเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ (recidivism) มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ในปี ค.ศ. 2006 เด็กและเยาวชนอายุตั้งแต่สิบสี่ปีถูกจับและควบคุมตัวในข้อหาว่ากระทำความผิดอาญา ร้อยละ 30 ของบุคคลดังกล่าวเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำ แม้ว่าจำนวนผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนจะลดลงในรอบสามปีก่อนแต่จำนวนเด็กและเยาวชนที่ได้รับการ

⁷³ From *The politics of increasing punitiveness and the rising populism in Japanese Criminal justice policy* (p. 63), by Setsuo Miyasawa, (n.d.)

ปลดปล่อยจากกระบวนการยุติธรรมโดยที่ไม่มีการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการซึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ 70 ของคดีเด็กและเยาวชนทั้งหมด

จากสถิติการดำเนินคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดพบว่า ร้อยละ 41.5 ศาลจะพิพากษาการลงโทษ ซึ่งถือว่าได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้น การนำมาตรการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับบุคคลดังกล่าวน่าจะมีผลเป็นการลดอาชญากรรมที่กระทำความผิดซ้ำได้⁷⁴

3.2.1 ขั้นตอนในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนก่อนฟ้อง

เดือนมิถุนายน 2001 ในเขตจังหวัด Chiba (Chiba Prefecture) กลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายจำนวน 130 คนได้ร่วมกันเปิดศูนย์ประชุมกลุ่มครอบครัวสำหรับความผิดที่ผู้กระทำเป็นเด็กและเยาวชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาวัฒนธรรมขอโทษและให้อภัยดั้งเดิมที่ตัดผู้เสียหายจากกระบวนการประชุมเชิงสมานฉันท์เพื่อหาข้อตกลงระงับข้อพิพาททางอาญา⁷⁵

3.2.2 รูปแบบในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนก่อนฟ้อง

กระบวนการประชุมกลุ่มดังกล่าว เริ่มต้นจากการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนจะต้องยอมรับความผิด ผู้ประสานงานประชุมจะพบคู่กรณีแต่ละฝ่ายเพื่อยืนยันว่าทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องการที่จะเจรจาระงับข้อพิพาทและผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา การประชุมจะเปิดให้ผู้มีส่วนได้เสียหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย เช่น ครู ผู้ร่วมงานสมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหายและผู้กระทำผิด⁷⁶

การประชุมผู้เข้าร่วมประชุมจะร่วมกันกำหนดข้อตกลงในการเยียวยาความเสียหาย เช่น ให้ผู้กระทำความผิดไปฝึกอบรม ทำงานบริการสาธารณะ รวมทั้งการชดเชยค่าสินไหมทดแทน การประชุมสามารถจัดขึ้นได้ก่อนการดำเนินคดีในชั้นศาลหรือระหว่างรอการลงโทษก็ได้ ผลของข้อตกลงเชิงสมานฉันท์จะถูกส่งไปยังศาลหรือศูนย์ควบคุมตัว (detention center) เพื่อที่จะใช้มาตรการที่กำหนดโดยข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดต่อไป⁷⁷

3.2.3 คณะกรรมการในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนก่อนฟ้อง

⁷⁴ Restorative justice planned in Japan-NPA hopes victim-Juvenile offender Dialogue will cut Recidivism Rate at 5/12/2007.

⁷⁵ From “Japan and Restorative practices” by John Owen Haley, *Prison Fellowship International*, Retrieved 5 January 2014, from <http://www.restorativejustice.org.editions/2002/sept02/japan>.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

กล่าวได้ว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น การประชุมกลุ่มครอบครัวแบบไม่เป็นทางการ ตัวอย่างเขตจังหวัด Chiba มีกระบวนการประชุมกลุ่มดังกล่าวเริ่มต้นจากการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนจะต้องยอมรับความผิด ผู้ประสานงานประชุมจะพบคู่กรณีแต่ละฝ่ายเพื่อยืนยันว่าทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องการที่จะเจรจารับข้อพิพาทและผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา การประชุมจะเปิดให้ผู้มีส่วนได้เสียหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด โดยมีเทคนิคการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการซึ่งสามารถทำได้ทันที และเป็นกระบวนการที่คำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้เข้าร่วมหาทางออกที่เหมาะสมกับผลที่เกิดจากการกระทำความผิด

จึงเห็นได้ว่ามาตรการการประชุมดังกล่าวได้สร้างสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่ากระบวนการขอโทษและให้อภัยแบบเดิม

3.3 ประเทศนิวซีแลนด์

การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในนิวซีแลนด์นั้น เริ่มจากการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนก่อน และต่อมานำมาใช้กับการลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ใหญ่ด้วยโดยมีกฎหมายที่กำหนดมาตรการเหล่านี้ใน The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 และใน The Criminal Justice Act 1985 ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเยาวชน ใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นมาตรการในการดำเนินการ ส่วนในการกระทำลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาและก่อนการกำหนดโทษ โดยมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อประกอบการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาและสั่งการ

ก่อนปี ค.ศ.1989 การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนใช้มาตรการในการให้สวัสดิการแก่เยาวชนในการดูแล ปกป้อง และการดำเนินคดีแก่เยาวชนซึ่งรวมถึงการป้องกันมิให้เยาวชนจะต้องกระทำความผิดซ้ำโดยอาศัยการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ในกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และนักสังคมสงเคราะห์จะเป็นผู้เสนอความเห็นต่อ

ศาลในการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนที่ได้กระทำความผิด ซึ่งทำให้เด็กจะต้องเข้าสู่การกักและอบรม โดยแยกออกจากครอบครัวของตน⁷⁸

ต่อมาได้มีข้อพิจารณาว่า การนำเด็กหรือเยาวชนมาอบรมโดยแยกจากครอบครัวนั้น ทำให้เกิดความไม่มั่นคงและก่อให้เกิดความเล็งภัยต่อตัวเด็กมากขึ้น และชนเผ่าเมารีในนิวซีแลนด์จำนวนมากเห็นว่าการนำเด็กหรือเยาวชนไปอบรมในสถานสงเคราะห์นั้น เท่ากับเป็นการฝ่าฝืนจารีตประเพณีและทำลายคุณค่าของความเป็นชนเผ่าเมารีด้วย ทั้งนี้เพราะเป็นการทำลายความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวของเผ่าเมารี นอกจากนี้ การลงโทษโดยให้ถูกกักขังในสถานของตนเองจึงมีข้อเปรียบเทียบว่าไม่มีอะไรแตกต่างจากการที่จะผู้กระทำความผิดที่ได้รับการลงโทษในรัฐนั้น จึงถือเป็นปัญหาในระดับชาติที่ต้องได้รับการทบทวนโดยเฉพาะมีข้อวิจารณ์ว่าน่าจะขัดต่อวัฒนธรรมและทางการเมืองที่ไม่อาจยอมรับได้

ดังนั้น จึงได้พิจารณาร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน และนำเสนอแนวทางในการกำหนดมาตรการที่แก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคนพื้นเมืองโดยนำเสนอให้มีบิดามารดาและคนในครอบครัวเข้ามามีส่วนในการแก้ไขปัญหของเด็กและเยาวชน และนำมาสู่การใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวในการกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหของเด็กและเยาวชน และนำมาสู่การใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวในการกำหนดวิธีการที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ตามที่กำหนดไว้ใน The Children and Young Persons and Their Families Act 1989

ทั้งนี้ จากการศึกษาของนักวิชาการของนิวซีแลนด์เห็นว่าแนวคิดในการนำการประชุมกลุ่มครอบครัวนี้มีที่มาจากการผสมผสานของการระงับของพิพาทของชาวเผ่าเมารีและกระบวนการยุติธรรมดั้งเดิมของนิวซีแลนด์⁷⁹

⁷⁸ From *Restorative Justice in New Zealand : A Model for U.S. Criminal Justice* (p.11), by Donald J.Schmid, 2001.

⁷⁹ From “Community Conferencing and The Fiction of Indigenous Control” , by Chis Cuneen, 1997 , 30 The Australian and New Zealand Journal of Criminology 292,293 แต่ Donald J. Schmid ได้ให้ข้อสังเกตว่า ยังไม่มีงานเขียนใดที่ระบุได้ชัดเจนว่า การประชุมในรูปแบบของการประชุมกลุ่มซึ่งเป็นรูปแบบของเผ่าเมารีนั้น เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นก่อนที่จะตกอยู่ในอาณานิคมของตะวันตกหรือเป็นรูปแบบที่ดำเนินการอยู่ในต้นคริสต์ทศวรรษที่ 20 และครอบครัวที่เข้ามามีบทบาทกำหนดทางออกให้สำหรับการดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิดแทนการตัดสินใจของนักสังคมสงเคราะห์นั้น เป็นรูปแบบของครอบครัวในทางการ (whanau) หรือครอบครัวขยาย (hapu) see, Ibid.

3.3.1 ขั้นตอนในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนก่อนฟ้อง

ตามกฎหมายของนิวซีแลนด์นั้น หากเป็นการกระทำความผิดที่เยาวชนกระทำความผิด และเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง จะได้รับการดำเนินการโดยอาศัยอำนาจของ Police Youth Aid แต่ถ้าเป็นการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงในระดับกลางหรือร้ายแรง เช่น ความผิดถือว่าการใช้กำลัง การชิงทรัพย์ วางเพลิง ความผิดฐานข่มขืน กระทำชำเรา หรือความผิดเกี่ยวกับเพศอื่นๆ ยกเว้นความผิดฐานฆ่าคน จะดำเนินการเป็นเอกเทศโดยอาศัยอำนาจตาม The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 ทั้งนี้ มาตรการในการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนซึ่งได้กระทำความผิดที่ร้ายแรงได้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาและให้การสนับสนุนเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน และผลการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น จะก้าวล่วงไปถึงการนำเสนอเพื่อให้ศาลมีแนวทางที่เหมาะสมในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนด้วย

The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 มาตรา 5 และมาตรา 208 กำหนดหลักการและกระบวนการที่ศาลจะต้องพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับเยาวชนที่กระทำความผิดและการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสม ซึ่งใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเข้ามามีการคุ้มครองเด็กที่กระทำความผิดมิให้กระทำความผิดซ้ำ และเบี่ยงเบนไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีหลักการดังนี้

1. มาตรา 5 กำหนดว่า โดยหลักแล้ว เด็ก เยาวชน ครอบครัว ชนเผ่าต่าง ๆ มีสิทธิในการเข้าร่วมเพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชน และเสนอแนวทางที่เหมาะสมได้ การกำหนดมาตรการดังกล่าวต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัวหรือชุมชนด้วย

การกำหนดมาตรการในการดำเนินการแก่เด็ก จะต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพที่เด็กจะได้รับ และความมั่นคงในครอบครัวและสังคมที่เด็กจะได้รับประกอบกัน และต้องได้รับการพิจารณาที่สอดคล้องกับสภาพของเด็ก วุฒิภาวะ วัฒนธรรม

มาตรการที่กำหนดจะต้องได้รับการสนับสนุนโดยบิดามารดา หรือผู้ปกครอง หรือผู้ที่ดูแลเด็ก และเด็กจะต้องมีสิทธิที่จะเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และจะต้องเป็นมาตรการที่สามารถปฏิบัติได้ภายในเวลากำหนด⁸⁰

⁸⁰ see also Judge Stan Thorburn, The arrival of Restorative Justice in The Courts : A brief outline of The New Zealand experience, A paper for a Symposium sponsored by The Institute of The Crime Prevention and Control at Nanjing University, People's Republic of China , 16-17 December 2003, p.12.

2. มาตรา 208 กำหนดว่า ศาลหรือบุคคลใดที่บังคับให้เป็นไปตามมาตรา 5 หรือมาตรา 351-360 แห่ง The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 ต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้⁸¹

- (a) เด็กและเยาวชนจะไม่ถูกฟ้องเป็นคดีอาญา ถ้ามีมาตรการอื่นที่เหมาะสม เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- (b) การฟ้องเด็กหรือเยาวชนเป็นคดีอาญาจะทำได้ หากจำเป็นต้องกระทำเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนหรือครอบครัวของเด็กและเยาวชน
- (c) มาตรการที่นำมาใช้กับเด็กและเยาวชน จะต้องกำหนดภายใต้หลักการดังนี้
 - (i) เพื่อรักษาความมั่นคงในครอบครัว และ
 - (ii) เพื่อเสริมสร้างบทบาทของครอบครัว ในการพัฒนาวิธีการและการคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้น
- (d) เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาควรอยู่ในสังคมต่อไปและต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่สังคมด้วย
- (e) อายุของเด็กหรือเยาวชน ถือเป็นเหตุผลโทษ ภายใต้ข้อพิจารณาที่ว่า
 - (i) ควรลงโทษเด็กนั้นหรือไม่
 - (ii) ควรลงโทษเด็กในมาตรการอย่างไร
- (f) การลงโทษเด็กหรือเยาวชนซึ่งกระทำความผิด พิจารณาจาก
 - (i) มาตรการที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนนั้นสามารถรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวได้
 - (ii) ใช้มาตรการจำกัดเสรีภาพให้น้อยที่สุดและตามสภาพการณ์
- (g) มาตรการที่นำมาใช้กับเด็กและเยาวชน ควรสอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย
- (h) เด็กหรือเยาวชนที่ด้อยโอกาสหรือมีข้อจำกัดอย่างอื่น จะได้รับมาตรการคุ้มครองเป็นพิเศษระหว่างการสอบสวนการกระทำความผิด

ตามกฎหมายดังกล่าว เด็ก หมายถึง บุคคลที่อายุไม่เกินสิบสี่ปี ส่วนเยาวชน หมายถึง บุคคลที่อายุเกินสิบสี่ปีและยังไม่ถึงสิบเจ็ดปี

ในทางปฏิบัตินั้น เนื่องจากกฎหมายกำหนดเงื่อนไขที่เข้มงวดในการจับกุมผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน ผู้กระทำความผิดที่ถูกจับตามกฎหมาย The Children And Young Persons And Their

⁸¹Ibid.

Families Act 1989 จำนวนร้อยละ 20-30 จะถูกตำรวจส่งเข้าไปในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว ทั้งนี้เพื่อเป็นมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีโดยไม่ฟ้องเยาวชนต่อศาล โดยข้อตกลงยินยอมระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย การยอมรับว่าเป็นผู้กระทำความผิดจึงไม่ใช่เงื่อนไขในการที่จะต้องฟ้องร้องเสมอไปการที่ประชุมกลุ่มครอบครัวได้เสนอต่อพนักงานอัยการที่จะไม่ฟ้องเพราะไม่มีการประชุมเชิงสมานฉันท์แล้วก็ได้ ในบางกรณีที่ตำรวจจับเยาวชนที่กระทำได้ และได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวแล้วอาจมีการเสนอจากที่ประชุมว่าหากมีการยกฟ้องที่จะเป็นการตัดสินลงโทษ

ในการพิจารณาคดีของศาลเยาวชน หากเป็นกรณีที่ เยาวชนถูกฟ้องในศาลแล้ว และศาลพิพากษาว่าผิด ศาลจะส่งผู้นั้นเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวทุกคดี และศาลมีอำนาจพิพากษาตามข้อสรุปที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัว

ขั้นตอนของการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น ในขั้นแรก The Youth Justice Coordinator จะเชิญผู้เสียหายเพื่อพบกับผู้กระทำความผิดและครอบครัวของผู้กระทำความผิดรวมถึงตำรวจด้วย หลังจากที่ถูกกล่าวหาเรื่องแล้วตำรวจจะเป็นผู้อ่านข้อเท็จจริงในคดี ซึ่งอธิบายถึงลักษณะของความผิดและสภาพแวดล้อมและข้อเท็จจริงของผู้กระทำความผิด ในขั้นตอนนี้จะมีการถามทำให้การของผู้กระทำความผิดว่าจะให้การรับหรือปฏิเสธการกระทำความผิด ถ้าผู้กระทำความผิดยอมรับข้อเท็จจริงว่าได้กระทำความผิด จากนั้นจะถามผู้เสียหายว่าได้รับความเสียหายจากการที่ถูกกระทำความผิดอย่างไร ในบางคดีผู้เสียหายไม่อาจเข้าร่วมประชุมได้ก็เป็นหน้าที่ของ The Youth Justice Coordinator ที่จะอ่านจดหมายหรือรายงานที่ระบุถึงความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ หลังจากนั้น ส่วนใหญ่ผู้กระทำความผิดจะกล่าวคำขอโทษหรือแสดงความรู้สึกเสียใจอย่างยิ่งกับการกระทำของตน ต่อจากนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจะอภิปรายและมีความเห็นร่วมและบางครั้งมีความรู้สึกร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายให้แก่ผู้เสียหายรวมถึงชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และการที่ผู้กระทำความผิดจะต้องดำเนินการเพื่อรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดของตน และเมื่อมีการอภิปรายเสร็จสิ้นผู้กระทำความผิดจะพบกับครอบครัวของตนตามลำพังเพื่อปรึกษาหารือถึงแผนการดำเนินการที่เหมาะสม⁸²

⁸² see Donad J, Schmid, supra note 45, p.13 and see also Judge FWM (Fred) McElrea, “The New Zealand experience of restorative justice legislation” a paper presented at 11 Annual Restorative Justice Conference, Fresno Pacific University, California 23-24 September 2005 and at 5 Annual Conference of The Association for Conflict Resolution, Minneapolis, Minnesota, 30 September 2005 , p.2

เมื่อได้ปรึกษาหารือกับครอบครัวในเวลาที่เหมาะสมแล้ว ก็เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวอีกครั้งหนึ่ง เพื่อรับฟังข้อเสนอของผู้กระทำความผิดและครอบครัว จากนั้นที่ประชุมจะปรึกษาและปรับปรุง ต่อรองข้อเสนอดังกล่าว ซึ่งรวมทั้งผู้เสียหายและตำรวจ ในกรณีที่มีความเห็นของที่ประชุมเป็นที่ยุติ จะบันทึกแผนการปฏิบัติการเป็นหนังสือ The Justice Coordinator ในกรณีมีการฟ้องคดีต่อศาล บันทึกข้อตกลงในการประชุมกลุ่มครอบครัวจะนำเสนอต่อศาล⁸³ และศาลจะนำข้อตกลงดังกล่าวมาประกอบในการพิพากษาคดีเยาวชนตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

ขั้นตอนการดำเนินการประชุมกลุ่มในคดีอาญา เริ่มจากผู้กระทำความผิดต้องยอมรับผิดว่าได้กระทำความผิดและให้การรับสารภาพ ทั้งนี้ ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดยินยอมเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หลังจากนั้นผู้พิพากษาจะเลื่อนการกำหนดโทษและเปิดโอกาสให้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 25 (1) (b) ซึ่งการเลื่อนคดีนั้นเป็นผลเนื่องจากการเลื่อนคดีเพื่อจัดทำรายงานการสืบเสาะพฤติการณ์ของผู้กระทำความผิดก่อนการกำหนดโทษตามมาตรา 25 (1) (a) แต่การเลื่อนคดีเพื่อให้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมก่อนการกำหนดโทษตามมาตรา 25 (1) (a) แต่การเลื่อนคดีเพื่อให้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเลื่อนนานกว่า และบางกรณีใช้เวลา 6 สัปดาห์ เพื่อจะให้มีการเตรียมการเพื่อนัดประชุมกลุ่มชุมชน และดำเนินการเพื่อทำรายงานตามบันทึกข้อตกลงเพื่อนำเสนอต่อศาล⁸⁴

ในวันที่กำหนดนัดเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อกำหนดโทษ ศาลจะนำรายงานการประชุมกลุ่มชุมชนตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นแนวทางในการกำหนดโทษ (มาตรา 8 (j)) และในรายงานการสืบเสาะก่อนพิพากษาจะต้องแนะนำให้ศาลได้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อกำหนดที่ได้นำเสนอในการประชุมกลุ่มชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการตามมาตรา 26 (2) (c) และในกรณีที่รายงานการประชุมกลุ่มชุมชนได้เสนอให้มีการแก้ไขข้อตกลงในการประชุม ศาลต้องนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดในคำพิพากษาลงโทษตามมาตรา 10 (1) และในกรณีที่มีการแก้ไขข้อตกลง ศาลมีอำนาจเลื่อนการกำหนดโทษออกไปตามมาตรา 10(4)⁸⁵ ซึ่งในกรณีนี้อาจมีการยก

⁸³ Ibid .

⁸⁴ Judge FWM (Fred) McElrea, *supra* note 49, p.3

⁸⁵ ในมาตรา 10 (4) กำหนดให้ศาลเลื่อนการกำหนดโทษตามที่เห็นสมควรโดยไม่จำกัดเวลา จนกว่าจะได้มีการดำเนินการอย่างใด อย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (a) ชำระค่าเสียหายแล้ว
- (b) ทำงานบริการสังคมครบถ้วนแล้ว
- (c) ปฏิบัติการตามข้อตกลงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดครบถ้วน

ฟ้องจำเลย หรือเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาที่ได้กำหนดโทษไว้ก่อนตามมาตรา 10 (3) หากได้มีการดำเนินการตามข้อตกลงภายในเวลาที่กำหนดในแผนการดำเนินการตามข้อตกลงของที่ประชุมกลุ่มชุมชน⁸⁶

ในแผนการดำเนินการตามที่กำหนดในที่ประชุมนั้น ได้แก่ เงื่อนไขพิเศษที่กำหนดเพื่อให้มีการคุมประพฤติ รวมถึงการมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรม การทำงานบริการสังคม เงื่อนไขในการคุมประพฤติ จะต้องกระทำภายในเวลาไม่เกินสองปี หรือศาลอาจใช้ดุลยพินิจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดต้องกักขังในบ้าน ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 36 (1) (b) ของ The Parole Act 2002⁸⁷ นอกจากนี้ ในการกำหนดมาตรการคุมประพฤติโดยกักขังในบ้านนั้น ผู้กระทำความผิดอาจได้รับอนุญาตให้ออกจากบ้านเพื่อเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว (มาตรา 36 (3) (c) (iii) and (iv))⁸⁸ หรือกำหนดให้ต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่กำหนดในมาตรา 29 (1) (b) ของ The Parole Act 2002⁸⁹

จากรายงานการศึกษาผลการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลอาญาในโครงการนำร่องนั้น พบว่านำมาใช้กับความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สองปีหรือโทษหนักกว่านั้น และความผิดอื่นที่มีโทษจำคุกไม่ต่ำกว่าสองปีและไม่เกินเจ็ดปี เว้นแต่เป็นความผิดที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ความผิดเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม ความปลอดภัยสาธารณะ ความผิดเกี่ยวกับการบุกรุกเคหะสถาน ความผิดที่ผู้เสียหายและผู้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอยู่ ความผิดเกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อร่างกาย รวมถึงความผิดที่มีโทษจำคุกอย่างสูงหนึ่งปี⁶⁴ ความผิดฐานพหุพาอาวุธ ความผิดเกี่ยวกับการบุกรุกเคหะสถาน ความผิดที่ผู้เสียหายและผู้

(d) ปฏิบัติครบตามมาตรการที่กำหนดไว้ในมาตรา 10 (1)

(c) ปฏิบัติครบตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 10 (1) (e)

⁸⁶ see Judge Stan Thorburn, *supra* note 47, p. 8

⁸⁷ มาตรา 35 (2) (b) (v) กำหนดว่าในการกำหนดเงื่อนไขเพื่อการกักขังในบ้าน คณะกรรมการคุมประพฤติ ต้องพิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้กระทำความผิดมีลักษณะที่เหมาะสมในการกักขังไว้ในบ้าน ซึ่งเป็นผลมาจากข้อตกลงในการประชุมกลุ่มตามกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ see Jonathan Eaton and His Hournor Judge FWM (Fred) McElrea, *supra* note 57, appendix 1 ,p.38

⁸⁸ ในการประชุมกลุ่มชุมชนดังกล่าว ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะร่วมประชุมหลังจากที่ศาลพิพากษาลงโทษแล้ว แต่ก่อนเวลาที่จะปล่อยเข้าสู่สังคม ทั้งนี้โดยมีความประสงค์ว่าการร่วมประชุมเพื่อสมานฉันท์จะมีผลต่อการลดการกระทำความผิดซ้ำและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่ผู้ต้องโทษและผู้เสียหาย see Judge FWM (Fred)McElrea, *super* note 49, p.9

⁸⁹ Ibid.

มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอยู่ ความผิดที่เกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อร่างกาย รวมถึงความผิดที่มีโทษจำคุกอย่างสูงหนึ่งปี⁶⁴ ความผิดฐานพกพาอาวุธ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานสมคบ ความผิดเกี่ยวกับการจลาจลทางบก ความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน ความผิดฐานใช้อาวุธปืนโดยประมาทหรือวางอาวุธปืนไว้ในที่อันตราย ตามกฎหมาย The Arm Act 1983 และความผิดฐานรบกวนติดตาม (harassment) แต่โครงการนำร่องดังกล่าวไม่มีความผิดเกี่ยวกับการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว (domestic violence)⁹⁰

ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา แยกออกได้เป็นสามขั้นตอน คือขั้นแรก การส่งคดีเข้าสู่กระบวนการเตรียมการ ขั้นตอนที่สอง การประชุม และขั้นตอนสุดท้ายภายหลังการประชุม สรุปได้ดังนี้⁹¹

1. ขั้นตอนที่สอง การส่งคดีเข้าสู่กระบวนการเตรียมการ

เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีเข้าหลักเกณฑ์ที่จะส่งเข้ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพราะจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลส่งเรื่องให้แก่ผู้ประสานงาน (restorative justice coordinator) เมื่อผู้ประสานงานได้รับเรื่องแล้ว จะดำเนินการสัมภาษณ์จำเลยก่อน เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการประชุมกลุ่ม (restorative justice conference) และถ้าผู้ประสานงานเห็นว่าจำเลยมีลักษณะที่ไม่สมควรเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่ม เช่น มีความผิดปกติทางจิตหรือมีความก้าวร้าว หรือไม่ยอมรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ผู้ประสานงานจะไม่ดำเนินการต่อไป และส่งเรื่องกลับสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากผู้ประสานงานเห็นว่าสมควรเข้าสู่การประชุมกลุ่ม ผู้ประสานงานจะให้ข้อมูลแก่จำเลยซึ่งอาจเป็นการให้ข้อมูลเป็นหนังสือก็ได้ และข้อมูลเกี่ยวกับการประเมิน

ผู้ประสานงานเป็นผู้ส่งจดหมายให้แก่ผู้เสียหาย พร้อมทั้งหนังสือแนะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และแบบประเมินข้อมูล จากนั้น จึงรวบรวมข้อมูลที่เห็นว่าเป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินการ และส่งข้อมูลดังกล่าวให้แก่ provider group เพื่อการคัดเลือกหาผู้ไกล่เกลี่ย (facilitator)

⁹⁰ โปรดดูรายละเอียดใน Jonathan Eaton and His Honour Judge FWM (Fred) McElrea, supra note 57, appendix 3, (pp. 42-44)

⁹¹ ข้อความในการประชุมกลุ่มทั้งสามขั้นตอนนี้ สรุปความจาก สรวิศ ลิ้มปริงยี, “การไกล่เกลี่ยฟื้นสัมพันธ์ในคดีอาญา ประสบการณ์ในนิวซีแลนด์” สำนักกระบวนข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, สืบค้น 20 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.library.coj.go.th>.

เมื่อได้ข้อมูลที่รวบรวมได้แล้ว ผู้ประสานงานส่งเรื่องให้แก่ provider group ซึ่งเป็นองค์กรเอกชน หรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ที่ทำหน้าที่ฝึกอบรมและมีรายชื่อผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยและในหนังสือที่ส่งให้แก่ Provider Group จะระบุให้ตอบรับและระยะเวลาในการจัดให้มีการประชุมกลุ่ม

Provider Group ที่รับดำเนินการจะคัดเลือกและส่งรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยจำนวนสองคน เพื่อให้ทำหน้าที่ร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะต้องการให้ทำความเข้าใจแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมากที่สุด โดยจะช่วยกันรวบรวมข้อมูล ปัญหา ความต้องการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทั้งสองฝ่าย ทาง Provider Group จะช่วยรวบรวมข้อเท็จจริงและส่งเอกสารทั้งหมดแก่ ผู้ไกล่เกลี่ย แต่ถ้า Provider Group ไม่รับดำเนินการก็จะส่งเอกสารคืนแก่ผู้ประสานงาน

ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจะติดตามกับผู้เสียหายและจำเลยให้มาพบกัน ซึ่งอาจพบคนละครั้ง ขึ้นอยู่กับสภาพความขัดแย้ง และบันทึกรายละเอียดในการพูดคุยกับทั้งผู้เสียหายและจำเลย ในแบบบันทึกข้อมูล และต้องส่งคืนผู้ประสานงานเมื่อดำเนินการเสร็จ

ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้กำหนดการประชุม และอาจเชิญตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ เข้าร่วมในการประชุมด้วยก็ได้ แต่ต้องมีผู้เสียหายและจำเลยเข้าร่วม และต้องชี้แจงบทบาทของตำรวจและพนักงานคุมประพฤติในการร่วมประพฤติด้วย

เมื่อจัดการเกี่ยวกับการประสานงานการประชุมแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องแจ้งความคืบหน้าให้แก่ผู้ประสานงานทราบตามแบบรายงานการประชุม conference notification และเมื่อผู้ประสานงานได้รับแจ้งแล้วจะประสานงานไปยังทนายความ พนักงานอัยการ พนักงานคุมประพฤติ จำเลย และผู้เสียหาย เพื่อให้ทราบ แต่ถ้าไม่สามารถจัดให้มีการประชุมได้ ผู้ประสานงานจะต้องแจ้งให้ศาลทราบและเหตุผลของการไม่สามารถจัดประชุมได้

2. ขั้นตอนการประชุมกลุ่ม

เมื่อได้เชิญผู้ที่ประชุมมาในที่ประชุมแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะควรแสดงความชื่นชมต่อการที่ทั้งสองฝ่ายได้เข้ามาพบปะกันเพื่อหาทางออกที่เหมาะสม และแจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการประชุม ผู้ไกล่เกลี่ยควรแนะนำตัวและบทบาทของตน เพื่อให้ทุกคนเข้าใจในบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยจากนั้น จึงชี้แจงกติกาในการประชุมได้แก่ การที่จะไม่มีการโต้เถียงเรื่องข้อเท็จจริงที่เกิด เพราะเป็นหน้าที่ของศาล การประชุมต้องกระทำโดยสมัครใจ และสามารถถอนตัวได้ หากรู้สึกไม่สบายใจ การให้เกียรติและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้พูดด้วยถ้อยคำที่สุภาพไม่มีการดูหมิ่นกัน ความปลอดภัยในการประชุมโดยไม่ใช้กำลังในการประทุษร้ายระหว่างการประชุม จะต้องมีการเคารพในสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่นำข้อมูลไปเปิดเผยแก่ผู้อื่นที่ไม่ได้ร่วมประชุม

เมื่อได้ดำเนินการประชุมแล้ว จะมีการสรุปข้อเท็จจริง โดยอ่านย่อ ๆ หรืออาจขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้อ่านข้อสรุปได้ จากนั้น จะมีการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยผู้เสียหายเป็นฝ่ายเริ่มก่อน จำเลยจะกล่าวถึงสาเหตุและความรู้สึกของตนในลำดับต่อมา ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยมีสิทธิสอบถามเพื่อก่อให้เกิดความกระจ่างได้ จากนั้นผู้เสียหายจะเล่าให้ฟังถึงผลกระทบที่ตนได้รับจากการกระทำ ความผิด จากนั้นจึงให้ผู้ไกล่เกลี่ยทั้งฝ่ายผู้เสียหายและจำเลยได้เล่าให้ฟังถึงผลกระทบจากการทำความผิด

เมื่อได้เล่าถึงการทำความผิดและผลกระทบแล้วจึงเข้าสู่การเยียวยา ซึ่งก่อนจะถึงการเยียวยาอาจมีการพักและมีการประชุมฝ่ายเดียวได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้แยกไปประชุม เพื่อทราบความต้องการของทั้งสองฝ่ายและแนวทางการที่จะเยียวยา จากนั้นจึงหาวิธีถึงผลที่จะทำข้อตกลงและแผนการปฏิบัติ ซึ่งแผนดังกล่าวจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสเสนอและมีส่วนร่วมในการกำหนด เพื่อให้เกิดแนวทางที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ และหากเป็นการใช้เงิน ต้องตรวจสอบว่าจำเลยมีโอกาสที่จะหาเงินมาชดเชยได้หรือไม่

เมื่อได้ตกลงกันแล้วจะมีการบันทึกข้อตกลง ผู้ไกล่เกลี่ยควรอ่านให้ผู้ร่วมประชุมฟัง โดยที่ข้อตกลงดังกล่าวจะต้องมีความชัดเจนแน่นอน มีเวลากำกับ และมีผู้ติดตามการปฏิบัติ และในกรณีที่สามารถปฏิบัติได้ทันที จำเลยต้องดำเนินการเพื่อให้ศาลพิจารณาว่าจำเลยมีความจริงใจในการปฏิบัติตามข้อตกลง

การกำกับดูแลตามแผนปฏิบัติการ หากต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของผู้ใด ต้องได้รับความยินยอมจากผู้นั้นก่อน และต้องระบุรายละเอียดในการติดต่อกับผู้นั้นในแผนปฏิบัติการด้วย และระยะเวลาในการกำหนดแนวทางปฏิบัติไม่ควรเกินหกเดือน และผู้ดูแลต้องรายงานแก่ผู้ไกล่เกลี่ยอย่างสม่ำเสมอ

เมื่อตกลงแผนเรียบร้อยแล้วผู้ไกล่เกลี่ยจะขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุม และแจ้งให้ทราบว่าผู้เข้าร่วมประชุมจะได้รับแบบฟอร์มการประเมินผลการประชุม ผู้เสียหายจะได้รับการแจ้งผลคำพิพากษา โดยผู้ประสานงานจำเลยจะได้รับการติดต่อจากผู้ควบคุมการปฏิบัติตามแผน และผู้เสียหายจะได้รับการแจ้งให้ทราบความคืบหน้าของการดำเนินการตามแผน

3. ขั้นตอนภายหลังการประชุม

ผู้ไกล่เกลี่ยจะร่วมกันทบทวนผลการดำเนินการ เพื่อทราบปัญหาอุปสรรคในการทำงาน และจะต้องติดต่อกับผู้เสียหายภายใน 3 วันนับแต่วันประชุม เพื่อทราบถึงปัญหาอุปสรรคของผู้เสียหายและอาจขอข้อมูลเพิ่มเติมได้

ส่วนการติดตามผลการปฏิบัติตามแผนของจำเลย หากต้องดำเนินการต่อที่ศาลจะมีคำพิพากษา ผู้ใกล้ชิดจะต้องดำเนินการแล้วบันทึกไว้เพื่อรายงานให้ศาลทราบ

ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ผู้ประสานงานจะแจ้งให้ผู้เสียหายทราบทางจดหมายและส่งสำเนาผลคำพิพากษาไปยังหน่วยงานของผู้ใกล้ชิดทราบ ส่วนกรณีที่ศาลเลื่อนการพิพากษาจนกว่าจะปฏิบัติตามแผนการ ผู้ประสานงานต้องแจ้งให้ผู้ใกล้ชิดทราบเพื่อติดตามผลและรายการผลให้ทราบ

3.3.2 รูปแบบในการจัดทำแผนการประชุมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนก่อนฟ้อง

พัฒนาการในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ทั้งกระบวนการยุติธรรมทางอาญานิวซีแลนด์ เริ่มด้วยในปี ค.ศ.2002 นิวซีแลนด์ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน The Sentencing Act 2002 โดยนำเสนอรูปแบบการมาตรการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และกำหนดให้ศาลต้องนำผลของการประชุมกลุ่มอันเนื่องมาจากคำเนิการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นแนวทางในการกำหนดโทษ และกฎหมาย The Victim Rights Act 2002 ผู้พิพากษาจะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดค่าทดแทนให้กับผู้เสียหายโดยให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้มีการตกลงเจรจากันในที่ที่เหมาะสม ส่วนใน The Parole Act 2002 กำหนดให้ต้องดำเนินการด้วยวิธีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการคุมประพฤติ และในการบังคับโทษเรือนจำ ใน The Correction Act 2004 ให้ Chief Executive จะต้องนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการลงโทษจำคุก จึงเห็นได้ว่านิวซีแลนด์ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ตั้งแต่ขั้นตอนการพิจารณา การพิพากษาโทษ การบังคับโทษ และกระบวนการคุมประพฤติหรือการดำเนินการก่อนปล่อยออกจากเรือนจำ ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิรูปนโยบายในการลงโทษทางอาญาของนิวซีแลนด์⁹²

จากบทบัญญัติข้างต้นเห็นได้ว่า กฎหมายนิวซีแลนด์ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในขั้นตอนของการกำหนดความผิดและกำหนดโทษ รวมถึงการรอลงโทษโดยมีเงื่อนไขต้องปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ การปรับปรุงกฎหมายของนิวซีแลนด์ เป็นการปรับปรุง โดยเพิ่มอำนาจของศาลในการกำหนดมาตรการอื่นแทนการลงโทษ โดยนำมาตรการที่กำหนดจากที่ประชุมกลุ่มในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นหลักในการพิจารณา และเปิดโอกาสให้สามารถ

⁹² From “The Future of Restorative Justice-Control, Co-option and Co-operation” (p.3-4), by Kim Workman, 2008 Restorative Justice Aotearoa Conference. Retrieved 25 January 2014, from http://www.restorativejustice.org/10fulltext/workmankim/at_download/file.

ปรับปรุงแก้ไขโดยศาลได้ นอกจากนี้การตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งต้องอาศัยเวลาและความตกลงร่วมกันและต้องการเวลาในการตกลงและเวลาในการปฏิบัติตามข้อตกลงให้ครบถ้วน ดังนั้น กฎหมายจึงให้ศาลมีดุลพินิจในการเลื่อนการพิพากษาหรือรอการบังคับโทษได้จนกว่าจะปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วน

มาตรการในกฎหมายที่กำหนดขึ้นมาเพิ่มเติมการติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงนั้นมีความจำเป็นต้องมีคณะกรรมการที่ติดตาม ซึ่งสามารถรายงานต่อศาลได้หากมีการฝ่าฝืน ดังนั้น มาตรา 110 แห่ง The Sentencing Act 2002 จึงให้บุคคลที่มีอำนาจในการร้องขอเพื่อให้ศาลเรียกผู้กระทำผิดให้มารับโทษในกรณีที่มีการฝ่าฝืนข้อตกลงในการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

3.3.3 คณะกรรมการในการจัดทำแผนการประชมกลุ่มครอบครัวเด็กและเยาวชนก่อนฟ้อง

หน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกรณีที่เป็นการทำความผิดของเยาวชน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ The Department of Child Youth and Family Services ในการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการเด็ก เพราะเหตุที่จะต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาพฤติกรรมของเด็กนั้น และการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย กระบวนการที่ต้องดำเนินการซึ่งจะต้องประกอบด้วยการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการยืดหยุ่น มีกระบวนการตัดสินใจที่ใช้การปรึกษาหารือ การร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจึงเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชน ได้เข้ามามีบทบาทหลักในการก่อให้เกิดการสมานฉันท์และการกำหนดข้อตกลงในการประชุม

ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนข้อตกลงในที่ประชุมกลุ่มชุมชนข้างต้น ศาลจะเรียกจำเลยเข้ามาและจะดำเนินการพิจารณาโทษตามความผิดที่ได้กระทำ แต่โดยปกติศาลจะออกหมายเรียกผู้กระทำผิดมาเพื่อแก้ไขปัญหาก็ไม่อาจดำเนินการตามข้อตกลงได้ก่อน⁹³

อย่างไรก็ดี การประเมินผลและติดตามการปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลงยังคงเป็นปัญหาในทางปฏิบัติว่าจะติดตามโดยหน่วยงานใด ซึ่งมีผู้เห็นว่า ควรเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเป็นคณะกรรมการชุดพิเศษเพื่อทำหน้าที่ในการติดตามผลการดำเนินการนี้⁹⁴

ในกรณีของการประชุมกลุ่มครอบครัวสำหรับเยาวชนนั้น ผู้เข้าประชุม ประกอบด้วยผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และบางกรณีผู้ที่ให้การสนับสนุนเยาวชนเช่นครอบครัวหรือเพื่อน ตำรวจ

⁹³ Judge FWM (Fred) McElrea, supra note 49, p.8 และอำนาจของศาลเป็นไปตามมาตรา 111 ของ The Sentencing Act 2002

⁹⁴ Ibid.

และผู้ประสานงานของเยาวชน (Youth Justice Coordinator) ซึ่งกรณีหลังนี้ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยในบางกรณีนักสังคมสงเคราะห์ หรือที่ปรึกษาของเยาวชนที่ศาลแต่งตั้งจะเข้าร่วมประชุมด้วย

ในการประชุมครอบครัวนั้น จะดำเนินการเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายและพยายามที่จะชักชวนให้ผู้กระทำความผิดได้ปรับปรุงแก้ไขตัว เพื่อที่จะนำไปสู่ผลการประชุม โดยอาจมีการขอโทษหรือการแสดงออกซึ่งความเสียใจอย่างยิ่ง หรือการเยียวยาแก่ผู้เสียหายโดยตรงหรือโดยการทำงานบริการสาธารณะ การประชุมกลุ่มครอบครัวจะต้องทำหน้าที่ในการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ในการป้องกันมิให้กระทำความผิดซ้ำและปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้ดีขึ้น

ในกระบวนการเพื่อบรรลุภารกิจหลักทั้งสามประการข้างต้น ประการแรก ต้องยื่นเตือนถึงหน้าที่ของผู้กระทำความผิดที่จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตน ประการที่สอง โดยการร่วมมือกันในการเข้าใจในผลกระทบของการกระทำความผิด และกรณีสุดท้าย ดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงในที่ประชุม หากฝ่าฝืนจะต้องดำเนินการฟ้องร้อง

ข้อตกลงในการประชุมกลุ่มครอบครัว ประกอบด้วย การขอโทษ การทำงานในชุมชน การชดเชยค่าเสียหาย หรือมีเข้าร่วมในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งการดำเนินการตามข้อตกลงนั้นสามารถดำเนินการ ได้ยกเว้นกรณีการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเพราะเยาวชนมีข้อจำกัดเรื่องการเงิน

จากที่ได้ศึกษารูปแบบและขั้นตอนในการจัดทำแผนและคณะกรรมการในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องของต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศแคนาดา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนดรูปแบบและขั้นตอนในการจัดทำแผนและคณะกรรมการในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องไว้อย่างชัดเจน ซึ่งนำไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีต่อไปได้

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบการกำหนดขอบเขตของขั้นตอน รูปแบบและกำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องของประเทศไทยและต่างประเทศ

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็น มาตรการทางเลือกที่ใช้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดเพื่อการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน การบรรเทาผลร้าย ทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย สร้างความปลอดภัยหรือความสงบสุขแก่ชุมชนและสังคม และเสนอแผนดังกล่าวให้พนักงานอัยการพิจารณา เป็นการให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้มีบทบาทในการเริ่มต้นใช้ดุลพินิจในการทำความเข้าใจเห็นสิ่งไม่พ้องต่อพนักงานอัยการ โดยการทำความเข้าใจเห็นสิ่งไม่พ้องของผู้อำนวยการสถานพินิจนี้เองที่สามารถนำเอาประชุมกลุ่มมาใช้เป็นตัวเลือกหรือเป็นเหตุผลพื้นฐานในการทำความเข้าใจเห็นสิ่งไม่พ้องได้ หากเห็นว่าเด็กสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้เพื่อส่งให้พนักงานอัยการทำคำสั่งไม่ฟ้องอีกทีหนึ่ง วิธีการดังกล่าวถือเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่งถือเป็นขั้นตอนก่อนฟ้องที่สามารถหันเหเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยที่เด็กยังไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการทางศาล แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงเรื่องการประชุมกลุ่มไว้ชัดเจนให้เหมาะสม กับบริบทของสังคมไทย โดยสามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตของขั้นตอน รูปแบบและกำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง เป็นเรื่องของการไม่ฟ้องคดีอาญา⁹⁵ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นโดยนำมาใช้กับกลุ่มเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีเล็กน้อยเท่านั้น

⁹⁵ จาก พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. (น. 151-153). โดย อัจฉริยา ชูตินันท์, 2555. วารสารนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์. 1(1). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ซึ่งเดิมมีบทบัญญัติไว้ในมาตรา 63⁹⁶ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 แต่บทบัญญัติดังกล่าวกลับไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2546 ในสมัยนั้น คืออาจารย์วันชัย รุจนวงศ์ซึ่งเป็นอธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้รับนโยบายจากกระทรวงยุติธรรมให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family and Community Groups Conference) มาใช้ในฐานะที่เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยใช้ควบคู่กับมาตรา 63 เป็นครั้งแรก ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อคัดแยกเด็กและเยาวชนกลุ่มที่กระทำผิดครั้งแรกและกระทำความผิดเพียงเล็กน้อยโดยใช้วิธีการเบี่ยงเบนหรือหันเห (diversion) คดีเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้โดยไม่ต้องฟ้องคดีต่อศาลเยาวชนและครอบครัว แต่ก็ยังเป็นเพียงนโยบายในขณะนั้นเท่านั้น ยังขาดกฎหมายที่ชัดเจนโดยเพียงกำหนดเป็นกรอบการใช้ดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจไว้อย่างกว้างๆ ขาดการกำหนดถึงกระบวนการ และวิธีการอย่างใดที่นำมาใช้แล้วจะถือว่าเหมาะสมเป็นประโยชน์สูงสุดกับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ อีกทั้งยังขาดกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจดังกล่าวตลอดจนขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบที่จะเป็นเจ้าภาพอย่างชัดเจนในการติดตามแผนว่าจะสัมฤทธิ์ผลตรงตามแผนหรือไม่ ปัญหาตรงจุดนี้หมดไปเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา 86 ถึงมาตรา 89 โดยเรียกว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งนำมาใช้ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรงและผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่าเด็กสำนึกในการกระทำสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดี จึงจัดทำแผนบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนขึ้นเสนอต่อพนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขฟื้นฟูและมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็กและเยาวชน ในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนั้นมีคณะบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและการกระทำความผิดเข้าร่วมในการจัดทำแผนซึ่งมีกฎหมายกำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหายและนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดหรือพนักงานอัยการเข้าร่วมด้วยก็ได้ ในการเชิญบุคคลเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กจึงอยู่ในดุลพินิจของสถานพินิจเป็นสำคัญ ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าวยังมีปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตของขั้นตอน รูปแบบและกำหนดตัวบุคคลในรูป

⁹⁶ จาก กฎหมายเกี่ยวกับคดีเด็ก เยาวชน และคดีครอบครัว (น. 172), โดย อัจฉริยา ชูตินันท์, 2552. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

คณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องดังกล่าวต่อไป

4.1.1 วิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

การดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อเสนอต่อพนักงานอัยการอันเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด กฎหมายบัญญัติให้ผู้เข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นไปตามกฎหมายกำหนด คือ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ”⁹⁷ อันเป็นการร่วมกันจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดโดยบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งอยู่ในดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ ในการกำหนดผู้เข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนี้มีรูปแบบที่คำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับและเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนเพราะมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความเข้าใจถึงจิตใจที่เปราะบางของเด็กหรือเยาวชน มีประเด็นที่น่าสนใจว่าในทางปฏิบัติ ผู้อำนวยการสถานพินิจได้เชิญผู้แทนชุมชนเข้าร่วมในการจัดทำแผนโดยคำนึงถึงการครบตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดหรือข้อปฏิบัติ จึงทำให้แผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กอาจไม่ได้ประสิทธิภาพเท่าที่ควร ตามวัตถุประสงค์ในการตรากฎหมายเรื่องนี้เป็นกรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้ามาใช้เพื่อเบี่ยงเบนเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดที่เด็กควรได้รับให้เด็กได้รับการบำบัดแก้ไขตลอดจนผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและเด็กสามารถกลับคืนสู่สังคมได้โดยปกติสุขนั้นผู้แทนชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมีบทบาทสำคัญเนื่องจากสังคมไทยอยู่กันอย่างเอื้ออาทรถ้อยทีถ้อยอาศัยดังนั้นผู้แทนชุมชนจึงมีความสนิทสนมกับบุคคลในชุมชน บุคคลในชุมชนให้ความเคารพนับถือหากในการเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กผู้แทนชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับเด็กได้เข้าร่วมย่อมก่อให้เกิดประโยชน์กับตัวเด็กเพราะผู้แทนชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่ย่อมมีความเข้าใจในตัวเด็กทำให้ในการเข้า

⁹⁷ พระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ. 2553. มาตรา 87.

ร่วมจัดทำแผนมีการเสนอแนวทางที่ถูกต้อง เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชนนั้นๆ อีกทั้งเมื่อเด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขฟื้นฟูเสร็จต้องกลับคืนสู่สังคมผู้แทนชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่มีส่วนส่งเสริมให้เด็กสามารถกลับคืนสู่สังคมและมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมช่วยให้เด็กและเยาวชนกลับมาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยปกติสุข

จะเห็นได้ว่าในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นมีในชั้นก่อนฟ้อง ในชั้นพิจารณาของศาล มีข้อสังเกตว่าในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลนั้น กำหนดให้มีที่ปรึกษาทางกฎหมายเข้าร่วมในการประชุมด้วยเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนและเป็นการให้คำแนะนำทางกฎหมายตลอดจนให้ความช่วยเหลือต่างๆ แก่เด็กและเยาวชน สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แต่การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนไม่ปรากฏว่ามีที่ปรึกษาทางกฎหมายเข้ามาให้คำปรึกษาแก่เด็กและเยาวชนตลอดจนแนวทางทางกฎหมายที่เด็กจะได้รับหากปฏิบัติตามแผนหรือหากไม่มีการปฏิบัติตามแผนแล้วเด็กและเยาวชนจะได้รับผลอย่างไรซึ่งที่ปรึกษาทางกฎหมายควรที่จะเข้ามาคุ้มครองสิทธิเด็กไม่เฉพาะแต่ในชั้นศาลควรเข้ามามีบทบาทตั้งแต่เริ่มกระบวนการเพื่อความเสมอภาคในทุกขั้นตอนของกฎหมาย อีกทั้งในการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน ดังนั้น พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการซึ่งเป็นบุคคลที่เริ่มต้นคดีที่มีเด็กถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดควรมีส่วนเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กในชั้นก่อนฟ้อง เนื่องด้วยพนักงานสอบสวนเป็นผู้จับกุมสอบสวนเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด และพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาสั่งฟ้องคดีเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในชั้นก่อนฟ้องและกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนมีในชั้นก่อนฟ้อง การที่พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพิจารณาความผิด ทำให้มีความเข้าใจในพฤติกรรมกระทำของผิดและเยาวชน ก่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่ถูกต้องเหมาะสม และเป็นการดำเนินกระบวนการที่ต่อเนื่องไปชั้นพิจารณาของศาล

4.1.2 วิเคราะห์ขั้นตอน รูปแบบ ในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้เริ่มจัดโครงการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2546⁹⁸ โดยเริ่มต้นจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและ

⁹⁸ จาก “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในประเทศไทย” (น. 2-3), โดย วันชัย รุจนวงศ์, เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการการนำหลักยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้

เยาวชนกรุงเทพมหานคร และขยายไปยังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในจังหวัดอื่นๆทั่วประเทศ ภายใต้กฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกำหนดไว้การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนจะไม่ประสบความสำเร็จหากไม่มีกฎหมายสนับสนุนการปฏิบัติดังกล่าว ปรากฏว่าประเทศไทยมีกฎหมายรองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนไว้อย่างกว้างๆ กฎหมายที่กำหนดวิธีดำเนินคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและทำให้สามารถจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนได้ คือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 โดยมีบทบัญญัติมาตราที่สำคัญที่สนับสนุนให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ได้แก่ มาตรา 63 ซึ่งปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ขึ้น จึงได้มีการนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา⁹⁹ หมายถึง มาตรการทางเลือกที่ใช้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดเพื่อการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน การบรรเทาผลร้าย ทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย สร้างความปลอดภัยหรือความสงบสุขแก่ชุมชนและสังคม และเสนอแผนดังกล่าวให้พนักงานอัยการพิจารณา กล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนได้ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนมาจนถึงที่สถานีตำรวจพนักงานสอบสวนต้องรับนำตัวเด็กหรือเยาวชนที่ถูกจับในทุกคดีนำส่งศาลเยาวชนและครอบครัวในทันที ซึ่งศาลเยาวชนและครอบครัวจะให้ประกันตัว หรือรับตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ในความครอบครองดูแลก็ได้ โดยให้เด็กหรือเยาวชนอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในระหว่างการดำเนินคดี โดยในขณะเดียวกันทางสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนก็จะทำการสืบเสาะประวัติส่วนตัวและประวัติทางสังคมของเด็กและเยาวชนในทุกคดี

การดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อเสนอต่อพนักงานอัยการอันเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด กฎหมายบัญญัติให้มีผู้เข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นไปตามกฎหมายกำหนด คือ ตามมาตรา 87 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กและเยาวชนซึ่งต้อง

ในศาลเยาวชนและครอบครัว, วันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2549 ณ ห้องประชุม 1 ชั้น 7 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพฯ.

⁹⁹ จาก คู่มือมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา (น. 3), โดย กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2554.กรุงเทพฯ: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.

หาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ”¹⁰⁰ อันเป็นการร่วมกันจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดโดยบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งอยู่ในดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ ในการกำหนดผู้เข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนี้มีรูปแบบที่คำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับและเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนเพราะมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความเข้าใจถึงจิตใจที่เปราะบางของเด็กหรือเยาวชนเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุม ดูแล และบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ได้สนองตอบนโยบายของกระทรวงยุติธรรมในการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ เพื่อเบี่ยงคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในชั้นก่อนฟ้องภายใต้กฎหมายคือ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ผลของกฎหมายดังกล่าวจึงทำให้กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้ออกระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 เพื่อเป็นแนวทางในทางปฏิบัติงานของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งมีระเบียบปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดทำแผนบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ดังนี้

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องเป็นคดีที่อยู่ในหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่ให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 87¹⁰¹ เมื่อคดีเข้าหลักเกณฑ์ ให้พนักงานคุมประพฤติเสนอผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควรนำคดีเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นสถานพินิจ เพื่อมีคำสั่งให้บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งหรือมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การจัดประชุมให้จัดในวัน เวลา และสถานที่ ที่เหมาะสม และเป็นการสะดวกต่อทุกฝ่ายให้มากที่สุดให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบทราบว่าคดีอยู่ในระหว่างจัดทำและปฏิบัติ

¹⁰⁰ พระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ. 2553. มาตรา 87.

¹⁰¹ ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 4

ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ประสบความสำเร็จให้ผู้ประสานการประชุม รายงานผู้อำนวยการสถานพินิจทราบเพื่อให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงานสอบสวน ดำเนินคดีต่อไป¹⁰²ในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูให้ผู้ประสานการประชุม เชิญผู้เข้าร่วมประชุม ดังต่อไปนี้

- (1) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ
- (2) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหายในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ
- (3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์
- (4) พนักงานคุมประพฤติ
- (5) พนักงานอัยการ

หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด ด้วยก็ได้¹⁰³ การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และการกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในแผนต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย ทั้งนี้แผนดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชนแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจกำหนดอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนี้

- 1) ว่ากล่าวตักเตือน
- 2) กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ
- 3) ชดใช้เยียวยาความเสียหาย

¹⁰² ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 5

¹⁰³ ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 6

- 4) ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสิบชั่วโมง หรือ
- 5) กำหนดมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

เด็กหรือเยาวชน

ทั้งนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินหนึ่งปี¹⁰⁴ ให้ผู้ประสานการประชุมบันทึกแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จัดทำขึ้น แล้วอ่านให้ที่ประชุมฟังอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ที่ประชุมยืนยันความถูกต้องของแผนดังกล่าว โดยจัดทำเป็นสองฉบับ มีข้อความตรงกัน ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องจัดทำให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำหลังจากที่พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ¹⁰⁵ ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ปฏิบัติตามแผนให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบ และแจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วน ให้ผู้อำนวยการรายงานให้พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น ให้ผู้อำนวยการรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ¹⁰⁶ การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องจัดทำให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ¹⁰⁷ ดังนั้น การดำเนินการประชุมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะเริ่มต้นคือ เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดจะเริ่มต้นด้วยการเล่าเรื่องการกระทำความผิดและสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของตน สำหรับผู้เสียหายจะอธิบายให้เด็กหรือเยาวชนได้ทราบถึงความเสียหายและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน และร่วมกันอภิปรายเพื่อร่วมกันหาทางออก พร้อมทั้งวางแนวทางแก้ไขพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนนั้นด้วย อาทิ เช่น การให้

¹⁰⁴ ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 7

¹⁰⁵ ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 8

¹⁰⁶ ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 9

¹⁰⁷ ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 10

อุปสมบทในระหว่างปิดภาคเรียน หรือกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนทำงานบริการสาธารณะตามระยะเวลาที่ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นควรว่า

อย่างไรก็ดีวันและเวลาดังกล่าวต้องไม่ขัดขวางต่อการศึกษาเล่าเรียนหรืออาชีพของเด็กหรือเยาวชนทำอยู่ และลักษณะงานที่ต้องไม่เป็นการประจาน หรือใช้แรงงานเกินสมควร เมื่อที่ประชุมได้ตกลงเป็นที่ยุติโดยได้วางแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนโดยได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่ายแล้วจัดให้มีบันทึกข้อตกลงให้ทุกฝ่ายลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน หากคดีนั้นมีผู้เสียหายก็ให้จัดทำบันทึกความยินยอมของผู้เสียหายด้วย และให้จัดทำบันทึกความยินยอมของเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในสถานควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเพื่อรับการแก้ไขในแบบที่กำหนด นอกจากนี้ในการประชุมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญายังต้องจัดให้เด็กหรือเยาวชนให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่กระทำความผิดอีกและกำหนดให้มีการติดตามความประพฤติโดยให้เด็กหรือเยาวชนมาพบพนักงานคุมประพฤติเป็นครั้งคราวเพื่อติดตามผลการปฏิบัติของเด็กและเยาวชนในระยะเวลาตามที่คณะผู้เข้าร่วมประชุมกำหนด

การประชุมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาอัยการจะมีส่วนร่วมโดยตรงในการให้ความเห็นชอบต่อแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมติที่ประชุม หลังจากนั้นสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต้องติดตามหรือจัดให้มีการติดตามดูแลเด็กหรือเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน หากเด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตาม หรือปฏิบัติตามไม่ครบถ้วนโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือกระทำความผิดซ้ำในระหว่างอยู่ในการแก้ไข ให้อัยการดำเนินการเพื่อเสนอความเห็นให้ศาลพิจารณาตามสมควร โดยพนักงานคุมประพฤติต้องจัดทำหนังสือแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการ โดยไม่ต้องรอรายงานแสดงข้อเท็จจริงจากสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน

หากเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามครบถ้วน เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจัดทำรายงานแสดงข้อเท็จจริงและผลการแก้ไขตามแบบที่กำหนดเพื่อเสนอความเห็น พร้อมหนังสือแจ้งความเห็น สำนักบันทึกการประชุมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไปยังสำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวหรือสำนักงานอัยการประจำศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อส่งต่อไป ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการมักจะเปลี่ยนแปลงคำสั่งได้ อันเป็นผลให้คดียุติลงในชั้นพนักงานอัยการ ทำให้เด็กกลุ่มนี้ไม่ต้องถูกนำคดีขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว

การทำคำสั่งของพนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการได้รับความเห็นจากผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนพนักงานอัยการมีดุลยพินิจในการทำความเห็นชอบหรือไม่ก็ได้หากคดีอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. ปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิดจริง แต่เมื่อพิจารณาโดยคำนึงถึงประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์ต่างๆแห่งคดีแล้ว หากเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และ

2. เด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจ แต่ต้องไม่เกินสองปี และ

3. คดีที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินห้าปี จะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม

ทั้งนี้พนักงานอัยการมีดุลยพินิจในการสั่งไม่ฟ้องตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2547 ข้อ 78 ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า การฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรืออาจมีผลกระทบต่อการปลอดภัยความมั่นคงของชาติหรือต่อผลประโยชน์สำคัญของประเทศให้ทำความเห็นเสนอสำนวนตามลำดับชั้นไปยังอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาก่อน ซึ่งจากระเบียบนี้จะเห็นได้ว่าพนักงานอัยการมีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจในการสั่งไม่ฟ้องถึงแม้ว่าจะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง ถ้าพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าการฟ้องคดีไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและก่อให้เกิดความเสียหายต่อความสงบสุขสามารถสั่งไม่ฟ้องคดีได้ ในการใช้ดุลยพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 เป็นการใช้อดุลยพินิจในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาไม่พอฟังว่าผู้ต้องหากระทำความผิดตามกฎหมาย ซึ่งเป็นการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาจากพยานหลักฐานว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ แต่ถ้าพยานหลักฐานฟังได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดก็ต้องสั่งฟ้องคดีต่อศาล อันเป็นกรอบระยะเวลาที่ให้ปฏิบัติงานภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเพื่อความสะดวก รวดเร็วกว่าการพิจารณาทางกระบวนการยุติธรรมทางศาลซึ่งก่อให้เกิดผลดีทำให้มีการนำมาตรการจัดทำแผนบำบัดแก้ไขฟื้นฟูมาใช้เพื่อเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมเพื่อไม่ให้เกิดตราบาปและช่วยลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แต่หากเมื่อพิจารณาถึงพระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ.2553 ที่บัญญัติในมาตรา 87 ในการจัดทำแผนฟื้นฟู ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ กับระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ที่ได้กำหนดวิธีปฏิบัติว่า การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องเป็นคดีที่อยู่ในหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่ให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 87¹⁰⁸ เมื่อคดีเข้าหลักเกณฑ์ ให้พนักงานคุมประพฤติเสนอผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควรนำคดีเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นสถานพินิจ เพื่อมีคำสั่งให้บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งหรือมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การจัดประชุมให้จัดในวัน เวลา และสถานที่ ที่เหมาะสม และเป็นการสะดวกต่อทุกฝ่ายให้มากที่สุดให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบทราบว่าคดีอยู่ในระหว่างจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกรณีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ประสบความสำเร็จให้ผู้ประสานการประชุม รายงานผู้อำนวยการสถานพินิจทราบเพื่อให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป¹⁰⁹ในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูให้ผู้ประสานการประชุม เชิญผู้เข้าร่วมประชุม ดังต่อไปนี้

- (1) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ
- (2) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหายในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ
- (3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์
- (4) พนักงานคุมประพฤติ

¹⁰⁸ ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 4

¹⁰⁹ ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 5

(5) พนักงานอัยการ

หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด ด้วยก็ได้ ดังจะเห็นได้ว่าการออกระเบียบข้อปฏิบัติดังกล่าวไม่สอดคล้องกับกฎหมายที่บัญญัติก่อให้เกิดความคลั่งคลั่งของกฎหมาย ทำให้เกิดความสับสนในทางปฏิบัติแก่เจ้าพนักงานจนอาจทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงควรออกระเบียบข้อบังคับหรือวางแนวทางปฏิบัติให้ไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้เกิดความสะดวกในการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย สามารถนำมามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 วิเคราะห์ปัญหาการขาดความร่วมมือกันระหว่างองค์กรในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

กฎหมายกำหนดให้ในการจัดทำแผนฟื้นฟูบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญบุคคลต่างๆเข้าร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขเด็กและเยาวชน คือ ฝ่ายเด็กและเยาวชนฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหายในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติ พนักงานอัยการ หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด ด้วยก็ได้การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และการกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในแผนต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย ทั้งนี้แผนดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชนเว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน ดังนั้นในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเป็นการขอความร่วมมือจากหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขซึ่งในทางปฏิบัตินั้นผู้ประสานงานหรือกรมพินิจนั้นจะทำหนังสือเวียนไปในหน่วยงานที่จะเชิญให้เข้ามาร่วมการจัดทำ

แผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนซึ่งมิได้มีสภาพบังคับเป็นการขอความร่วมมือเท่านั้น เมื่อประกอบกับหน่วยงานต่างๆ มีภาระหน้าที่ที่จะต้องกระทำ ดังนั้นในการให้ความร่วมมือจึงมีข้อจำกัดด้วยภาระหน้าที่และเวลาทำให้ในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนพบกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนยัง อีกทั้งในทางปฏิบัติมีขั้นตอนกระบวนการดำเนินการที่ซับซ้อนยุ่งยากอีกทั้งต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นควรว่าเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดไม่ร้ายแรงนั้นสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดีให้จัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนเสนอพนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ ซึ่งในระเบียบข้อปฏิบัติของสถานพินิจนั้นได้กำหนดให้ต้องเชิญพนักงานอัยการเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน จึงทำให้พนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนย่อมทราบถึงพฤติการณ์การกระทำความผิดตลอดจนเข้าใจถึงสภาพร่างกาย สภาพจิตใจของเด็กหรือเยาวชนและฝ่ายผู้เสียหายเป็นอย่างดีแล้ว อีกทั้งในขณะเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูพนักงานอัยการย่อมสามารถพิจารณาแผนอยู่ในขณะนั้นเพื่อที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงประการใดๆ ตามความเหมาะสมได้เมื่อเด็กสำนึกในการกระทำและได้รับความยินยอมจากฝ่ายผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย หากแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้วเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมแล้วควรให้อำนาจพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยกับแผนดังกล่าวได้ทันทีอันเป็นการลดขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรมกับทุกฝ่ายเหมาะแก่การนำไปใช้มากกว่ากระบวนการพิจารณาทางศาลที่มีขั้นตอนมากกว่าเป็นต้น

แม้ว่าการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะมีผลดีและก่อให้เกิดความสมานฉันท์กับทุกฝ่าย โดยเฉพาะกับสังคมไทยที่มีลักษณะที่เอื้ออาทรและการให้อภัยซึ่งกันและกัน แต่การนำมาใช้ก็ยังมีอุปสรรคในการดำเนินงานซึ่งขาดความร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพการดำเนินนโยบายไปในทิศทางเดียวกันระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรม เมื่อคำนึงถึงวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้วที่ไม่ได้มุ่งหมายจะลงโทษเด็กหรือเยาวชนแต่เน้นไปทางแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนซึ่งในการดำเนินการทุกขั้นตอนมีการคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กและเพื่อประโยชน์สูงสุดที่เด็กหรือเยาวชนได้รับนั้นหากองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมนั้นมีความเข้าใจและยึดหลักตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้วย่อมมีการดำเนินงานหรือกำหนดนโยบายไปในทิศทางเดียวกัน

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบของเขตของขั้นตอน รูปแบบและกำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องของประเทศไทยกับ ต่างประเทศ

ประเทศไทยได้นำเอามาตรการวิธีประหมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เพราะเห็นว่าเป็นผลดีและมีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ซึ่งมีลักษณะครอบครัวขยาย มีความสัมพันธ์ต่อชุมชนที่อยู่อาศัยไปในทางที่มีความเอื้ออาทร ถ้อยทีถ้อยอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระแวกชุมชนที่อยู่อาศัย ซึ่งในระหว่างชุมชนจะมีการดูแลของผู้นำชุมชนกับผู้อยู่อาศัยภายในชุมชนนั้น คู่ได้จากหากผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีกัน ในชุมชน ในการก่อคดีอาชญากรรมจะมีน้อยและหากเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเมื่อได้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขครบถ้วนแล้วกลับคืนสู่สังคมจะไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก เพราะเมื่อเด็กหรือเยาวชนกลับเข้าสู่สังคมแล้วผู้นำชุมชนมีส่วนในการควบคุมดูแลมิให้เด็กกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก อีกทั้งในการกลับเข้าสู่สังคมเด็กจำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากสังคมเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนสามารถปรับตัวให้เป็นคนดีต่อสังคมต่อไปซึ่งในขั้นตอนดังกล่าวผู้นำชุมชนสามารถจัดการให้เด็กหรือเยาวชนทำกิจกรรมอันเป็นไปในทางสังคมเพื่อที่บุคคลภายในชุมชนให้การยอมรับเด็กหรือเยาวชนได้

โดยการดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อเสนอต่อพนักงานอัยการอันเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด กฎหมายบัญญัติให้ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นไปตามหลัก มาตรา 87 ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อาจกำหนดให้ว่ากล่าวตักเตือน กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ กำหนดให้ชดใช้เยียวยาความเสียหาย

กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสัปดาห์ หรือกำหนดให้นำมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาใช้เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน อันเป็นการร่วมกันจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดโดยบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งอยู่ในดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ ในการกำหนดผู้เข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนี้มีรูปแบบที่คำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับและเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนเพราะมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความเข้าใจถึงจิตใจที่เปราะบางของเด็กหรือเยาวชน

ประเทศแคนาดาได้นำวิธีประหมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการทำงานร่วมกัน ส่วนกระทรวงยุติธรรมของประเทศแคนาดาได้จัดทำแนวทาง Restorative Justice Programs Guidelines และเผยแพร่ทางออนไลน์ ในหัวข้อ Values and Principles of Restorative Justice in Criminal Matters และ The Conflict Resolution Network เพื่อส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาและกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดหลายแนวทางเนื่องจากแต่ละรัฐแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันสามารถเลือกปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และยังได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ประสานงานโครงการหรือผู้ประสานงานโครงการที่จะต้องผ่านการฝึกอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องเรียนรู้การเตรียมโครงการประชุมที่ดี เช่น สถานประชุม การอำนวยความสะดวก การบันทึกการประชุม และการประเมินผลโครงการ¹¹⁰ สำหรับการให้ความรู้ การฝึกอบรม และการทำวิจัย เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามรัฐต่างๆ นั้นมีหน่วยงานเฉพาะทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ เช่น The Centre for Restorative Justice แห่ง School of Criminology, Arts and Social Science ของ The Simon Fraser University ซึ่งได้รับงบประมาณจาก The Correctional Service of Canada จะเป็นผู้ดำเนินการดังกล่าว¹¹¹ British Columbia for Community Living ได้จัดทำคู่มือ Restorative Justice and People with Development Disabilities สำหรับผู้ประสานดำเนินโครงการ (Restorative Justice Facilitators) ได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

¹¹⁰ From “Restorative Justice Programs and Services in Criminal Matters: Summary of Consultations” (pp.11,68-69), by Sara Johnson (2003), Canadian Centre for Justice Statistics.

¹¹¹ From *The Centre for Restorative Justice*, by School of Criminology, Arts and Social Science, The Simon Fraser University, Retrieved 5 January 2014, from <http://www.sfu.ca/crj/index.html>.

ประเทศแคนาดาได้นำโครงการประชุม Wagga Wagga ของประเทศออสเตรเลียมาใช้กับคนพื้นเมืองในแคนาดา (Canada First Nation People) ด้วย¹¹² แต่เนื่องจากประเทศแคนาดาเป็นประเทศที่ประกอบด้วยหลายมลรัฐ แต่ละมลรัฐใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างกันไป เช่น

รัฐ Manitoba มีโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ศาลสามารถใช้เป็นทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่แทนการจำคุกได้ ผู้เสียหายจะได้พบกับผู้กระทำผิดเพื่อรับคำขอโทษ รับค่าเสียหาย ช่วยผู้กระทำผิดหาวิธีการกำจัดความโกรธ ฝึกทักษะการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น หรือรักษาอาการติดยา โดย The John Howard Society ของรัฐ Manitoba เป็นผู้ดำเนินการและเป็นแหล่งทุนสำคัญ ส่วนที่เมือง Hollow Water มีโครงการ Community holistic Circle Healing Programme ที่ใช้กับคดีความผิดทางเพศและในคดีความรุนแรงในครอบครัวของชุมชนพื้นเมือง Aboriginal People ซึ่งผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนจะได้พบกันโทษของผู้กระทำผิดคือการกล่าวคำขอโทษผู้เสียหายและคนในชุมชน รวมถึงมีการลงนามในสัญญาในการปรับปรุงพฤติกรรมในอนาคต¹¹³

รัฐ Alberta มีโครงการการประชุมของชุมชน (Community Conferencing Programme) ที่เยาวชนผู้กระทำผิดจะไม่ถูกดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมแต่จะมีบุคคลากรที่ผ่านการฝึกอบรมช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทและมีทักษะการสื่อสารเป็นอย่างดีช่วยโน้มน้าวให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้แสดงความรู้สึกในสิ่งที่เกิดขึ้น หาข้อสรุปเพื่อชดเชยและเยียวยาผลจากการกระทำผิดนั้น และจะกำหนดโทษโดยการกล่าวคำขอโทษรวมถึงการลงนามในสัญญาที่กำหนดกิจกรรมต่างๆที่เป็นการช่วยเหลือชุมชนและผู้เสียหาย¹¹⁴ ซึ่งจะมีหลายฝ่ายเกี่ยวข้องกับโครงการประชุม ตั้งแต่ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด ครอบครัว เจ้าหน้าที่ตำรวจ และองค์กรต่างๆในชุมชน ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน¹¹⁵ นอกจากนี้ยังมีโครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่าง

¹¹² จาก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ (น. 27.), โดย ธีรวิทย์ ธีรวิทย์, 2550, เอกสารจัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ สหราชอาณาจักร

¹¹³ From *An International Review of Restorative Justice* (p.66), by David Miers, Crime Reduction Research Series Paper 10, (Home Office, February 2001).

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ องค์กรในชุมชนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เช่น The Legal Aid Youth Office, The John Howard Society, The Victim Offender Mediation Society และ The Native Youth Justice Committee.

ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation) โดย The Mediation and Restorative Justice Centre เป็นการประชุมเสวนาคดีการกระทำผิดเด็กและความรุนแรงในครอบครัวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ซึ่งค่อนข้างใช้เวลาในการเตรียมการประชุม การประชุมมักจัดขึ้นมากกว่า 1 ครั้ง (5-7 ครั้งโดยเฉลี่ย) และความสามารถของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการดำเนินโครงการ ในช่วงประชุมเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นจากความสมัครใจและเสถียรผ่านการฝึกอบรม ด้าน Restorative Justice เป็นอย่างดี มีความพร้อมและประสบการณ์ ต้องเตรียมข้อมูลครบถ้วนต้องสร้างความเชื่อมั่น ลดความกดดันและความหวาดกลัวแก่ทุกฝ่าย¹¹⁶ สำหรับงบประมาณการพัฒนา กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของรัฐ Alberta จะมี Alberta Community Restorative Justice (ACRJ) Grant Program ร่วมกับองค์กรต่างๆ เป็นแหล่งทุนให้การสนับสนุนโครงการต่างๆ ประมาณปีละ \$ 350,000¹¹⁷

รัฐ Yukon ใช้โครงการ Circle Sentencing เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใน คดีที่เยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด เริ่มใช้ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1992 ในเมือง Whitehorse โดย Yukon Territorial Court ในคดี Philip Moses¹¹⁸ ศาลมีอำนาจที่จะพิจารณาใช้เป็นมาตรการทางเลือกกับทั้ง เด็กและผู้ใหญ่ซึ่งส่วนมากจะใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นคนพื้นเมือง¹¹⁹

ส่วนประเทศญี่ปุ่นมีการจัดตั้งศูนย์ประชุมกลุ่มครอบครัวสำหรับความผิดที่ผู้กระทำ เป็นเด็กและเยาวชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาวัฒนธรรมขอโทษและให้อภัยดั้งเดิมที่ตัด ผู้เสียหายจากกระบวนการประชุมเชิงสมานฉันท์เพื่อหาข้อตกลงระงับข้อพิพาททางอาญา

โดยกระบวนการประชุมกลุ่มดังกล่าว เริ่มต้นจากการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและ เยาวชนจะต้องยอมรับความผิด ผู้ประสานงานประชุมจะพบคู่กรณีแต่ละฝ่ายเพื่อยืนยันว่าทั้ง ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องการที่จะเจรจาระงับข้อพิพาทและผลเสียหายที่เกิดจากการ

¹¹⁶ รากฐานปัญหาที่เกิดขึ้นกับคดีความรุนแรงในครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์และการสื่อสารที่ไม่ ถูกต้องและไม่ปลอดภัย ดู “Domestic Violence and Restorative Justice: Advancing The Dialogue” (pp.1-8), by Alan Edwards and Jennifer Haslett (June 2003), 6th International; Conference on Restorative Justice, Retrieved 4 January 2014, available in <http://www.sfu.ca/cfrj/fulltext/haslett.pdf>.

¹¹⁷ From “Grant Funding”(p. 23). Aboriginal Justice Program and Initiatives, Alberta Justice and Attorney General, (October 2006).

¹¹⁸ R v Moses (1992), 71 CCC (3d) 347(Yukon Territorial Court)

¹¹⁹ ข้อมูลจาก The Royal Commission on Aboriginal Peoples 1996 ระบุว่าอัตราการเกิด อาชญากรรมในชุมชนพื้นเมืองสูงมากและมีจำนวนคนพื้นเมืองที่ต้องโทษจำคุกเพิ่มขึ้นทุกปี.

กระทำความผิดอาญา การประชุมจะเปิดให้ผู้มีส่วนได้เสียหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด¹²⁰

การประชุมผู้เข้าร่วมประชุมจะร่วมกันกำหนดข้อตกลงในการเยียวยาความเสียหาย เช่น ให้ผู้กระทำความผิดไปฝึกอบรม ทำงานบริการสาธารณะ รวมทั้งการชดเชยค่าสินไหมทดแทน การประชุมสามารถจัดขึ้นได้ก่อนการดำเนินคดีในชั้นศาลหรือระหว่างรอการลงโทษก็ได้ ผลของข้อตกลงเชิงสมานฉันท์จะถูกส่งไปยังศาลหรือศูนย์ควบคุมตัว (detention center) เพื่อที่จะใช้มาตรการที่กำหนดโดยข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดต่อไป¹²¹

กล่าวได้ว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น การประชุมกลุ่มครอบครัวแบบไม่เป็นทางการ ตัวอย่างเขตจังหวัด Chiba มีกระบวนการประชุมกลุ่มดังกล่าวเริ่มต้นจากการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนจะต้องยอมรับความผิด ผู้ประสานงานประชุมจะพบคู่กรณีแต่ละฝ่ายเพื่อยืนยันว่าทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องการที่จะเจรจาระงับข้อพิพาทและผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา การประชุมจะเปิดให้ผู้มีส่วนได้เสียหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด โดยมีเทคนิคการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการซึ่งสามารถทำได้ทันที และเป็นกระบวนการที่คำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้เข้าร่วมหาทางออกที่เหมาะสมกับผลที่เกิดจากการกระทำความผิด

จึงเห็นได้ว่ามาตรการการประชุมดังกล่าวได้สร้างสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่ากระบวนการขอโทษและให้อภัยแบบเดิม

ส่วนประเทศนิวซีแลนด์นั้น ตามกฎหมายของนิวซีแลนด์ หากเป็นการกระทำความผิดที่เยาวชนกระทำความผิดและเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง จะได้รับการดำเนินการโดยอาศัยอำนาจของ Police Youth Aid แต่ถ้าเป็นการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงในระดับกลางหรือร้ายแรง เช่น ความผิดถือว่าการใช้กำลัง การชิงทรัพย์ วางเพลิง ความผิดฐานข่มขืน กระทำชำเรา หรือความผิดเกี่ยวกับเพศอื่นๆ ยกเว้นความผิดฐานฆ่าคน จะดำเนินการเป็นเอกเทศโดยอาศัยอำนาจตาม The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 ทั้งนี้ มาตรการในการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนซึ่งได้กระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรงได้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาและให้การสนับสนุนเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้เข้ามามี

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Ibid.

ส่วนในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน และผลการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น จะก้าวล่วงไปถึงการนำเสนอเพื่อให้ศาลมีแนวทางที่เหมาะสมในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนด้วย

The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 มาตรา 5 และมาตรา 208 กำหนดหลักการและกระบวนการที่ศาลจะต้องพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับเยาวชนที่กระทำความผิดและการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสม ซึ่งใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเข้ามามีการคุ้มครองเด็กที่กระทำความผิดมิให้กระทำความผิดซ้ำ และเบี่ยงเบนไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ผู้ศึกษาเห็นว่าในแต่ละประเทศต่างดำเนินกระบวนการภายใต้แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มิได้มุ่งที่จะลงโทษเด็กหรือเยาวชนแต่ต้องการให้เยาวชนแก้ไขความผิดตลอดจนเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ต้องการให้เด็กหรือเยาวชนกลับคืนสู่สังคมโดยมาเป็นทรัพยากรที่ดีเพื่อพัฒนาประเทศต่อไป ซึ่งประเทศนิวซีแลนด์ได้เล็งเห็นและนำมาปรับปรุงใช้ในกฎหมายของตนเป็นประเทศแรกเป็นต้นแบบให้ประเทศอื่นๆนำไปศึกษาเพื่อใช้ในประเทศของตนจะเห็นได้ว่าประเทศนิวซีแลนด์มีการกำหนดขั้นตอน รูปแบบวิธีการ คณะบุคคลที่เข้าร่วมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้อย่างชัดเจน อีกทั้งหน่วยงานต่างๆมีความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติก่อให้เกิดประสิทธิภาพ ส่วนประเทศแคนาดาจะกำหนดหลักเกณฑ์ของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้ จะมีความแตกต่างกันเรื่องโปรแกรมของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาที่นำมาใช้ซึ่งแต่ละรัฐนั้นสามารถเลือกนำมาใช้ได้ตามความเหมาะสมแก่ประเภทคดี ส่วนประเทศญี่ปุ่นแม้ว่าจะไม่ได้้นำการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในรูปแบบที่เป็นทางการ ด้วยวัฒนธรรมสังคมญี่ปุ่นเป็นประเพณีการขอโทษและการให้อภัยจึงทำให้คดีเล็กน้อยไม่ถูกดำเนินการทางกฎหมาย อีกทั้งพนักงานตำรวจมีส่วนสำคัญในการสอดส่องดูแลพื้นที่เขตชุมชนที่รับผิดชอบและมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างใกล้ชิดจึงทำให้คดีความผิดเล็กน้อยไม่เข้าสู่ศาล

4.4 เหตุผลและความจำเป็นของการกำหนดตัวบุคคลในรูปคณะกรรมการที่ร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไข พ้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 52 ว่าเด็กและเยาวชน มีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟู ในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว

การแทรกแซงและการจำกัดสิทธิของเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งสถานะของครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุม ดูแล และบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยผลของกฎหมายประกอบกับนโยบายของกระทรวงยุติธรรมจึงถูกกำหนดให้เป็นหน่วยงานที่ต้องนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อหันเหคดีเด็กและเยาวชนโดยไม่ต้องเข้าสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งในการประชุมที่จัดขึ้นโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้นจะเป็นไปตาม มาตรา 87 ประกอบมาตรา 86 แห่ง พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

การดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดและการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อเสนอต่อพนักงานอัยการอันเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด กฎหมายบัญญัติให้มีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นไปตามหลัก มาตรา 87 ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ¹²² อันเป็นการร่วมกันจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดโดยบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งอยู่ในดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ ในการกำหนดผู้เข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนี้มีรูปแบบที่คำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับและเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนเพราะมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความเข้าใจถึงจิตใจที่เปราะบางของเด็กหรือเยาวชน มีประเด็นที่น่าสนใจว่าหากผู้อำนวยการสถานพินิจไม่ได้เชิญผู้แทนชุมชนหรือ ผู้แทนชุมชนนั้นส่งตัวแทนซึ่งมิได้มีบทบาทหน้าที่โดยตรง

¹²² พระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ. 2553.มาตรา 87.

เกี่ยวกับเยาวชน หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการที่เยาวชนกระทำความผิดเข้าร่วมในการจัดทำแผน จะทำให้แผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กเสียไปหรือไม่ หรือมีประสิทธิภาพอย่างไร ดังจะเห็นได้ว่าการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขเด็กหรือเยาวชนนั้น หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นเป็นการสมควร สามารถจัดให้ผู้แทนชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมได้มิได้เป็นบทบัญญัติที่เคร่งครัดให้ผู้แทนชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขเด็กหรือเยาวชนเสมอไป แต่อย่างไรก็ตามหากคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดที่เด็กควรได้รับและประสิทธิผลในการปราบปรามพฤติกรรมเกี่ยวกับการนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของต่างประเทศมาใช้ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้เพื่อหันเหคดีเด็กและเยาวชนบางกลุ่มออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กหรือเยาวชนนั้น การมีส่วนร่วมของครอบครัวอันเป็นพื้นฐานสำคัญของเด็กและเยาวชน และผู้นำชุมชนในสิ่งแวดล้อมที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่จะสามารถยุติปัญหาอาชญากรรมในเด็กและเยาวชนได้ไม่ว่าจะเป็นการลดอัตราการเกิดปัญหาอาชญากรรม เปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดแก้ไขกลับตัวเป็นคนดีโดยไม่ต้องมีมลทินหรือตราบาปติดตัว เป็นการตัดโอกาสในการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนซ้ำต่อไปในอนาคต ประหยังบประมาณในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน ส่งผลให้ปริมาณคดีเด็กและเยาวชนที่จะเข้าสู่กระบวนการของศาลเยาวชนและครอบครัวลดน้อยลง อีกทั้งในการจัดทำแผนแก้ไขของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หากได้เข้าร่วมในการจัดทำแผนจะก่อให้เกิดผลป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดของเด็กในอนาคต หากพิจารณาแล้วล้วนแต่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กและสังคม อีกทั้งยังเป็นการบำบัดฟื้นฟูเด็กสำนึกในการกระทำและเป็นมาตรการป้องกันเด็กและเยาวชนกระทำความผิดซึ่งต้องเข้าสู่กระบวนการอีกทางหนึ่ง แต่ทั้งนี้ก็ยังต้องคำนึงถึงผู้ที่ได้รับความเสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดนั้นควรมีส่วนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในการกำหนดแนวทางกำหนดรูปแบบของแผนเพื่อที่จะได้รับการเยียวยาที่เหมาะสมและในภาคสังคมควรเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมในการกำหนดแผนฟื้นฟูเพราะเมื่อเยาวชนพ้นจากแผนฟื้นฟูแล้วเยาวชนต้องกลับคืนสู่สังคมซึ่งภาคสังคมมีส่วนสำคัญที่ไม่ให้เยาวชนหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกอันเป็นการคืนคนดีสู่สังคม

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนยังขาดบุคคลที่คุ้มครองสิทธิเด็กและอธิบายให้เด็กและเยาวชนเข้าใจถึงหลักการของกฎหมาย ทั้งนี้ ที่ปรึกษากฎหมาย ในการพิจารณาอาญาเด็กหรือเยาวชนจะมีทนายความว่าความแก้ต่างคดีแทนไม่ได้แต่สามารถมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ทั้งนี้เพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายต้องการที่จะคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนให้มีที่ปรึกษากฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นไม่ตก

เป็นฝ่ายเสียเปรียบในรูปคดี แต่ประการหนึ่งที่มีความสำคัญในการเป็นที่ปรึกษากฎหมายนั้นก็คือ การเข้ามาแสวงหาข้อเท็จจริงตลอดจนสืบประวัติความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนผู้เป็นจำเลย เพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจตัดสินคดีให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่จำเลย ด้วยเหตุนี้ที่ปรึกษากฎหมายใน ศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรมีที่ปรึกษากฎหมายเข้าร่วมในการจัดทำแผนฟื้นฟูด้วย เพื่อคุ้มครองสิทธิเด็ก และเยาวชนและอธิบายข้อกฎหมายให้เด็กและเยาวชนเข้าใจเพื่อเป็นการลดไม่ให้เกิดและเยาวชน กลับกระทำความผิดซ้ำอีก

ตามพระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดี ครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 87 ได้กำหนดให้อัยการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือไม่ได้ โดยทำเป็นหนังสือหากไม่เข้าร่วมก็ได้ แต่ในระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและ เยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 6 กำหนดให้ผู้ประสานการประชุม เชิญผู้เข้าร่วมประชุม ดังต่อไปนี้

- (1) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือ ผู้แทน องค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ
- (2) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหายในกรณี ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ
- (3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์
- (4) พนักงานคุมประพฤติ
- (5) พนักงานอัยการ

หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับ ผลกระทบจากการกระทำความผิด ด้วยก็ได้

การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายมี ส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และการกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในแผนต้องสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย ทั้งนี้แผนดังกล่าว ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชน” จะเห็นได้ว่าตามระเบียบดังกล่าวได้ กำหนดให้พนักงานอัยการต้องเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าเกิดความ ลักลั่นของกฎหมาย และพระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและ คดีครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 87 มิได้คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน รวมทั้งการจัดทำแผนให้เป็น ระเบียบเรียบร้อย ก่อให้เกิดการใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติที่ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน กล่าวคือในทาง

ปฏิบัติงานงานอัยการจะมีหนังสือเวียนเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู ดังนั้น ในการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารของ สำนักงานอัยการจังหวัดคดีเยาวชนและครอบครัวซึ่งกำหนดนโยบายบริหารงาน อันส่งผลให้เป็น การไม่ต่อเนื่องของนโยบายที่กำหนดให้เจ้าพนักงานอัยการปฏิบัติตามระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าควรกำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเพื่อให้พนักงานอัยการเป็นผู้นำที่จะดำเนินการประชุมจัดทำแผนไปตามกฎหมายและ คุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของคู่ความทั้งสองฝ่าย เพื่อให้เกิดการสมประโยชน์ทั้งสองฝ่าย โดย ฝ่ายผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายและเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดสำนึกผิดในการ กระทำและไม่คิดที่จะกระทำความผิดอีก

ดังนั้นเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนและประโยชน์แห่งความยุติธรรมจึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อให้เกิดความชัดเจนมีประสิทธิภาพ และความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆที่ดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันตามกฎหมายที่ เกี่ยวข้องควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธี พิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 เรื่องการกำหนดคณะผู้เข้าร่วมจัดทำแผนฟื้นฟูบำบัด เด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและ ครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 87 โดยกำหนดให้ผู้แทนชุมชนที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่เกี่ยวข้องกับ เยาวชนเป็นคณะกรรมการในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นส่วนสำคัญเพราะผู้แทน ชุมชนมีความใกล้ชิดตัวเด็กและเยาวชนย่อมรู้จักตัวเด็กและเยาวชนในชุมชนเป็นอย่างดี หากเข้า ร่วมในการกำหนดแผนฟื้นฟูเด็กและอาจกำหนดให้ร่วมปฏิบัติตามแผนด้วยจะสามารถกำหนด รูปแบบแผนที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับตัวเด็กและเยาวชนและครอบครัวของเด็ก เพื่อที่จะทำให้ เด็กและเยาวชนสามารถจะกลับตัวเป็นคนดีได้อย่างแท้จริงและไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีกเมื่อ พ้นจากแผนบำบัดฟื้นฟูก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า ตลอดจนใกล้เกลี่ยลดความขัดแย้งที่ผู้เสียหาย มีต่อผู้กระทำความผิดได้ในระดับหนึ่งเพื่อต่อไปเมื่อเด็กพ้นจากการปฏิบัติตามแผนแล้วเด็กสามารถ กลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข

การจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนั้นให้พนักงานอัยการมีอำนาจทำความเข้าใจ เห็นชอบด้วยแผนในขณะที่เข้าร่วมการจัดทำโดยไม่ต้องรอผู้อำนวยการสถานพินิจเสนอแผนแก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนต่อพนักงานอัยการภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการ

กระทำ เพื่อขับเคลื่อนให้การจัดทำแผนฟื้นฟูมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ตามความเป็นจริงลดขั้นตอนการดำเนินงานและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมที่ใช้ในมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ตลอดจนกำหนดนโยบายระเบียบข้อบังคับภายในองค์กรให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเด็กที่มุ่งเน้นป้องกันให้เด็กและเยาวชนห่างจากการกระทำความผิดหรือหากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นควรแก้ไขบำบัดมากกว่าที่จะลงโทษเพื่อให้เด็กไม่ต้องหวนมากระทำความผิดซ้ำอีก อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับการประชุมจัดทำแผนฟื้นฟูเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกระบวนการที่หันเหเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยยังไม่เข้าสู่กระบวนการทางศาลซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยคำนึงถึงประโยชน์และคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน ตลอดจนเป็นการใกล้ชิดเพื่อความยุติธรรมต่อทุกฝ่าย จึงควรมีบุคคลดังต่อไปนี้เข้าร่วมในการจัดทำแผนตั้งแต่ต้นกระบวนการเพื่อความสอดคล้องต่อเนื่องของกระบวนการควรให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในเขตพื้นที่ที่เยาวชนกระทำความผิด หรือท้องที่ที่เด็กมีภูมิลำเนาเข้าร่วมในการจัดทำแผนฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดซ้ำในเด็กหรือเยาวชนอื่น เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นบุคคลซึ่งตั้งต้นคดีหากมีเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ต้องมีการสอบสวน จับกุม หากได้เข้าร่วมในแผนย่อมทำให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมกระทำความผิดของเด็กและควรให้มีที่ปรึกษากฎหมายเข้าร่วมในการจัดทำแผนฟื้นฟูด้วย เพราะมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำแผนฟื้นฟูนั้นสามารถทำได้ทั้งก่อนขึ้นศาลหรือชั้นพิจารณาของศาลแม้หลังศาลพิพากษาที่สามารถนำกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ประกอบได้จึงควรมีการดำเนินการแนวปฏิบัติในทิศทางเดียวกันเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้ซึ่งกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้องที่ปรึกษาทางกฎหมายยังไม่ได้มีส่วนเข้าร่วมในการจัดทำแผนแต่ในกระบวนการพิจารณาของศาลต้องมีที่ปรึกษาทางกฎหมายเข้าร่วมเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน ซึ่งในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูที่คำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับการบำบัดฟื้นฟูก็จำเป็นจะต้องมีบุคคลซึ่งคุ้มครองสิทธิและเป็นที่ยอมรับของคำแนะนำของเด็กและเยาวชนตลอดจนอธิบายข้อกฎหมายสิทธิที่เด็กหรือเยาวชนจะได้รับหากปฏิบัติตามแผน หรือหากมิได้ปฏิบัติตามแผนจะมีการดำเนินการต่อไปอย่างไรทำให้เด็กและเยาวชนเข้าใจเพื่อเป็นการลดไม่ให้เด็กและเยาวชนกลับกระทำความผิดซ้ำอีก

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

เด็กและผู้ใหญ่ที่กระทำความผิดนั้นมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องวุฒิภาวะ การตระหนักรู้ถึงผลกระทบที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในช่วงวัยรุ่นซึ่งร่างกายและจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ถ้าสังคมเข้าไปจัดการกับเด็กกระทำความผิดเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ก็เป็นทำลายทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าและการจัดการกับปัญหาเด็กกระทำความผิดโดยการควบคุมตัวเด็กจำนวนมากในสถานพินิจนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดี และเป็นการตัดโอกาสเด็กออกจากสังคม

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงมีแนวคิดในการหันเหเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม พร้อมทั้งฟื้นฟูแก้ไขการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนไปด้วยมากกว่าที่ลงโทษหรือนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางศาล

ปรากฏว่าประเทศไทยมีกฎหมายรองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนไว้อย่างกว้างๆ กฎหมายที่กำหนดวิธีดำเนินคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและทำให้สามารถจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนได้ คือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 โดยมีบทบัญญัติมาตราที่สำคัญที่สนับสนุนให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ได้แก่ มาตรา 63 ซึ่งปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2533 ขึ้น จึงทำให้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ถูกยกเลิก และได้มีการนำพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2533 มาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็น มาตรการทางเลือกที่ใช้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดเพื่อการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน การบรรเทาผลร้าย ทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย สร้างความปลอดภัยหรือความสงบสุขแก่ชุมชนและสังคม และเสนอแผนดังกล่าวให้พนักงานอัยการพิจารณา เป็นการให้อำนาจ

ผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้มีบทบาทในการเริ่มต้นใช้ดุลพินิจในการทำความเห็นสั่งไม่ฟ้องต่อพนักงานอัยการ โดยการทำความเห็นสั่งไม่ฟ้องของผู้อำนวยการสถานพินิจนี้เองที่สามารถนำเอาประชุมกลุ่มมาใช้เป็นตัววัดหรือเป็นเหตุผลพื้นฐานในการทำความเห็นสั่งไม่ฟ้องได้ หากเห็นว่าเด็กสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้เพื่อส่งให้พนักงานอัยการทำความเห็นสั่งไม่ฟ้องอีกทีหนึ่ง วิธีการดังกล่าวถือเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่งถือเป็นขั้นตอนก่อนฟ้องที่สามารถเห็นเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยที่เด็กและเยาวชนยังไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการทางศาล

อย่างไรก็ตามไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงเรื่องการประชุมกลุ่มไว้ชัดเจนให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย จึงยังเป็นกระบวนการที่ยังไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงบุคคลที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือไม่ ในทางปฏิบัติผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความเข้าใจถึงกระบวนการอย่างถ่องแท้ ตลอดจนมีการประสานงานระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง จะเห็นว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนที่ประเทศไทยนำมาปรับใช้กับการกระทำความผิดของเด็กเพื่อฟื้นฟูและแก้ไขเด็กให้มีความสำนึก เพื่อให้กลับตนเป็นคนดีนั้นมีข้อดีแต่การนำมาใช้ยังติดขัดในทางปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย ตลอดจนการประสานงานระหว่างองค์กรที่จะทำให้การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเกิดปัญหาในทางปฏิบัติเมื่อนำไปใช้

5.2 ข้อเสนอแนะ

1. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 หมวด 7 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในมาตรา 87 ดังต่อไปนี้

1.1 เรื่องการกำหนดคณะผู้เข้าร่วมในการจัดทำแผนฟื้นฟูบำบัดเด็กและเยาวชน ในมาตรา 87 จาก “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้” แต่เป็น “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ผู้แทนชุมชนที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติ” เพื่อให้ผู้แทนชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับตัวเด็กสามารถให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชน ตลอดจนช่วยไกล่เกลี่ยระหว่างฝ่ายผู้กระทำความผิดกับ

ฝ่ายผู้เสียหายเพื่อลดทอนความรู้ด้านลบที่มีต่อกัน อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเชิงสมานฉันท์เพื่อหันเหเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยเด็กได้รับการแก้ไข บำบัด พื้นฟูให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้โดยไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

1.2 ควรกำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูเด็ก และเยาวชน เว้นแต่มีเหตุจำเป็นทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมได้ อาจส่งตัวแทนหรือส่งหนังสือแจ้งแก่ทางฝ่ายผู้ประสานงาน เพราะกระบวนการจัดทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง อำนาจพิจารณาคำสั่งไม่ฟ้องเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นอำนาจของพนักงานอัยการเพื่อประโยชน์สูงสุดที่เด็กและเยาวชนจะได้รับ ควรเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการสอบถามข้อเท็จจริง ทำให้ทราบพฤติการณ์การกระทำความผิด ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่างๆ ในการกระทำ เพื่อพิจารณาคำสั่งเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยหรือมีคำสั่งประการใดๆ แก้ไขแผนแก้ไขฟื้นฟูเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

1.3 ควรกำหนดเพิ่มเติมให้มีที่ปรึกษาทางกฎหมายเข้าร่วมในการจัดทำแผนฟื้นฟู เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนให้ได้รับความเป็นธรรม อีกทั้งที่ปรึกษากฎหมายมีความชำนาญในคดีเด็ก ย่อมมีการปฏิบัติต่อเด็กที่เหมาะสม มีการอธิบายชี้แนะแนวทางว่าหากเด็กและเยาวชนได้มีการปฏิบัติตามแผนบำบัดแก้ไขฟื้นฟูแล้วจะได้รับประโยชน์ให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีทางกระบวนการยุติธรรม แต่หากมิได้มีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว เด็กหรือเยาวชนจะถูกดำเนินการต่อไปในกระบวนการใด ทำให้เด็กและเยาวชนมีความเข้าใจในกระบวนการและมีความสนใจในการปฏิบัติตามแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูจนสำเร็จ

1.4 ควรกำหนดเพิ่มเติมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องถิ่นที่เด็กหรือเยาวชนอยู่อาศัยเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีบางประเภทที่จำเป็นต้องอาศัยการติดตามคอยสอดส่องดูแลเป็นระยะ แต่ควรแยกพนักงานสอบสวนที่จับกุมและทำการสอบสวนเด็กหรือเยาวชนออกจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟู เพื่อลดทัศนคติทางลบของพนักงานสอบสวนที่มีต่อเด็กและเยาวชนและเป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนกลับตัวเป็นคนดี

1.5 ควรกำหนดเพิ่มเติมให้อำนาจพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้แก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งดำเนินคดีต่อไป หรือไม่เห็นชอบด้วยกับแผนดังกล่าว ได้ในขณะที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยไม่ตัดอำนาจพนักงานอัยการในการที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งนั้นได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ อันเป็นการช่วยลดขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการเพื่อ

ความสะดวกรวดเร็ว แต่ยังคงไว้ซึ่งประโยชน์สูงสุดที่เด็กหรือเยาวชนจะได้รับแล้วเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จากเดิม “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำ แผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ” แก้ไขเป็น “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตาม มาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ผู้แทนชุมชนที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติ ที่ปรึกษาทนายความ พนักงานอัยการ หรืออาจเชิญเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติเข้าร่วมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยก็ได้ ทั้งนี้ ให้พนักงานอัยการที่เข้าร่วมแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีอำนาจพิจารณาทำคำสั่งเห็นชอบ ไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือแก้ไขประการใดๆ โดยมีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ”

2. ควรแก้ไขระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ในเรื่องการกำหนดตัวบุคคลที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูใหม่โดยเพิ่มที่ปรึกษาทนายความ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้แทนชุมชนที่เด็กมีถิ่นที่อยู่ มาเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมาย มีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ โดยจากเดิมว่า “ข้อ 6 ให้ผู้ประสานการประชุม เชิญผู้เข้าร่วมประชุม ดังต่อไปนี้

- (1) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ
- (2) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหายในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ
- (3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์
- (4) พนักงานคุมประพฤติ
- (5) พนักงานอัยการ

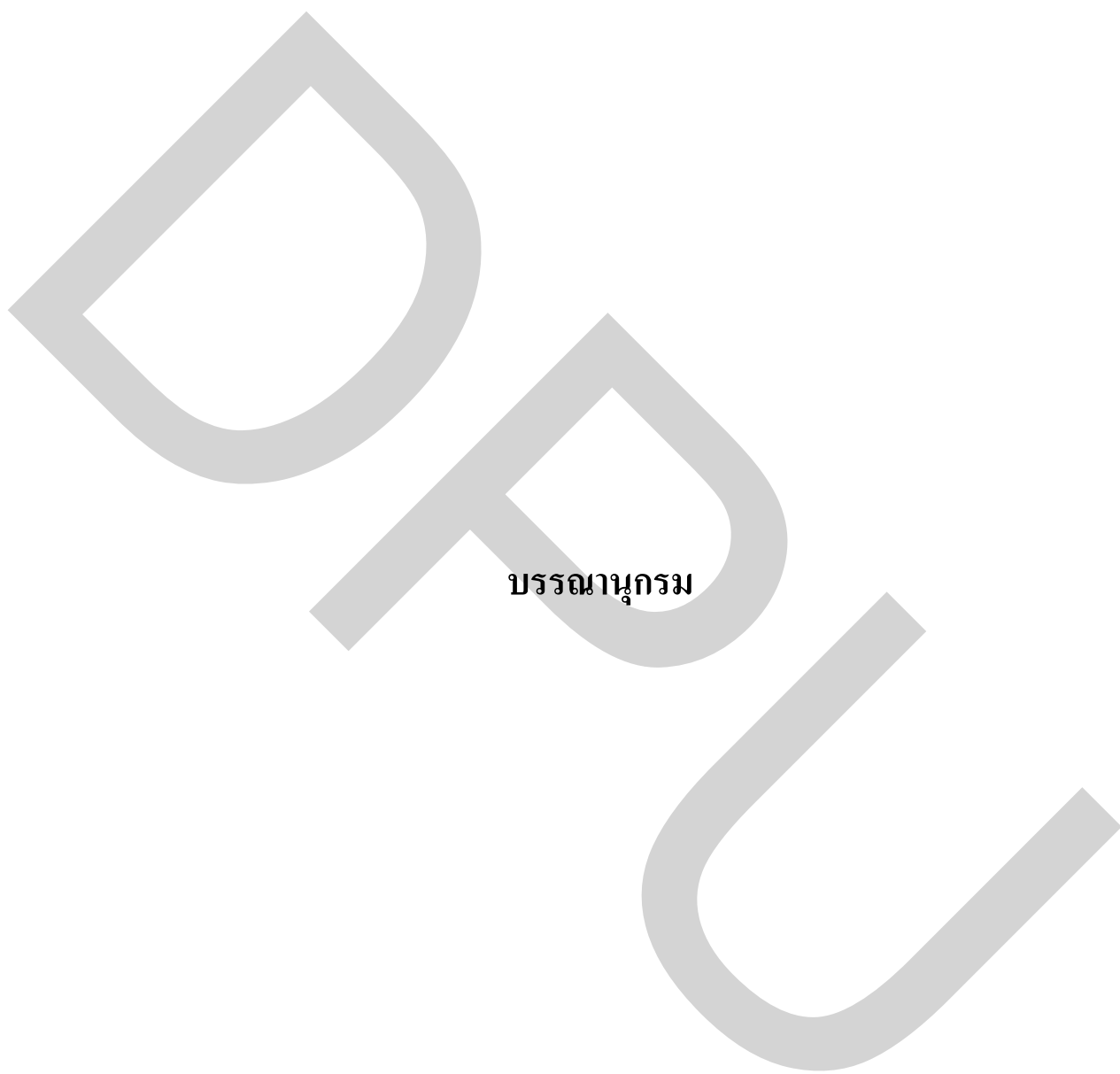
หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดด้วยก็ได้”

แก้ไขเป็น “ข้อ 6 ให้ผู้ประสานการประชุม เชิญผู้เข้าร่วมประชุม ดังต่อไปนี้

- (1) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ
- (2) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหายในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ
- (3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์
- (4) พนักงานคุมประพฤติ
- (5) พนักงานอัยการ
- (6) ผู้แทนชุมชนที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติ
- (7) ที่ปรึกษาทางกฎหมาย

หากเห็นสมควรอาจเชิญเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เด็กมีที่อยู่อาศัยหรือมีถิ่นที่อยู่ด้วยก็ได้”

3. หากในอนาคตมีการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้มากขึ้น จึงควรมีการเพิ่มทรัพยากรบุคคลในการปฏิบัติงานเพื่อให้สอดคล้องกับปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

คณิต ฌ นคร. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ:วิญญูชน.

ณัฐสา นัตรไพฑูรย์. (ม.ป.ป.). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติใน นานาชาติ*, เอกสารจัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ สหราชอาณาจักร, 2550.

ชนกมล สุธงทกซ์. (2553). *การนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาปรับใช้กับการกระทำความผิด ของเด็กและเยาวชน* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ประมวลกฎหมายอาญา

ประเทือง ธนิยผล. (2552). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย รามคำแหง.

ประธาน วัฒนวาณิชย์. (2526). *กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ: คณะ นิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติศาลเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว พ.ศ.2553.
มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์. (2548). *บทบาทของผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวของไทย ศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีของประเทศฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำ แผนแก้ไขฟื้นฟู พ.ศ. 2554

วิชา มหาคุณ. (2543). *การปฏิรูประบบศาลเยาวชนและครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: น.ป.ท.

วันชัย รุจนวงศ์. *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนใน ประเทศไทย*. เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการการนำหลักยุติธรรมเชิง สมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว, หน้า 2-3, วันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2549 ณ

ห้องประชุม 1 ชั้น 7 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพฯ.

_____. (2549). *มาตรฐาน การปฏิบัติงานในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตาม มาตรฐานขององค์การสหประชาชาติกับประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ในการดำเนินงาน และการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด*. กรุงเทพฯ: กรมคุมประพฤติ.

ศูนย์เครือข่ายสิทธิเด็กเอเชียเน็ท. (2540). “กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการ บริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง).” *บทบัญญัติ*, 53, 4.

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม. (2553). *กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใน ศาลยุติธรรม* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สรวิต ลิ้มปริงยี. (ม.ป.ป.). การไต่ถามสืบค้นในคดีอาญา ประสพการณ์ในนิวซีแลนด์, สำนักกระบวนวิธีพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. สืบค้น 20 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.library.coj.go.th>.

อัจฉริยา ชูตินันท์. (2552). *กฎหมายเกี่ยวกับคดีเด็ก เยาวชนและครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2555 มิถุนายน- สิงหาคม). “พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธี พิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.” *วารสารนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์*. 1(1), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,

_____. (2557). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ภาษาต่างประเทศ

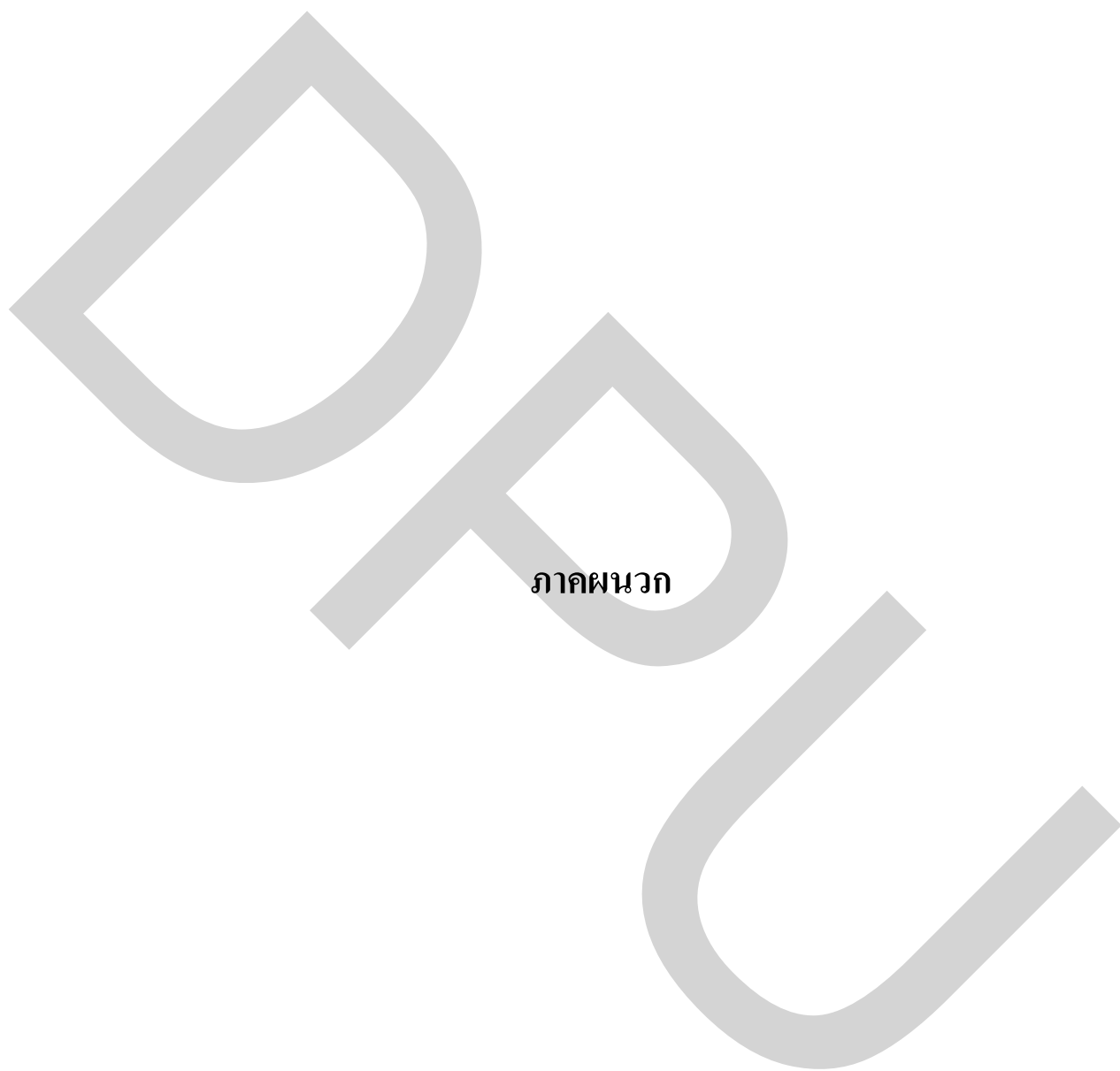
Aaeon Epp. (2008). “Punishment Not Answer For Crime, CMU Professor Say” 27 June 2008,

Paul Redekop’s New Book Aims to Take Restorative Justice to Next Level, Retrieved 11 January 2014, from [http:// www.cmu.ca/news/RedekopBook.html](http://www.cmu.ca/news/RedekopBook.html).

- Alan Edwards & Jennifer Haslett. (n.d.). Domestic Violence and Restorative Justice: Advancing The Dialogue, 6th International; Conference on June 2003. Retrieved 4 January 2014, from <http://www.sfu.ca/cfrj/fulltext/haslett.pdf>.
- Arlene Groh. (n.d.). Restorative Justice: a Healing Approach to Elder Abuse. Retrieved 5 January 2014, from <http://www.sfu.ca/cfrj/fulltext/groh.pdf>.
- Chis Cuneen. (1997). "*Community Conferencing and The Fiction of Indigenous Control*".
- David Miers. (2001). *An International Review of Restorative Justice*. Crime Reduction Research Series Paper 10. Home Office.
- Donald J, & Schmid. (2001). Restorative Justice in New Zealand : A Model for U.S. *Criminal Justice*, Wellington.
- Heino Lilles. (2002). Circle Sentencing: Part of The Restorative Justice Continuum. The Third International Conference on Conferencing, Circles and Other Restorative Practices, Minneapolis, Minnesota. Retrieved 12 January 2014, from http://www.iirp.org/library/mn02/mn02_lilles.html.
- Jonathan Eaton and His Hournor Judge FWM (Fred) McElrea, supra note 57, appendix 1
- John Braithwaite. (1996). "*Restorative Justice and a Better Future*", International Institute for Restorative Practices.
- John Owen Haley. (2002). "Japan and Restorative practices". *Prison Fellowship International*. Retrieved 5 January 2014, from <http://www.restorqtivejustice.org.editions/2002/sept02/japan>.
- Judge FWM (Fred) McElrea. (2005). "The New Zealand experience of restorative justice legislation". *a paper presented at 11 Annual Restorative Justice Conference, Fresno Pacific University, Calfonia 23-24 September 2005 and at 5 Annual Conference of The Association for Conflict Resolution, Minneapolis, Minnesota, 30 September 2005. p.2.*

- Judge Stan Thorburn. (2003). *The arrival of Restorative Justice in The Courts : A brief outline of The New Zealand experience*. A paper for a Symposium sponsored by The Institute of The Crime Prevention and Control at Nanjing University, People's Republic of China. p.12.
- Julie Stubbs. (2004). "Restorative Justice, Domestic Violence and Family Violence", *Australia Domestic & Family Violence Clearinghouse*, 9.
- James Bonta, Suzanne Wallace-Capretta, & Jeenifer Rooney. (1998). "Restorative Justice: an Evaluation of The Restorative Resolutions Project", Solicitor General Canada. Retrieved 18 January 2014, from <http://www-ps-sp.ca/publications/corrections/1998/ob.e.asp>.
- Kim Workman . (2008). "The Future of Restorative Justice-Control, Co-option and Co-operation" *Restorative Justice Aotearoa Conference*. Retrieved 25 January 2014, from http://www.restorativejustice.org/10fulltext/workmankim/at_download/file.
- Marianne Nielsen. (1992). "Criminal Justice and Native Self-Government". *Aboriginal People and Canadian Criminal Justice*. Butterworths, Toronto.
- Prison Fellowship International*, Japan and Restorative practices, Retrieved 5 January 2014, from <http://www.restorativejustice.org.editions/2002/sept02/japan>
- Robert B.Cormier. (2002). "*Restorative Justice: Directions and Principles- Developments in Canada*". Public Works and Government Services Canada. pp.ii, 2.
- Rethinking Access to Criminal Justice in Canada: a Critical Review of Needs*. "Responses and Restorative Justice Initiatives". Department of Justice Canada. Retrieved 25 January 2014, from http://www.justice.gc.ca/eng/pi/rs/rep-rap/2003/rr03_2/p/22.html.
- Sara Johnson. (2003). "Restorative Justice Programs and Services in Criminal Matters: Summary of Consultations". *Canadian Centre for Justice Statistics*, p.9.
- School of Criminology, Arts and Social Science. (n.d.). *The Centre for Restorative Justice*, by, The Simon Fraser University, Retrieved 5 January 2014, from <http://www.sfu.ca/crj/index.html>.
- Setsuo Miyasawa. (n.d.). *The politics of increasing punitiveness and the rising populism in Japanese Criminal justice policy*.

- Tony Foley. (2008). "*Restorative Justice and Due Process Protections*", Retrieved 19 January 2014 , from http://www.varj.asn.au/pdf/08_FoleyT_RJandDueProcessProtections.pdf,. *Value and Principles of Restorative Justice in Criminal Matters*. Serving Canadians. Department of Justice Canada. Retrieved 25 January 2014, from [http://www.iirp.org/pdf/RJV Alues-DOJCan.pdf](http://www.iirp.org/pdf/RJV_Alues-DOJCan.pdf).
- Yoko Hosoi,& Haruo Nishimura. (1999). *The Role of apology in The Japanese criminal justice system*, paper presented at The Restoration for Victims of Crime Conference, Melbourne.

ภาคผนวก ก

ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์
วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. ๒๕๕๔

ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
พ.ศ. ๒๕๕๔

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘๗ วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๕ ประกอบกับมาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ มาตรา ๓๕ มาตรา ๓๖ มาตรา ๔๑ มาตรา ๔๓ มาตรา ๔๕ และมาตรา ๕๒ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจึงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการจัดทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. ๒๕๕๔”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

“สถานพินิจ” หมายความว่า สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

“ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสถานพินิจ

“ผู้ประสานการประชุม” หมายความว่า ผู้อำนวยการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานการประชุมกลุ่มเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ ๔ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องเป็นคดีที่อยู่ในหลักเกณฑ์ของกฎหมาย ที่ให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา ๘๖

ข้อ ๕ เมื่อคดีเข้าหลักเกณฑ์ ตามข้อ ๔ ให้พนักงานคุมประพฤติเสนอผู้อำนวยการ เห็นสมควรนำคดีเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นสถานพินิจ เพื่อมีคำสั่งให้บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งหรือมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

การจัดประชุมให้จัดในวัน เวลา และสถานที่ ที่เหมาะสม และเป็นการสะดวกต่อทุกฝ่าย ให้มากที่สุด

ให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบทราบว่าเป็นระหว่างจัดทำ และปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กรณีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ประสบความสำเร็จให้ผู้ประสานการประชุม รายงาน ผู้อำนวยการสถานพินิจทราบเพื่อให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป

ข้อ ๖ ให้ผู้ประสานการประชุม เชิญผู้เข้าร่วมประชุม ดังต่อไปนี้

(๑) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทน องค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ

(๒) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหายในกรณีผู้เสียหาย เป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ

(๓) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์

(๔) พนักงานคุมประพฤติ

(๕) พนักงานอัยการ

หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด ด้วยก็ได้

ข้อ ๗ การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่าย มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และการกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในแผนต้องสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย ทั้งนี้แผนดังกล่าว ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจกำหนดอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนี้

๑) ว่ากล่าวตักเตือน

๒) กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง เด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชน อาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ

๓) ชดใช้เยียวยาความเสียหาย

๔) ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสิบชั่วโมง หรือ

๕) กำหนดมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน

ทั้งนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินหนึ่งปี

ข้อ ๘ ให้ผู้ประสานการประชุมบันทึกแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จัดทำขึ้น แล้วอ่านให้ที่ประชุมฟังอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ที่ประชุมยืนยันความถูกต้องของแผนดังกล่าว โดยจัดทำเป็นสองฉบับ มีข้อความตรงกัน ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องจัดทำให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายใน

สามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

ภายหลังจากที่พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ

ข้อ ๙ ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ปฏิบัติตามแผนให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบ และแจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป

เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วน ให้ผู้อำนวยการรายงานให้พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น ให้ผู้อำนวยการรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ

ข้อ ๑๐ การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องจัดทำให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

ข้อ ๑๑ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้รับค่าพาหนะ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบ

จากกระทรวงการคลัง

ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๔

รัชชัย ไทยเขียว

อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ภาคผนวก ข

ข้อบังคับของประธานสภาผู้ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข
การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. ๒๕๕๖

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
หลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556.

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗ และมาตรา ๕๑ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชน
และครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ประธานศาลฎีกาออกข้อบังคับ
ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. ๒๕๕๖
ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ
และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. ๒๕๕๖”

ข้อ ๒ ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป
ข้อ ๔ ในข้อบังคับนี้

“ศาล” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและ
ครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓

“ผู้รับผิดชอบราชการศาล” หมายความว่า อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชน
และครอบครัว หรือผู้ที่บุคคลดังกล่าวมอบหมายให้ดำเนินการตามข้อบังคับนี้

“ผู้ประสานการประชุม” หมายความว่า ผู้ที่ศาลมีคำสั่งให้เป็นผู้ดำเนินการจัดทำแผนแก้ไข
บำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้

“แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” หมายความว่า มาตรการ แนวทาง ขั้นตอนและวิธีการแก้ไขบำบัด
ฟื้นฟู

ที่กำหนดโดยที่ประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง
บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ปฏิบัติ รวมทั้งการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่
ผู้เสียหาย

“ผู้อำนวยการสถานพินิจ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

หมวด ๑

หลักเกณฑ์ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ ๕ ในคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ศาลอาจมีคำสั่งให้นำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ได้ ภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) คดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม

กรณีเป็นความผิดหลายกรรมต่างกันหรือกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท ให้ถือข้อหาที่มีอัตราโทษสูงสุดเป็นเกณฑ์

(๒) เด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(๓) เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

(๔) ผู้เสียหายยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(๕) โจทก์ไม่คัดค้าน

(๖) พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร

(๗) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนความประพฤติจากกลับตนเป็นคนดีได้

(๘) มีแนวโน้มว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายตามสมควร

ในกรณีที่มีเด็กหรือเยาวชนหลายคนถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีเดียวกัน ให้พิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นรายบุคคล

ข้อ ๗ เด็กหรือเยาวชนที่เคยเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา ๘๖ มาแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ หากต่อมามีการฟ้องคดีต่อศาลและศาลที่พิจารณาคดีนั้นเห็นว่าควรนำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้มาใช้ก็ได้

ข้อ ๑๐ ให้ผู้ประสานการประชุมเชิงบุคคลต่อไปนี้เข้าร่วมการประชุมเพื่อพิจารณาจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(๑) เด็กหรือเยาวชนผู้ถูกฟ้อง บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย

(๒) ผู้เสียหาย บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลในกรณีผู้เสียหายยังเป็นผู้เยาว์หรือวุฒิภาวะยังไม่เพียงพอแก่การเข้าร่วมการประชุมตามลำพัง

(๓) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์

เข้าร่วมประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยก็ได้

ข้อ ๑๑ ในกรณีมีเหตุสมควร ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงาน ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนหรือพนักงาน อัยการเข้าร่วมประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยก็ได้

ข้อ ๑๒ ผู้ประสานการประชุมต้องดำเนินการประชุมภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) ให้เด็กหรือเยาวชนได้แสดงออกถึงความรู้สำนึกในการกระทำและรับผิดชอบต่อการกระทำ ของตน

(๒) ให้เด็กหรือเยาวชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจความรู้สึกและผลที่ผู้เสียหายได้รับ เพื่อให้ ผู้เสียหายมีความรู้สึกที่ดีและตระหนักว่าทุกคนมิได้เพิกเฉย ละเลยต่อความรู้สึกและความเสียหาย ที่ผู้เสียหายประสบ

(๓) แสวงหาแนวทางในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนตลอดจนกำหนด มาตรการ

ในการป้องกันมิให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอีก จากผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่าย โดยให้คำนึงถึง ความรู้สึกและจิตใจของผู้เสียหาย รวมทั้งการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยไม่ต้อง คำนึงถึงตัวเงินเป็นสำคัญ

เพิ่มเติม

(บทบัญญัติว่าด้วยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เน้นการแก้ไขฟื้นฟู ค้นหาสาเหตุ การกระทำความผิด เพื่อกำหนดแนวทางปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับเข้าสู่สังคมได้อย่าง ปกติสุขและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ให้ลดการกระทำความผิดซ้ำ)

- บทบัญญัติว่าด้วยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในชั้นก่อนฟ้อง

ไม่มีบทบัญญัติใดที่ให้นักลที่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย เช่น ที่ปรึกษากฎหมาย ทนายความ เข้าร่วม ร่วม จึงควรให้ที่ปรึกษาทางกฎหมายเข้าร่วม

- การยอมความหรือการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในชั้นก่อนฟ้องคดี ตามมาตรา 86 และชั้นฟ้องคดีเข้าสู่ศาลแล้ว ตามมาตรา 90 ประกอบมาตรา 92 ควรกำหนดบทบัญญัติว่าหากผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายสามารถตกลงในเรื่องค่าเสียหายหรือค่าทดแทนหากผู้ที่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติไม่ ปฏิบัติตามข้อตกลงคือผิดสัญญายอมโดยไม่ปฏิบัติข้อหนึ่งข้อใด ผลของการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง หรือสัญญายอมนั้นสามารถบังคับคดีได้ทันทีโดยไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งอีก

ภาคผนวก ค

บทสัมภาษณ์พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการและพนักงาน
สถานพินิจเด็กและเยาวชน

บทสัมภาษณ์

พนักงานสอบสวนสภ.พังโคน

เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2557

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวนิศรา รัตนเกียรติกันต์

- ท่านทำงานสืบสวนสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนมานานเท่าไร

ตอบ ทำงานมานาน 14 ปี

- ท่านเคยเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ เมื่อใด

ตอบ เคยเข้าร่วม แต่นานๆครั้ง เคยเข้าในคดีพระราชบัญญัติจราจร พ.ศ. 2522 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

- ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเรื่องกระบวนการจัดทำแผนฟื้นฟูเด็กและเยาวชนอย่างไร พร้อมข้อเสนอแนะ

ตอบ ในทางปฏิบัติพบว่ากระบวนการดังกล่าวมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและซับซ้อนมากกว่ากระบวนการทางศาล และกระบวนการดังกล่าวเน้นคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน ในการดำเนินงานจึงต้องกระทำตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้ อีกทั้งตามกฎหมายว่าด้วยการจับกุมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกำหนดให้ต้องนำตัวเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดส่งต่อศาลที่มีเขตอำนาจภายใน 24 ชั่วโมงเป็นเงื่อนไขกำหนดให้เจ้าพนักงานสอบสวนปฏิบัติงานด้วยความยากลำบากเพราะต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆเพื่อส่งต่อศาลภายในกำหนดเวลาที่จำกัด ในการสอบปากคำเด็กกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้ต้องมีบุคคลดังต่อไปนี้เข้าร่วมในการสอบสวนเด็กและเยาวชนคือ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ทนายความ ผู้ปกครองหรือผู้ที่เด็กร้องขอ จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ซึ่งในรูปแบบการจัดทำแผนฟื้นฟูก็เช่นกันที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนด้วยภาระหน้าที่ของแต่ละคนจึงจำเป็นต้องจัดสรรเวลาให้เหมาะสม

บทสัมภาษณ์

กองบัญชาการตำรวจนครบาล 4 สน.หัวหมาก

เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2557

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวนิศรา รัตนเกียรติกานต์

- ท่านทำงานมานานเท่าไร

ตอบ ทำงานมานาน 7 ปี

- ท่านทราบเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องหรือไม่อย่างไร

ตอบ พอทราบบ้างว่าเป็นกระบวนการเชิงสมานฉันท์เพื่อหันเหเด็กออกจากกระบวนการอาญา แต่ไม่ได้เข้าไปสัมผัสจึงไม่มีความรู้เท่าผู้ที่ดำเนินการด้านนี้โดยตรง

- ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง หากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควรจะมีการเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมในการจัดทำแผน หรือหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชน พนักงานอัยการเข้าร่วมด้วยก็ได้ ท่านเห็นว่าบุคคลที่เข้าร่วมมีความเหมาะสมหรือไม่

ตอบ เหมาะสมดีแล้ว

- หากมีการกำหนดให้มีพนักงานตำรวจ ที่ปรึกษากฎหมาย เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ท่านมีความเห็นว่าจะทำให้กระบวนการมีประสิทธิภาพมากขึ้นหรือไม่

ตอบ น่าจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นแต่มองว่าหากกำหนดให้พนักงานตำรวจเข้าร่วมในการจัดทำแผนบำบัดแก้ไขฟื้นฟู จะทำให้พนักงานตำรวจมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากมีกฎหมายกำหนดให้พนักงานตำรวจจะต้องทำหน้าที่ภายในกรอบระยะเวลาที่จำกัดแล้ว ยังไม่มีมาตรการใดที่จะกำหนดทางแก้ไขปัญหาที่พบในทางปฏิบัติให้ อีกทั้งยังจะต้องมาเข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู อาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องระยะเวลาและขั้นตอนกระบวนการสะกดหยุดลงซึ่งจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี จึงเห็นว่าหากกำหนดให้ที่ปรึกษากฎหมาย ซึ่งมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับคดีเด็กและมีวิธีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมมาเข้าร่วมในการจัดทำแผนก็น่าจะเพียงพอแล้ว

บทสัมภาษณ์

พนักงานอัยการจังหวัดสกลนครแผนกคดีเยาวชน

เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2556

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวนิศรา รัตนเกียรติกานต์

- ท่านเคยเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือไม่

ตอบ เข้าร่วมประชุมตลอด หากไม่ติดภารกิจหน้าที่อื่น

- ปัญหาในทางปฏิบัติงานมีอย่างไรที่พบ และข้อเสนอแนะอย่างไร หากมี

ตอบ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนซึ่งได้ผ่านกระบวนการทางศาล จะไม่เกรงกลัวกระบวนการยุติธรรมและมีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีกได้ในอนาคต จึงเห็นว่าควรนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อให้เด็กได้พบปะพูดคุยกับผู้เสียหายและตัวแทนชุมชน ทำให้เข้าใจในสิ่งที่กระทำลงไปและมีความสำนึกผิดได้จึงไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก

-ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเรื่องกระบวนการจัดทำแผนฟื้นฟูเด็กและเยาวชนอย่างไร พร้อมข้อเสนอแนะ

ตอบ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเรื่องกระบวนการจัดทำแผนฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นการกำหนดรูปแบบที่ชัดเจนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเด็กและเยาวชนที่เป็นมาตรฐานหลักสากล แต่เห็นควรว่าให้เพิ่มมาตรการในการควบคุมและป้องปรามการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเพราะเด็กและเยาวชนในปัจจุบันจะเกิดความเกรงกลัวก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแต่หากเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมซึ่งได้มีการกำหนดหลักคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนให้ถูกระทบน้อยที่สุดอีกทั้งในการพิจารณาคดีไม่ได้เป็นไปโดยเคร่งครัดเหมือนอย่างผู้ใหญ่ จึงทำให้เด็กและเยาวชนที่ผ่านกระบวนการยุติธรรมนั้นเกิดความชินชาไม่เกรงกลัวต่อการกระทำความผิด

บทสัมภาษณ์

พนักงานสถานพินิจเด็กและเยาวชนจังหวัดสกลนคร

เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2556

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวนิศรา รัตนเกียรติกานต์

-ท่านทำงานสถานพินิจเด็กและเยาวชนมานานเท่าใด

ตอบ ทำงานมานานสิบปี

-ท่านทำงานด้านใด

ตอบ เป็นพนักงานคุมประพฤติชำนาญการ

- ปัญหาที่พบในการดำเนินงานจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูมีอย่างไร ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ อย่างไร

ตอบ ประการแรกในการดำเนินงานมีจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอแก่การปฏิบัติหน้าที่ เช่น นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์จะมีประจำหน่วยงานแต่อย่างละหนึ่งคนถ้าไม่มีสถานแรกรับ ในบางกรณีผู้เสียหายผู้กระทำความผิด อีกทั้งผู้เกี่ยวข้องในการร่วมจัดทำแผนมีจำนวนมากแต่ด้วยกรอบระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ จึงอาจทำให้เจ้าหน้าที่ประสานงานตัวบุคคลดังกล่าวด้วยความลำบาก

ประการต่อมาคือ เนื่องด้วยการประชุมเพื่อจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูจะต้องมีบุคคลต่างๆที่กำหนดให้เข้าร่วม ได้แก่ ผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้เสียหาย ต้องสละเวลามาเข้าร่วมซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางอันจะมีผลกระทบต่อการดำรงชีพของบุคคลเหล่านั้น

การจัดทำแผนฟื้นฟูเป็นการระดมความร่วมมือและความเห็นของทุกฝ่ายเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำความผิดกระทำความดีได้โดยก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนทำให้สามารถกลับตนเป็นคนดีของสังคมได้ ซึ่งหากพิจารณาแล้วผู้แทนชุมชนมีความสำคัญต่อตัวเด็กและเยาวชนไม่ต่างจากครอบครัวของเด็กและเยาวชน เพราะเด็กและเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ภายในชุมชนที่มีผู้แทนชุมชนดูแลในภาคสังคมอยู่ โดยวัฒนธรรมประเพณีของไทยนั้นสังคมเป็นแบบเอื้อ

อาหาร และถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันจึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมนั้น เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดเมื่อพ้นจากแผนแก้ไขฟื้นฟูแล้วเด็กจะต้องกลับมาสู่สังคมที่เด็กและเยาวชนได้เคยอาศัยอยู่ เด็กและเยาวชนจำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากสังคมนั้นเพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับตัวเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องหวนมากระทำความผิดซ้ำอีกซึ่งผู้แทนชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่นั้นมีส่วนสำคัญที่จะทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการตอบรับที่ดีจากสังคมได้ โดยชักนำเด็กและเยาวชนให้ร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ และยังเป็นผู้ที่คอยสอดส่องดูแลมิให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ดังนั้นผู้แทนชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนควรเข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเพื่อช่วยกำหนดนโยบายและแนะแนวทางแก้ไขแก่เด็กและเยาวชน

บทสัมภาษณ์

ที่ปรึกษากฎหมาย จังหวัดสกลนคร

เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2557

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวนิศรา รัตนเกียรติกานต์

- ท่านทราบเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง หรือไม่
อย่างไร

ตอบ ทราบว่าเป็นกระบวนการในชั้นก่อนฟ้องเพื่อหันเหเด็กออกจากกระบวนการทางศาล
เพื่อให้เด็กไม่มีประวัติ

- ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มีการจัดทำแผนแก้ไข
บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญบุคคลต่างเข้าร่วมในการจัดทำแผน คือฝ่าย
เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ฝ่ายผู้เสียหายและนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ผู้แทนชุมชน
พนักงานอัยการ เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู ท่านว่าเหมาะสมดีแล้วหรือไม่

ตอบ เหมาะสมดีแล้ว

- หากมีการกำหนดเพิ่มเติมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้มีเจ้าหน้าที่
ตำรวจและที่ปรึกษากฎหมายเข้าร่วม ท่านเห็นว่าเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

ตอบ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ควรมิใช่
เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นผู้จับกุมและได้สอบสวนในข้อหาความผิดของเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันทัศน
คติทางลบต่อเด็ก อันจะก่อให้เกิดความกดดัน ส่วนที่ปรึกษากฎหมาย หากเข้าร่วมจะก่อให้เกิด
ประโยชน์ทั้งต่อตัวเด็กและเยาวชน และกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ เพราะที่ปรึกษาทางกฎหมาย นั้น
มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับคดีเด็กซึ่งจะต้องมีการเข้าอบรมอันจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อเด็กและ
เยาวชนมากกว่าทนายความ ตลอดจนมีความเข้าใจถึงวุฒิภาวะ สภาพร่างกาย สภาพจิต อันทำให้มีการ
ปฏิบัติที่เหมาะสมกับเด็ก

- หากผู้แทนชุมชนที่เด็กมีถิ่นที่อยู่เข้าร่วมในการจัดแผนแก้ไข ท่านคิดว่าจะก่อให้เกิด
ผลกระทบใด

ตอบ ผู้แทนชุมชน เช่นผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มีส่วน
สำคัญในการทำให้เด็กเป็นคนดีของสังคม หากมองจากปัญหาส่วนใหญ่เด็กที่กระทำความผิด มักขาด
ความอบอุ่น อยู่ในความดูแลของผู้อื่นที่มีโชติบิฑามารดา ดังนั้น เด็กหรือเยาวชนจึงให้ความสำคัญกับ
เพื่อน สังคม และสิ่งแวดล้อม หากอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี คบเพื่อนไม่ดี เด็กย่อมกระทำความผิดได้ง่าย ซึ่ง
ผู้แทนชุมชนที่เด็กมีถิ่นที่อยู่จะเป็นผู้ที่คอยกำกับดูแลชุมชนเป็นผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพ และ
ผู้แทนชุมชนจะมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างใกล้ชิด คอยสอดส่อง ดูแลคนภายในชุมชนอยู่เป็น
ปกติ ตลอดจนช่วยประสานงานเจ้าหน้าที่ในการดูแลชุมชนให้อยู่โดยปกติสุข

บทสัมภาษณ์

ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดสกลนคร

เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2557

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวนิศรา รตนเกียรติกันต์

- ท่านทราบเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหรือไม่ อย่างไร

ตอบ ทราบว่าเป็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการเบี่ยงเบนเด็ก หรือเยาวชนที่กระทำความผิดอัตราโทษไม่เกิน 5 ปี มิให้ต้องคำพิพากษาของศาล ซึ่งในชั้นศาลได้มีการนำมาใช้เพื่อพิจารณาเด็กที่เข้าหลักเกณฑ์

- ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ซึ่งมีการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ท่านมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการนี้อย่างไร

ตอบ ในส่วนกระบวนการในชั้นก่อนฟ้อง จะเป็นการดำเนินการของพนักงานอัยการร่วมกับ ผอ.สถานพินิจ ซึ่งศาลมิได้เข้าร่วมกระบวนการ เพียงแต่หากมีการดำเนินการตามแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูแล้วเสร็จจะมีการรายงานให้ศาลทราบเรื่อง

-ท่านเห็นว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องมีผลดีหรือผลเสียอย่างไร

ตอบ โดยหลักในการใช้กฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นมิได้มีความมุ่งหมายจะลงโทษ ดังเช่นผู้ใหญ่แต่จะเน้นให้เด็กสามารถแก้ไขปรับปรุงตัวให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ โดยไม่กลับมาก่ออาชญากรรมร้ายแรงกลายเป็นอาชญากรในอนาคต ซึ่งมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องนั้นเป็นผลดี คือเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กไม่ต้องถูกคำพิพากษามีประวัติติดตัว ลดความกดดันของเด็กและเยาวชนที่จะต้องไปเข้าสู่กระบวนการทางศาล เมื่อเด็กและเยาวชนไม่เข้าสู่กระบวนการศาล จึงไม่มีประวัติติดตัว ทำให้เด็กและเยาวชนมีกำลังใจที่จะปรับปรุงตัวแก้ไขการกระทำผิดซึ่งในส่วนหลักเกณฑ์อายุเด็กเป็นหลักในการพิจารณาที่กฎหมายกำหนดนั้นเหมาะสมแล้วในระดับหนึ่ง ซึ่งต้องดู

ถึงขั้นตอนและเกณฑ์การกำหนดโทษและทัณฑ์ของเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อเด็กเป็นสำคัญ

- ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องจะมีบุคคลที่ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญเข้าร่วมจัดทำแผน คือฝ่ายเด็กและเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ผู้แทนชุมชน พนักงานอัยการ เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ท่านเห็นว่าเหมาะสมแล้วหรือไม่

ตอบ เหมาะสมแล้ว

- หากมีการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่ปรึกษาทนายความเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง ท่านคิดว่าเหมาะสมหรือไม่

ตอบ ในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องดูว่าเข้ามาเพื่ออะไร หากเพื่อต้องการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีทัศนคติที่ดี และเป็นการป้องปรามการกระทำความผิดนั้น ควรจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเหมาะสมมากกว่า ส่วนที่ปรึกษาทนายความเหมาะสมที่จะเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู เพราะที่ปรึกษาทนายความจะผ่านการอบรมว่าด้วยระเบียบของประธานศาลฎีกา ซึ่งทำให้มีความรู้ต่างๆเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน สามารถเข้าใจถึงพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเป็นไปในทางอบรมและชี้แนะถึงประโยชน์ของการปฏิบัติตามขั้นตอนกระบวนการทางกฎหมายที่เด็กและเยาวชนสามารถเข้าใจได้ ส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจควรเข้าร่วมในคดีบางประเภท เช่นยาเสพติด เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่มีการตรวจตราและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล

นางสาวนิศรา รัตนเกียรติกานต์

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2550 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิต
จาก มหาวิทยาลัยรามคำแหง